

శ్రీ
మంద్రిక

ఆఱంక ములనాటకము

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావుపంతులవాచే

రచియింపబడినది.

రాజమహేంద్రవరము.

డి. వి. ర మ నా రా వు గా రి చే

శ్రీ విద్యానిలయమద్రాక్షరకాల స్మృతిరము

1923

ప్రీతి క.

ఇది నాపదునాలుగవనాటకము. శ్రీప్రీతికాపురపు మహారాజు
వారగు మ. రా. రా. శ్రీ. శ్రీరావువేంకటకుమారమహిపతిసూర్య
రావుబహద్దరుగారి ధనసాహాయ్యమున దీని నచ్చవేయించితిని. భాష
పోషకులగు మామహారాజావారికి వారికుటుంబమునకు నర్హేశ్వరుడు
సకలశ్రేయములనిచ్చి రక్షించుగాక.

పా॥ ల. స్మరసింహరావు.

ఇందు వచ్చు పాత్ర ము లు.

సేతుమాధవుడు—కనక పుర రాజు.

మాఘుడు—రాజు వేడుక చెలి కాడు.

మాధవుడు—శ్రీ పుర రాజు సేవకుడు.

ఇందుమతి—కనక పుర రాజ్ఞి.

సుందరి—ఆమెదాసి.

మానవతి—ఇందుమతి చెల్లెలు.

సంపంగి—మానవతిదాసి.

వారి ద్రి

ప్రథమాంకము.

ప్రవేశము—రాణి, ఇందుమతి, దాసి, సుందరి.

సుంద—అమ్మా! ఇందుమతీ! ఈమాటలేవి? మీవలననగునని నే ననుకొనను.

సుంద—నేకు జూచినదేమి? మీరు చూచిచూడనట్లయిన నుండవలయును; కాదేని జేతనైనయెడలఁ గట్టుదిట్టమైన పనియైనఁ జేయవలయును. అందులకు సహసశక్తి లేదయ్యెను. ఇందులకు సాహసము లేదయ్యెను.

సు. ద—అడడా? అమ్మగారి యశక్తతనుజూచి యెక్క
రెన్నియూటలనాడిన నాడును. అతని తప్పేమున్నది? ఒక్క టేషన్
నోరుమానినసతి నీతిమానినపతి తప్పడు.

ఇందు—క్రిందటిసారి కంచినుండి వైష్ణవిని దెచ్చినప్పుడు—
నీవులేవుకాని— నీయక్క నెదుటఁ బెట్టుకొని—కొంతసాహసము నె
చ్చుకొని రాజుగారిని దలవాచునట్లు నాల్గుమాట లన్యోపదేశముగా
దులిపిదులిపి విడువలేదా?

సుంద—మీరు దులిపినమాటలేవో తన్నుఁగూర్చినవి కావని
యాయన వెంటనే దులిపి వేసికొన్నాఁడుకాబోలు.

ఇందు—అట్లుకాదులే. అప్పటికిఁ గొంతపశ్చాత్తాపము వచ్చి
నట్లు కనఁబడినదిలే.

సుంద—మీకట్లే కనఁబడును.

ఇందు—కాదు కాదు. ఇఁకఁ బరస్త్రీ న పేక్షింపనని మీయ
క్కయెదుటఁ గొన్నిప్రమాణములుగూడఁ జేసినాఁడు.

సుంద—దై వమునెదుటఁ జేసినప్రమాణములకు లెక్కలేకు
కాని దాసియెదుటఁ చేసినవానికా? అందులో విటుఁ ప్రమాణములా
విటునిప్రమాణములు, నటుని రోదనములు చెప్పనక్కఱలేదు. ఇ
గారట్లు ప్రమాణముచేసినారని మీరు భయములేకుండ నప్పటినుండి
యు నుంటిరికాబోలు!

ఇందు—ఉండక—యెంతసేపు కౌగిలించుకొని కూరుచుండు
ను? ఎంతసేపు చెంగున ముడివైచుకొని తిరుగుదును? ఎంతసేపు కను
తెప్పల మూయకుండఁ జూడఁగలను?

సుంద—మీ రతనిని గనిపెట్టుకొనియుండినఁ బ్రయోజక
యేమున్నది? ఆతఁడు మిమ్ముఁ గనిపెట్టుకొని చుట్టుచుట్టు తిరుగు
యట ప్రయోజకత. పతుల వశముచేసికొనిన సతులందఱు వారిని
ముకాయవలె రొంటఁ బెట్టుకొనుచున్నారా? గడియారము వ
లెట్టుకొనుచున్నారా? కుక్కలవలె మంచపుఁగోటికిఁ గట్టు
న్నారా? కనుబామముడిచేఁ గట్టివైచుచున్నారు. కోరచూపు-

గడగడలాడించుచున్నారు. తర్జనిజే నిర్జించుచున్నారు. భయపెట్టినఁ గాని బతిమాలిన భటుఁడు పనిచేయునా? కట్ట చూపవలయును గాని గంగడోలు దువ్వినయెడల గంగిరెద్దు తలఁగదలుపునా? కొరడ చూప వలయుచుగాని గోకినయెడలఁ గోతి కృష్ణవేష మభినయించునా?

ఇందు—సుందరీ! ఎందులకే యీచదువు? నాభర్త నీసారి బెదరించి శిక్షింపునునయేకదా నీవనఁదలఁచినమాట!

సుంద—అమ్మా! నే ననుట యెందులకు? నేను జెప్పుట యెందులకు? మీకేల తోచఁదగదు. అయిన నెకరుబోధింపవలసిన యంశమా యిది? అభ్యసించుట కిదియేమి యన్నప్రాశనమా? వల్లెవేయుట కిదియేమి వేదపాఠమా? కావ్యము లెవఁడైన నేర్పఁగలఁడు కాని, కవిత్వ మెవఁడు నేర్పఁగలఁడు? చౌకతానవర్ణములు సాగఁదీసి వల్లింప వచ్చును గాని, స్వరకల్పనము కంఠపాఠమునకంకునా? మగని వశపఱచుకొను శక్తి పుట్టుకతోడనే కలుగవలయును. అమ్మా! యిటులంటినని కోపపడకుము.

ఇందు—సుందరీ! నేను గోపముగలదాననే యగునెడల నాపతి యింత మితిమీరిపోగలఁడా? నన్నీకష్టమునుండి తరింపఁజేయఁగలవని నమ్మిన నీపై నేను గోపపడుదునా? పతివశీకరణకార్యమున నీవు మిక్కిలి గడుసుదానవని నీయక్కవలనవినియే నిన్ను రహస్యముగ మీయూరనుండి యిటకుఁ బిలిపించితిని.

సుంద—అమ్మా! అటులైన వినుము. నామాట నేను జెప్పుకొనఁగూడదు కాని—నేను జేరదీసిన యయ్యవారులున్నాఁడే—ఆతఁడు వట్టి వన్నెలవిసనకట్ట. సంగీతములో, సాహిత్యములో, సరసతనూ సమర్థతలో, స్వరూపములో సంపూర్ణుఁడు, కాని వట్టిచపలుఁడు ద్రాజులికుఁడు. వట్టిదొంగలగురువు. కనుమూసి తెఱచులోపల నాచేతుల కొండులు చక్కఁబెట్టుకొని వచ్చు నైజముకలవాఁడు. ఎక్కుగడప

గుగడపయేకాని యొక్క చోనైన గాలు కుదిరియుండువాడు కాడు, దేనికిని లొంగిన వాడు కాడు. నేర్పడైన సవారు మిగుల పొగరు బోతుగుట్టయు నెఱిగియుండి యెప్పుడొసినట్లు నే నాతనిసాగదీయటకై - నా నేర్పు లోకమునకుఁ గానఁబఱచుటకై - అపరాధనామాల పై యాటల పండితుని దీసికొంటి. అమ్మా! చెప్పిన నమ్ముదువో లేదో, మునుపటి కోడెగానితన మేమయ్యెనో? ఇప్పుడు వట్టికుక్కినపేను, మునుపటి చిలుకపలుకు లేమయ్యెనో యిప్పుడు వట్టిచీపురునట్టి, మా పాదములే యిప్పుడు దాసాధమునకుఁ దిగువడితామరలు. నాప్రతిభా విశేషమున నాతఁ డిట్లయ్యె నని మాయక్క మీతో పనినిచేసికొని యుండెనుగాఁబోయి! ఏమో? ఎక్కడికి? నేనే మహామహాసాధ్యునినినాయేమి? ఎల్లప్రతిభలలోవలె దీనిలోఁగూడ నొకరిని మించిన వా రొక రుడవచ్చును.

ఇందు—ప్రతిభ ప్రధానమైనదే కాని, మీరేవో మండిపెట్టి పతివశ్యము చేసికొందురటే?

సుంద—అట్టి వైద్యమేయున్నయెడల నది చేతగాని పెద్దమ్మ చేయవలసినపని. కంటిలోఁ గళుకున్న కాంతికుఁ బతి చెవిలోఁ బనరుతోఁ బనియేమి? ముద్దుల నీటున్నదానికి ముద్దలతో మాటెల? మాటలతో వడియున్నదానికి ముక్కులోఁ దిరియే? ఎటులైనను గప్పును బట్టినది పాము—కాంతు నేలినది కాంత.

ఇందు—నిజమే! భర్తను వశపఱచుకొనలేనిది దొరసానియైనదానియే.

సుంద—అంతే కాదమ్మా! వశపఱచుకొనినది వాసియైనను దానియే.

ఇందు—హూ! నిజమే. పతివశ్యములేని యాడుదానిబ్రతుకు లఘుపదార్థము ప్రపంచమున మఱియొకటి గలదా? మగని.

కన్న మతియొకమగువపై వ్రాలినప్పుడు మహాలక్ష్మీ నాకనుసన్నమె
లగిన నైననేమి? మగఁడు పరకాంతతో నిగిలించినప్పుడు మహాదృ
ష్టదేవత నన్నఁగాంచి మందహాసముచేసిన నైననేమి? ఈరత్నాభర
ణములు — ఈగజకంఠాణవైభవములు — ఈరాజ్యభోగములు నాలా
ఘవమును, నానీచశను, నానిర్భాగ్యతను మఱియెంత వెల్లడించుటకే
యుపయోగించుచున్నవికావా? ఊరు పేరు లేని యాఁడుదానికి నా
వంటి యవస్థయే కట్టినయెడల నది యెరికిఁ దెలియును? దానియుబు
సెనతెఱుఁ గావలెను? నాగతి యట్లుకాదే? రాజ్యముననున్న యయ్య
కొయ్యలందఱు నన్నఁ గలఁచి పెక పెక లాడువారే. అమ్మలక్కలంప
ఱు నాపేరెత్తి బుగ్గలు నొక్కుకొనువాఁలే. చేతవాతగాని పెద్దమ్మ
యని — వట్టి మట్టిముద్దయని — వంకరటింకర కొంకనక్కయని — జ్యే
ష్ఠాదేవి యపరావతారమని యందఱు నన్నెత్తిపొడిచి దుర్భాషలాడు
వారే. కనకపురపురాణి యుని బహ్మాండమంతపేరు. మూరెఁడుకొట
లో నుంటయేబడతఃపురములు. బాపనరాణులు, కోమటిరాణులు,
శూద్రరాణులు, తురకరాణులు, దూదేకులరాణులు రాణులమంద —
కాంతలసంత — భార్యలబందెలదొడ్డి; జాతియేమి? నీతియేమి? హద్దేమి?
పద్దేమి? ఇఁకనీనానాసంకరసపత్నీసమాజము చూపుతడకలనుండినన్నఁ
జూచివెక్కిరించుట. కిటికితలుపులనడుమనుండి మెటికలువిఱుచుట. త
లుపుచాటులనుండి తలకుంకించుట. ఇట్లున్నది నాబ్రదుకు! వీరిదనుక
నెందులకు? నాకాళ్ళుకడుగపలసిన దాసియుండలు సైతము నాగతి
చూచి పైటచాటునఁ గిచకిచలాడుచున్నారు.

సుంద — అమ్మా! ఎంతమాట! మీమనసులోని సందేహ
మీన మీకట్లు పడెనేమోకాని మీయొగిలిమెతుకులఁ దినుదాన
లేమి? అట్లుచేయుటయేమి?

ఇందు—నేనసత్యమాడలేదు. భ్రమపడలేదు. నిన్నగాక మొన్నసాయంకాలమున నేను జాపపైబాడుకొంటిని. నిలుపుదిండు నాప్రక్కనునిలుపుగఁ బెట్టియున్నది. దానిపైఁ జేవైచి దానిదగ్గఱగఁ జేరిపండుకొంటిని. అప్పుడు నాకాళ్ళులాత్తుదాసి వినరుచున్నదాసిని వంకగాఁజూచి కన్నుగీటెను. వినరుచున్నదాసి మొగమునకు వీచనయడ్లు పెట్టుకొని కిసుక్కుమనిమోను. ఇట్లుబ్రదుకుటకంటె మరణించుట మంచిదికాదా?

సుంద—మీరు మరణించినందువలన మహారాజునకు బుద్ధిరాగలదా? మానవతియగు నాఁడుది యనువ్యప్రయత్నమొంతవట్టునకుఁ బోగలదో యంతవట్టునకుఁ జేయవలయును. అప్పటికిని మనోరథము నెరవేఱకుండనేని మరణింపవలసినదే. ఆతనినిజెంగునముడివైచుకొంట్రబయత్నముచేయకుండనే గొంతుకకుముడిబిగించుకొనుట యభిమాన నకులక్షణము కాదు. అశక్తికిఁ పుట్టుక చేదాసి నైననా కేయియుపద్రవము దుస్సహముగనున్నది. నేనిట్టియవస్థననుభవింపనిదానైనను మీహృదయభేదము నెఱుఁగుటకుఁ దగిన తెలివితేటలునాకున్నవి.

ఇందు—నీకట్టి తెలివితేటలేకావు. నాకుఁ బ్రేమాస్పదమైన దాని చెల్లెలవగుటచే నీకట్టి ప్రేమకూడనున్నదని మీయక్కచెప్పినది.

సుంద—అక్కమాటలేమి యాగమవాక్యములా? అనుభవమున మీరేకనిపెట్టుదురుగాక! మీయక్కయైన నాతోనిన్నిమాటలు చెప్పలేదు. దానితోనైనఁ జెప్పనిరహస్యములుకూడ నాతోమీరు టఁబట్టి మీకునాయందెంతప్రేమ మున్నదోకనిపెట్టలేనా? ఇందులకుఁ దగినయభిమానముతోఁ బ్రవర్తించి మీయభిసంధినిసమకూర్చుటలేనా? చూతురుకాని చావునకైనఁ ద్యక్తిపెట్టకయెంతపనిచేయుదున్నో

ఇందు—అయ్యయ్యో! చావునకైన లక్ష్యపెట్టక యనుచున్నావు. నాకు భయమువైచుచున్నది. ఆతని కేమైనమందులు పెట్టినయెడల మొదటికే మోసమువచ్చునేమో?

సుంద—అమ్మా! నాచావుమాట చెప్పితిని. మందులుపయోగింపనని యిదివఱకు సూచింపలేదా?

ఇందు—నిజముగానేకద!

సుంద—మీపాదములతోడు.

ఇందు—అట్లులైన నేమిచేయుదువు?

సుంద—నేను మీయొద్దనేయుండి యంతయు మీచేతనే చేయింతును.

ఇందు—వీక్షేన దంటామాటలలోఁ గుట్రపనులలో మారువేసపు గొడవలలో నన్నుదింపుదువేమో? అది నాకంతయిష్టముకాదు.

సుంద—వంకరకట్టను సరిచేయుటకు రవంతపెట్టనైనఁ జూపనక్కఱలేదా? గడ్డటిగానిఁబట్టుకొనుటకుఁ గాసంతయుచ్చునైన నుపయోగింపఁదగదా? మీకిట్టిదేదియు నిష్టముకానిచో మీరీవ్యాచారమునదిగకుండుటయేమంచిని.

ఇందు—దిగక నేమిచేయుమంటివి?

సుంద—ఏమున్నది? ఆతనిచర్యలఁగూర్చి చెవులుమూసికొనవలయును. సపత్నులయెడలఁ గన్నులుమూసికొనవలయును. వైరాగ్యమవలంబించి ముక్కుమూసికొనవలయును.

ఇందు—అట్లునోరుమూసికొని పడియుండుటకు సహనశక్తియేది? ఇదివఱకదియుండెను. ఎన్నటికైనగుణము మారకపోవునా భర్త నేల నొప్పింపవలయును? అని చూచిచూడనట్లు తిని. క్రింద సహయొక్కసారియే కొంచెము కఠినముగ నాతని నెదుర్కొంటిని. ఇదివఱకు దేబడినకాంతలందఱు కేవలముంపుడుకత్తెలు. పాకలోనికుక్కలబిడారము.

నువలె గుడిసెలోని కోళ్లగుంపునునలెనే సంతలక్ష్యముగాఁ జూడలేదు
కాని యీనవీననారీమణిని రాణిగాఁజేయుననుకొనదంతి వినినప్పటి
నుండియు నాసహసశక్తి చచ్చినది.

సుంద—అమ్మా! ప్రస్తుతబాధకడలేక గౌరవహీనిసహింప
లేక—కడుపుడికి మీరిన్నిమాటలు చెప్పితిరికాని మీనైఖిరిని జూడఁగ
మీకు యథార్థమగు నసూయహృదయమున జనించినట్లు నాకుఁ
దోచుటలేదు.

ఇందు—సుందరీ! నీకేమివెట్టి! భర్తపరాంగనాలోలుడగు
నెడల భార్యకసూయలేకుండునా? అది ప్రకృతిభర్తయుకాని బలా
త్కృతమా? యథార్థమగు నసూయయని యంటివి యథార్థమని
కృత్రిమమనిరెండా?

సుంద—అ—మీయసూయ సశ్యమగునదికాదు. ఉంపు
కత్తెలేకదాయని నేను వానిని గణింపలేదని చలించుకొండఁ జల్లగఁ
తిరే? అసూయావతి యట్టులుండఁగలదా! అనఁగలదా! నాభర్త—
మాటవరుసకు—ఇంకొకదానిని దెచ్చుటకలెందలకు? చూచుటకల
కెందులకు?—తలపెట్టినంతమాత్రమున చూడఁపైబెట్టినా?

ఇందు—బేను, నీ వట్లుచేయ శక్తిగలదానవు. నాకట్టిశక్తి
లేదు. కాని నీకున్నయసూయ నాకు లేకపోలేనునుమా!

సుంద—శక్తి శక్తి యనిమాట నేను నమ్మను. మీకు లే
శక్తి యేమి? నాకదనముగనున్న శక్తి యేమి? అసూయయేశక్తి.

ఋచిచ్ఛుకంటె నది తీక్షణమైనది. వెట్టికుక్కకంటె విషముగలది. పి
కంటె బెకిదమైనది. అది హృదయమునఁ బుట్టినప్పుడు చల్లనివ
ు, జడియుటలు, జగకుటలు, సంశుష్టులు సంగభవించునా? అది ప
వేశించినపుడు తలవెండుక త్రాచుపాముగును.

ఇందు—అందు చేతనే యెటుపోయి యెటువచ్చుకోయను భయము.

సుంద—అట్టి భయముచేతనే యసూయపుట్టకుండఁ జేసికొని నారుకాబోలు!

ఇందు—పుట్టకుండఁగాదు. ఉండ నేయున్నది. వృద్ధిపొందకుండఁ జేసికొనుచున్నాను.

సుంద—అమ్మా! యీసారికూడ నటులే చేసికొని యూర కుండరాదా?

ఇందు—నేనాపినకు వాఁగకుండ నున్నది. ఆ! కామతంత్ర వ్యాపారమున కక్కఱకువచ్చు నూర్గురు కామినులనుదెచ్చి తనప్రక్క లోఁ బెట్టుకొనరాదా? నేను పలదంటినా? ఈసారి దీనిని రాణినిజేసి నానెత్తిఁ ద్రొక్కింపఁబూనుటెందులకు? తనముచ్చటఁ దీర్చుకొనుటకు గాదు—నన్నుఁ బరాభవించుటకు. తనకోర్కెఁ దీర్చుకొనుటకుఁ గాదు—నాగొంతుఁ గోయుటకు. రాణియని నుడుట వ్రాసినఁగాని క్రిక్కఱకోర్కెఁ బనికిగాదు కాబోలు!

సుంద—అమ్మా! కడుపులోఁ గావలసినంత యాకలి యయ్యె ను. నోట నొక్క కబళమైనఁ బెట్టుకొనవయ్యెను. నీటిలోమునిగి కెక్కుకెక్కుమని కొట్టుకొనుచుంటివయ్యెను. చేయి యందిచ్చిన నందు కొనవయ్యెను. ఇదియేమి?

ఇందు—ఏమున్నది? నేను బరమశాంతురాలను. పాపదూరు రాలను. భర్తృవిధేయను. ఈతని వెనుకటిదుర్నయములను గణించిన దాననుగాను. ఎన్నఁడు నాతనిపైనేమి యెవరిపైనేమి కోరికవఁ జూ టుఁగను. ఈసారి నాకుఁ గోప మొదయించుచున్నది. జన్మకాలనీహితు నును శాంతిచే దాని నాపుకొనుచున్నాను.

సుంద—సరే. బాగుగానేయున్నది. ఇంతటితో సరియా? చేయవలసినదేమైన నున్నదా?

ఇందు—తగురీతిఁ బ్రతిక్రియ—ప్రతిక్రియ.

సుంద—“తగురీతి”యనఁగ నేమి?

ఇందు—చెప్పలేదా? మాయలు మర్మములు తగవు. వేసములు మోసములు తగవు.

సుంద—తగక?

ఇందు—తగవు; భారాళముగా నాతనితో నీకిది తగదు— తగదు—తగదని ముమ్మాటికిఁ గఠినముగాఁ జెప్పి నీతిని బోధింతును.

సుంద—(నవ్వుచు) నీవు కఠినముగనైన నట్లుచెప్పుట యెందులకు? శేషధర్మములు చెప్పించినయెడల నీతివచ్చునేమో? లేదా సత నారాయణవ్రతము చేయించినయెడలఁ జక్కఁబడునేమో?

ఇందు—నవ్వెదవేమి? నీత్యపదేశ మిట్టిస్థితిలోఁ బరిహసింపినదియు, నిరాకరింపవలసినదియుఁ గాదునుమా?

సుంద—వేదములు, శాస్త్రములు, పురాణములు, నితిహాసములు, నీతిశతకములు, బ్రహ్మగీతములు, త్రిమతభాష్యకర్తలతోఁ గూడ సంఘసంస్కర్తలతోఁగూడ తోటఁబొడిచి రసముతీసి యాత గొంతులోఁ బోసినను గార్యములేదు.

ఇందు—ఎందుచేత?

సుంద—నాల్గుపదులు మీఁదికివచ్చినతరువాతఁగూడ దుర్బుగనుండు మగవాఁడ, మగువయు నాల్గుభుజములమీఁదికి వచ్చువఱి యుందురు.

ఇందు—నలువదింక దాటలేదే? ఇక నాలుగైదు తరువాతముయే యున్నవికాబోలు!

సుంద—దాటకపోవుటయేల? చాడలు దగ్గఱబడెను; దంతము లెడముపడెను; మొగము ముడుతలువడెనని మాయక్కచెప్పినదే?

ఇందు—ఈ యసాధారణచర్యచేతనే—నీటిటకు మీయూరనుండి వచ్చినతరువాత రాజుగారిని జూడనేలేదా?

సుంద—దూరముననుండి చూడనటులే చూచితిని. సరే. నలువది దాటలేదు. అటుపైన—

ఇందు—నే నుచితరీతిని బోధించుటయే కాక—కొన్ని నాశ్శవములకుఁ దగినయుపదేశము బెట్టించి నీతిని బోధింతును.

సుంద—అటులైన నన్నెందులకుఁ బిలిపించితి?

ఇందు—మనమాలోచించుకొని ప్రవర్తింపవలయుననియే—

సుంద—ఏమి? నీతి నుపదేశింతువా? నీతియుక్తముగఁ బదునెనిమిదిపురాణములు, భారతమును వ్రాసిన వ్యాసుఁడు పరకాంతను జూచి పండ్లిగిల్లిపలేదా? కడుపులో నీతి పుట్టినవానికే గతిలేదుగాని వడదీసి చెవిలో నీతిని దిరిపెట్టఁబడినవానికా?

ఇందు—మహర్షి దూషణము తప్పు.

సుంద—మనరాజుగారికట్లు నీతిగలుగుననుట యంతకంటెఁ దప్పు. ఆతనికిఁ జనువుట కోపికయేది? వినుటకైన నవకాశమేది? కూగుచుండుటకైన దీరికయేది? ముండలవెంటఁ బరువెత్తువానికి వెనుకపాటున భగవద్గీతాపురాణపఠనమేమి సాగసుఁనోయుండును!

ఇందు—ఏమి? నామాట నీకు నచ్చలేదా?

సుంద—నాకొక్కతకే కాదమ్మా! కన్నగానికిఁ గార్తీకనక్షత్రములా? సురాపాయికి సూర్యనమస్కారములా?

ఇందు—నీ శుభిప్రాయ మట్లున్నది కావున నాభర్త నదురాచరించి నుం నొకసారి కఠినముగా మాటలాడిచూతును.

సుంద—ఏమి?

ఇందు—“శ్రోతరాణి నెచ్చునుండి తెచ్చితివో యటకు సగారవముగఁ బుపుము. లేనియెడల బాగుగా జరుగనేరదు. వివాహమాడితివేని నిద్దఱురాణులు నీకనానశ్యకము కావున నేను గాళికే బోయెదను.” అని యిట్టిమాటలేవో యప్పటిరాకడననుసరించి—

సుంద—అటులైన నీ వాతని యభీష్టము నెఱవేర్చినదాననగుదువుగాని యెదుర్కొనినదాన పట్టగుదువు?

ఇందు—ప్రాణము విసిగి నేనే లేచిపోవలయుననియే యాతఁడు దీనిని దెచ్చెనందువా? ఆహా! అటులే యెయుండునా? ఎంతద్రోహము! ఎంత విశ్వాసఘాతుకత! ఎంత గొంతుకోతదనము! పదునాలుగేండ్లనుండి కాపురము చేయుచుంటినే!—కంటికోస యెఱుపుగాని-నాలుకకోస కఱకుగాని లేకుండఁ గాలక్షేపము చేసితి నే!—అడుగులకు మడుగులిడితి నే!—అట్టి నన్ను గోటనుండి తఱిమివేయుట యీపని చేసియుండునా? సుందరీ! గత్యంతర మేమైననున్నదా?

సుంద—లేకేమి? అది మీరు చేయుట కిష్టపడదుకాదా?

ఇందు—మోసమేనా? అంతకంటె మంచిది దొరకనప్పు డిష్టముకాకేమి!

సుంద—ఇట్టి కార్యములలో దానితో సమానమైనదే లేదు. అడవియేనుఁగును గోతిలోఁ బడద్రోచి పట్టుచున్నారా? లేదా? చేదు మాత్రల మ్రింగని చిన్నపిల్లల కామాత్రలనే పంచదారతోఁ బొదివి యిచ్చి రోగనివృత్తి చేయుచున్నారా లేదా? ఎఱ్ఱగుచ్చిన గాలము వైచి చేవను లాగుచున్నారా లేదా? లోకాచారమగు నిందునఁ దప్పేమియు నాకగపడలేదు. మీరెందులకింత సంజేహించుచున్నారో?

ఇందు—సందేహమువలదు. (ఆలోచించి) లేదు సంజేహము? తిరుకతిమహాంతుగారి సవారివచ్చుచున్నదని నాతోఁ జెప్పినమ్మిఁగోఁ జేసి నన్ను మఱియొక యంతఃపురమునకుఁ బంపి యాసవ రిలో నెక్క

వచ్చిన మహమ్మదీయ వేశ్య యుఁదాను—నిచ్చటనే—నాయంతఃపురములోనే—యిల్లాలనైన నాయంతఃపురములోనే—మహారాజునైన నాయంతఃపురములోనే—హవ్యవాహసన్నిధినిధర్మాచరణమునకై కూర్పఁబడిన ప్రభుదంపతుల పరిత్రమైన యాయంతఃపురములోనే—త్రికాలదీక్ష నిర్వహింపలేదా. ఇటులెన్నిసారులునన్ను మోసముచేసి యుండలేదు?

సుంద—తిరుపతిస్వామిని దురకసానిజేసిన దేవాంతకుఁడు తిరుస్వప్రకాలక్షేపమున నాచార్యపురుషుఁడగునా!

ఇందు—అతనిపూర్వచర్యలాలోచించినకొలఁది నొడలుమందు కొనిపోవుచున్నది. వానినన్నిటి నేనెట్లుసహింపఁగల్గితినో నాకేయాశ్చర్యముగనున్నది. మొట్టమొదటనేయేదైనఁ గట్టుదిట్టమైన పనిచేసి యుండునెడల నింతవఱకు రాక యుండునేమో.

సుంద—ఇప్పుడైన మిగుల నాలస్యముకాలేదు వట్టుదలతో మాత్రము పనిచేయవలయును.

ఇందు—ఏమిచేయవలయునో చెప్పుము.

సుంద—నేనుమాత్ర మూహించుకొనియుంటినా? ఏదోమన మూహించి కాలేకిమెడకు మెలతవేసి యాతని నొకమూలఁబడఁద్రొంచి సిగ్గుతెప్పించి బుద్ధివచ్చునట్లు చేయవలసియున్నది.

ఇందు—మనమాలోచించి యుచున్నావు. నేనాలోచింప నక్కఱలేదు—నీయిష్టమెటులో నేనెట్లు చేసెదను. నీభర్తను నీవువశపఱచుకొనినట్లే నాభర్తను నేనువశపఱచుకొనునట్లు చేయుము. నీవు మముచుండి నన్నిగమకొఱకే యిందుకుఁ బిలిపించితిని. ఈగ్రామపరిపాలన నెన్నఁగెఱుంగుదు కాదా.

సుంద—నన్నెవ్వతెరెఱుగుదురు? నాయక్కయింటనేనుండిన
యెడలఁ గోటలోదాసికి బంధువని యెవ్వరైననుకొందురేమో అట్లేల
జనులనుకొనవలెను. మఱియొకచోట బసచేసెదను.

ఇందు—ఊరి కెవతెయో కొత్త దాసివచ్చినదని జనులు గుబ్బె
టలుపడుదురేమో ?

సుంద—అనిషయమున నేనేవోపాట్లుపడెదరు; కాని ప్రయత్న
ములో దిగినతరువాత మీరు వెనుకకుఁదీసినయెడల—

ఇందు—నేనంత పిటికి నాననుకొంటివా! (వెనుకకుఁజూచు
చున్నది.)

సుంద—అమ్మా—అప్పుడే వెనుకకుఁజూచుచున్నాగేమి?

ఇందు—అదిగో—చూఁఁడు రాజుగారిలో మాటలాడి
దిడ్డిగుమ్మమునుండిపోవుచున్నాడు. ఈతఁడిప్పుడు ప్రాతహవేలీలోభద్ర
ముగ దాఁబడుచున్న యాకొత్త రాణిగారికేదో వార్తనుమోసికొని
పోవుచున్నాడని తోఁచుచున్నది.

సుంద—చప్పున మేడదిగి యటుపోయి వానినెదుర్కొని
మాటలాడుదును.

ఇందు—సరేపోమ్ము (సుందరిపోవును) తల నొచ్చుచున్నది.
గుండెకొట్టుకొనుచున్నది. కాళ్లువడకుచున్నవి. మ్రొక్కవలసిన భర్తను
మోసముచేయవలసినచ్చినది—బహుమానింపవలసినభర్తను బరిభవిం
పవలసినచ్చినది—పూజింపవలసినకాంతుని దూషింపవలసినచ్చినది.
కాదామఱి? నాగౌరవమును గాపాడినాఁడా? నామగనాలితనమును
మన్నించినాఁడా? నాయాభిజాత్యమునైన గణించినాఁడా? ఎంతకాల
ము నోరుమూసికొనిపడియుండలేదు? ఇంకసహింపలేను సహనశక్తి

వచ్చినది—మనుష్యజన్మచుగాని మఱియొకటికాదే—సుందరియూసరికి
ముని గలసికొనెనోలేదో—నేనిక మేడదిగిపోయి పండుకొందును
బ్రాహ్మణ! ఏమిబాధగానున్నదయ్యా! (ఇందుమఱిఁజూచుచును)

ఇది ప్రథమా శ్లోము.

శ్రీరామా.

మృత్రిక.

ద్వితీయాంకము.

ప్రదేశము. వీధి.

ప్రవేశము—మాఘుడు.

మా—హాహారీ! ఏమి బాధగానున్నదయ్యా! ఈ బాధతనవు
తోడనే కాని నివర్తించుననితోపదు. ఇద్దతా, మగ్గురా, పడుగురా?
మోపులు, గుంపులు, తండ్రోపతఁడములు. ఇటుతీసికొనివచ్చుటయ—
అటుకొట్టులోవైచుటయ—తెరుగదాసిమొగము చూడకుండుటయ.
పగటిది సాయంకాలమునకుఁ బనికిరాదు. సాయంతనపుది రాత్రికిఁ
బనికిరాదు. దృష్టిపాటినవెంటనే తెచ్చినదాక నుక్కటేతహతహ.
ఒక్కటేగిరిగిరి. తెచ్చినయొక్కనిముసమువఱకుఁ బెద్దముచ్చట.
తాటాకుమంట. అటుపైనివిరాగము. దాసిపైపఁ గొట్టులోనబీగము.
కోమటియపరదినసులను గాదులలోఁబోసినట్లు చేయుచున్నాఁడు.
పసిడిధనపుగోతములను గోతిలోఁ బెట్టునట్లు పెట్టుచున్నాఁడు. కృష్ణ
ణుడు, కోమటియుఁ దమసరకుల నాత్రమునఁదఱచుగఁజూచుకొండ
మూసిపెట్టినపిదపనితనికి ముందుదృష్టియేకాని వెనుకదృష్టిలేదు. ^{నీక}
మింత పశువులకు వేటువేటుసంతలకుఁ బోవునట్లు వివిధజాతులకాదుల
కై వేటువేటు క్షేత్రములకు మఁచితీర్థయాత్రాసమయములఁబోహ

దీపకాంతికి జేరిన పురుగులను బట్టకొనుటకు బల్లి కాచియుండునట్లు కాచియుండును. ముచ్చటదీర్చుకొనినపిమ్మట నెక్కొక్కచోటవలకుఁ దోలివేయఁగూడదా? ఉహు. అదిప్రతిరాత్రు. గదులుచాలక యొక్క గదిలో నిద్దరుగూడ బస్తాబాదీచేయుచున్నాఁడు. సీరందలు కడు తోభము—హరిహరీ!—పగవాన్నికైనవలదు. రాజుగారు చేపట్టిన యెడల నేదో యఖండవైభవమున్నదనియు, సంతఃపురములో నమ్మ గారైనయెడల ససాధారణభోగమేదో యున్నదనియు నీపెన్దమ్మలాస పడి యిచ్చటికివచ్చి మగవానికి మొగమువాచి వెళురుతడకలచాటున జనపనారసంచుల తేరలచాటున నెత్తినోరు కొట్టుకొనుచున్నారు. ఎవరి మట్టునకు వారేనన్నచిలది “మాఘుడా! రాజుగారితో నన్నొకఁగూర్చి చెప్పవా?” యని బతిమాలువారే. చెప్పినయెడల నాజగదేకజారుడు ముందు సంతనుగూర్చి ముచ్చటించును. నీరినడుమనేను దిరుగలేకపడు చున్నబాధ—హరిహరీ!—తనువుతోడనే కాని నివర్తించుననితోపడు అదిగో! అప్పుడే యెవ్వతేయో నాకొఱకే కాబోలు వచ్చుచున్నది.

(సుందరి ప్రవేశించును)

సుంద—రాజమిత్రమా! నమస్కారము.

మా—నమస్కారమున కేమికాని నీవెవ్వరి బాసనతో యెందు కొఱకువచ్చితివో వేగచెప్పుము నాకుఁబనియున్నది.

సుంద—ఇదిగో! నావంక బాగుగఁబోయితి. నీవెవ్వరిదాసినో యూనవా లేపట్టలేవా?

మా—నూటయే బదియొక్కయంతఃపురములున్న కనకపురి యిదాని కానవా లేమి? కిష్కింధగో గోత్రుల కానవా లేమి?

సుంద—(మాఘునిచేయివచ్చుకొని) ఇటుచూడు. కన్నులు క్షీణించుకొని యిటుచూడు. నన్నెఱుంగనే యెఱుంగవా?

మా—చేతినివదలము. ఇదివఱకున్న బానిసలలో నాచేయి పట్టుకొని నాతోనితచనవు తీసికొనిన దెవతెయునులేదే. నీవుకొత్త దాసివా యేమి ?

సుంద—నీ కేమిదృష్టిచూడమా? బుద్ధిమందమా? నీవునన్నొక్క సారెయూచూచినది ?

మా—ఎప్పుడు ?

సుంద—నీవు మాయమ్మయింటికి వచ్చినప్పుడు నేనునిన్ను లోనికిరమ్మని చెప్పలేదా ? ఉచితాసనమునఁ గూరుచుండఁబెట్టలేదా ? రాజుగారి క్షేమ మడుగలేదా ? మాయమ్మగారు లోననున్నారు. ఇప్పు డేమిటువచ్చి మాటలాడుదురని చెప్పలేదా ? ఇవియున్నియుమఱచి పోయితివా ?

మా—రాజుగారినిబట్టి సామాన్యముగ బానిసలెల్లరు నాకుఁ జేయునుపచారమిదియే. నీవువారిలోనే బానిసవో నాకెట్లుతెలియును?

సుంద—సామాన్యోపచారములగుటచే జ్ఞప్తి లేదు కాబోలును ఇట్టియసాధారణోపచారమైనయెడల నాచంద్రార్కము జ్ఞప్తి యుండునా ? (తెంపవైఁగొట్టును.)

మా—ఓసి ! నీవుముండమోయ ! చాడవైఁగొట్టెదవా ?

(కజ్జయెత్తి కొట్టఁబోవును)

సుంద—(చెబ్బఁబ్బించి కొని) నీచెవకునేటికైన మహాభార్య వంతమగు యోగముండుటచేతఁగదా నాచేతిపెట్టు నీకుసిద్ధించెను ! ఎవనికి సిద్ధించును? ఎంతవానికి సిద్ధించును ? కోటిశ్వరులకుఁ బ్రభువులకుఁ బ్రధానులకుఁ జిర కాలాశ్రయశ్రమమున విశేషధనప్రదానమునఁగా నీ సిద్ధిపని యీమహాగౌరవము నీమహాపుణ్యముచే నీకనాయాసవశమున గలిగినది. నీవుత్తరజన్మమున దేవేంద్రుడనయ్యెదవు. నీజన్మ విదరించినది. పో !

మా—ఓసి! నీయిల్లుమాసిపోను! నీనాలుకగోయ! చాడ పెట్టుతో దేవేంద్రత్వ మీయగలముండవు నీవెవతెవు? ఇటురా! నాకుఁ జూపుబాగుగానానదు.

సుంద—కన్నులుసార్థకములగునట్లు నన్నుఁజూడు. నీకుబుద్ధి వచ్చినయెడల నీరాజునకుఁ గూడ బుద్ధివచ్చును. ఏది? ఒక్కదానిని— నావంటిచక్కనిచుక్కను—నావంటి వాలుఁగన్నల వగలాఁడిని— ఎక్కడికక్కడికిఁదగినయంగున్న నావంటిబంగారుబొమ్మను—మాట లతోడనే మరులుకొలుపఁదగిన నావంటినెఱజాణను—ఏది? మీకోట లోని నూటయేఁబదియొక్క యంతఃపురములలో నొక్కతెను జూపి పుము. ఇటులున్నది మీరూపగ్రహణశక్తి. అనుభవించురసజ్ఞతమాట తరువాతఁ జూచుకొనవచ్చును. ముందుఁదగినదానిని చెప్పుకొనుటకే మీకుఁ దెలివితేటలులేవే? తెచ్చితిరి! బుంగలఁబెట్టితిరి! పురులఁగితిరి! పాతరగోతులఁబోసితిరి! తీసివేతసరకులను—ఓక్కుమాలినపెంట ను—సంతబైతితుక్కును— ఎలజాజతీఁగయేదో—యెటుకచెవికూర యేదో, చెంగలువపూవేదో—చెంగలిగడ్డియేదో, పశువులకైనఁ దెలి యునుఁగాని మీకుఁ దెలియకపోయెనే! ఇట్టిప్రయోజకత బ్రద్దలై నిన్నుఁజెంపపైనిపైయన్నందులకు—ఇంతరోషమువచ్చినదా? నిన్ను జెంపపగులఁగొట్టవలయునా? చేతఁగానివృత్తిలోఁ దగుదునమ్మయ సిద్ధపడినందులకు నీలువునఁజేల్పవలయునా?

మా—(కట్టయెత్తి) తలపగులఁగొట్టెదను. జాగ్రత్త! వః కూతలురానీయకు. అంతఃపురప్రళయేనైన రవంతమాటపడనినే దాసిముండవైన నీచేతఁబడుదునా?

సుంద—అంతఃపురకాంతలా? అంతఃపురమనుమాట గా ను కూడఁదగుఁబెట్టకు. దొడ్డికాళ్లదొరసానియొకతె. మా ఖోమాటాడియొకతె, బాకినోటిబానిసయొకతె. ఇట్టివారేనా యం

పురకాంతలు ! వారిచే నీవుమన్ననలు పడయుటకంటె నాచే నీవు తన్నులుపడుట నీకుగౌరవము. అర్థములేని మొగముతో నాచూపేమి? కొట్టెదనంటివి. కొట్టవేమి? (నవ్వుచు) మెడలోఁగొనులపేరుపెట్టిన వాఁడు కన్నెఱికపువిటుఁడు. తలపైఁ గట్టపెట్టుపెట్టిన వాఁడు కాసాభటుఁ డు. కానీ !

మా—ఓసి ! మొండిముండ ! నాకుఁ గోపముపోవ నవ్వవచ్చు చున్నది. నీవెవతెవే ?

సుంద—సిగ్గులేనివెట్టి మొగమునకు నవ్వేసింగారముకాదా ? మాఘుడా ! నీవుకోపమును విడువుము. నీతోఁగొన్నిసంగతులు చెప్ప వచ్చితిని. నేఁ జెప్పనట్లుచేసితివేని రాజుగారికభీష్టసిద్ధియగును.

మా—కానిముందు నీవెవతెవోచెప్పుము.

సుంద—నడువీధిలో మనమిటమాటలాడుకొనుట బాగుగా నుండదు. అదిగో ! ఆవేపచెట్టునీడకుఁ బోవుదమురా ? (చేయిపట్టు కొనును.) (వేపచెట్టునీడకుఁబోవుదురు.)

మా—నేనువచ్చెదను చేయివదలుము. కాని నీమాటలేవో త్వరగఁ జెప్పవలయును. రాజుగారిచేఁ బ్రేరితుఁడనై యొకసహస్ర పుఁ బనిమీఁదఁ బోవుచున్నాను. (తలతడిమిచూచుకొనును.)

సుంద—(తనలో) అమ్మ ! ముండకొడుకా ! తలతడుముకొను చున్నాఁడా? అక్కడనున్నదా ? (ప్ర)కాశ) రాజుగారికి నీతోఁగలుగు పని రహస్యపుఁబనియని వేఱచెప్పనక్కఱలేదు. లోకములో నేయు ద్యోగితైన రహస్యమని బహిరంగమని వ్యవహారములు రెండుండునూ గాని—నీకట్టిదిలేదు.

మా—అబ్బ ! వృధాకాలయాపనమేల ? శీఘ్రముగఁజేసిన

సుంద—సావధానుఁడవైతిను. నీవురాజునకు దుకచలికాఁడి

కాదా ?

మా—ఇప్పటినుండియూ ? ఇటువదేండ్లనుండి—మా బాబు నకు బుద్ధి జీమకాలంతవచ్చినప్పటినుండియు.

సుంద—ఆమాటకేమిలే. కాని—నీకుని వనితానుసంధానమే కాదా ?

మా—ఆ ! అట్టిదే.

సుంద—ఇంత కాలమునుండి నీపీవృత్తిని నిరాఘాటముగా జేయు చుంటివికదా నీకేమైనఁ దెలిపితేట లి దునఁ గుదినవా ?

మా—బుద్ధియొక్క సామ్రాజ్యము ? ఎక్కడికి ? కుదిరినఁ తపటకుఁ గుదిరినది. కాని నీకీగొడవయెందులకు ?

సుంద—నాకుఁ గావలసియుండియే యడిగితిని. మాయచే నేమి—బలాత్కారముచే నేమి—మాయమ్మగారిని మీరాజుగారు తెచ్చిరికదా ? తెచ్చియాదయ్యాలకొంపలో నన్నికట్టలకులోఁబఱచి పెట్టిరికదా ? ఇదివఱకుఁ గొన్నిసారులామెతో మాటలాడుటకు నీవు వచ్చితివికదా ? ఆమెనుమీరాజుతో సంధానపఱుపఁగలిగితివా ?

మా—ఆ ! ఆ ! నీవు క్రొత్తరాణిదాసివా ? నీదమద ! రాజు గారియొద్దకు. నీగొంతుఁగోయింతును. పైవారులోనికి రాకుండ లోని వారు పైకిరాకుండ నెన్నికాపులుంచినను నీవెటులోబైటబడితివా ? ననఁనడు ! రాజు నిన్నుప్పుపాతర వేయించును.

సుంద—న.యభిప్రాయ మెఱుఁగకుండమాటలాడుచున్నావు. మీరాజున వ్యసిద్ధికే నేనుబ్రయత్నించుచున్నానని నీతోఁజెప్పలేదా ? ఆమెనన్నిబంధములలోనుంచినారు. మంచిదే నేనుపీధిలోనికివచ్చునెడల సంగతి యెవ్వరికైనఁ దెలిసిపోవుననియో, నాచేనేమైన యత్తరము తనవారికి లేఖాశాలలో వేయించుననియో, నన్నే మీరాజు పట్టపుదేవియొద్ద కామెపంపి రాజునల్లరిచేయించుననియో, ఈ మూర్ఖమహర్ష్యోత్తరము లామెకు నాచేఁ దెలియుననియో మఱియే కార

అముననో మాకిన్ని బాధములఁ గల్పించినారు. బాగుగ నేయున్నది. ఆమెను లాలించి వశపఱచుకొందురా? బంధించి వశపఱచుకొందురా? స్త్రీవశ్యమున కిదియేనా మార్గము? ఈయమర్యాదతో నామె యింటికిఁబోవుటకుఁగాని, ఈవార్త తనవారికిఁ దెలియఁజేయుటకుఁగాని బొత్తిగ నిష్టపడక జరుగవలసినరీతిని జరుగునని నిశ్చయపఱచుకొని యున్నదిగదా! అట్టిచో నామెను బుజ్జగించి రాజుతో సంధానపఱచిన యెడల నామె ఖేదము పోవునే-రాజుగారికొరక తీరునే. ఆమె కెన్నా స్త్రీచింత? రాజుగారి కెన్నా స్త్రీవంత? వృథగ నడుచునూఁగులాడు నీకెన్నా స్త్రీ బాధ? ఎందుకొటకుఁ దెచ్చితిరో యది త్వరగఁ దీర్పవలయును గదా! అట్టి సంధానము నీవలనఁ గాదయ్యెను. మారాణిబాధకు జూడలేక నీకు నేనించులకుఁ దోడ్పడవలయునని నీతోఁ జెప్పుటకుఁ జచ్చిచెడి వెలుపలికి రాఁగ నీక్షేచుము కూడ నెఱుఁగకుండ నట్లు గింజుకొనెదవేమి?

మా—నాకిన్ని తెలియవు. నీవెట్లు వెలుపలికి వచ్చితివి?

సుంద—ద్వారరక్షకుల కొంపలుగూడ నేల తీసెదవు? పాపము! బీదవాండు.

మా—మీయందఱకొంపలఁ గూర్చు. నడు నడు. రావేమి?

సుంద—ఇంత ముక్కు మొగమెఱుఁగని మూఢుడవేమి?

మీ కుపయోగించునట్టి—

మా—నేను మూఢుడ నగునునో-కానో; కాని, నీవు కన్న పుదొంగలలో నగ్రగణ్యువు.

సుంద—(తనలో) ఇదివఱకుఁ దల తడిమికొంటివి కాని, యీసారి నేలఁ గొట్టుకొందువు కాని—(ప్రకాశ) తార్పుకుకాఁడా! నీవీగ్రహముల నేనేల కాదనవలయును? నేను దొంగలలో నగ్రగణ్యును. (నెట్లు పైబట్ట లాగికొనును.)

మా—అయ్యయ్యో ! నాబట్ట—నాబట్ట—నాకిమ్ము. ఈయవా?
హూ ! (కలియబడి లాగికొనబోవును.)

సుంద—పో ! దూరముగఁ బో ! ఆడుదానిమీఁద నడువీధి
లోఁ జేయిచేసికొందువా ? జాగ్రత్త ! దాస్సినైన నేమి లోకువ యను
కొంటివా ? నీచుగతనము మండ ! నీవు నామీఁదఁ బడి పైఁట లాగఁ
బోవఁగ నేను నీనెత్తిగుడ్డలాగుట తప్పా ? మాట మాట యని వేఁప
చెట్టుక్రిందకు నన్ను లాగి మీఁదఁబడెదవా ? పశువా ! నన్నిట్లుచేసిన
నీమానప్రాణములు దక్కనిచ్చెదవా ? ఓ పెద్దమనుష్యులారా ! రండు.
ఈచండాలుడు—

మా—అయ్యయ్యో ! అత గట్టిగ మాటలాడవలదు. పెద్ద
మనుష్యులు వలదు; పిన్నమనుష్యులువలదు. నాబట్ట నాకిమ్ము. అబ్బ!
త్వరగ నిమ్ము. నిన్ను బతిమాలకొందును. అదేమి దానిలో నేదో
తడుముచున్నా వేమి ?

సుంద—నీబట్ట నేనేమి మ్రొగెదననుకొంటివా ? ఇదిగో ! బట్ట
వేసికో యిక నెత్తినిముసుఁగు. (బట్టకొనయందలి మూటనున్న శేఖ
ను దీసికొనును.)

మా—బట్టకాదే ! అదే ! అదే ! అది యాయవే ! అయ్య
య్యో ! అదే ! (నెత్తి నోరు కొట్టుకొనును.)

సుంద—కొట్టుకో ! బాగుగాఁ గొట్టుకో ! ప్రభువుల పాద
జేసి బ్రదుకవలసిన నిత్యపమువంటి కులవృత్తికంటె సానులఁ దార్చుట
యధిక గౌరవమని యిందులో దిగితి నని కొట్టుకో ! ఇరువదేండ్లనుం
మువృత్తి చేయుచున్నను నిందుఁగూడఁ జచ్చుముడకొడుక నైతి నని
యొకమారు కొట్టుకో !

మా—నేను జచ్చుముండకొడుకను. నాకేమియుఁ జేతఁగాదు.
అయ్యయ్యో ! అదేమి ? ఆకాగితమును నలిపివేయుచుంటివా యేమి

నాప్రాణమంతయు దానిలో నున్నది; నన్ను జంపక యది నాకిమ్ము. ఇచ్చెదవా లేదా? దొంగముండ! బతిమాలిసకొలది బిట్టబిగియుచు న్నావు. హూ! (మీదికి వచ్చుచు.)

సుంద—మీదిమీదికి వచ్చుచున్నావు. జాగ్రత్త! నీకు నేను జరిగెద ననుకొంటివా? నీశక్తి నేనెఱుంగనిది కాదు. ముసలిముండ కొడుక! సాగదీసి తన్ని నయెడల గోటకందకములో బడెదవు. బ్రదుకు పై నాసయున్నయెడల దూరముగఁ బో!

మా—(నవ్వుచు) అహహ! ఓసి! పెట్టిదానా! ఊరక బెద రించితినిగాని యాఁకుదానిని జేయచేసికొనునంతటి యవివేకినా? అం దులో చునచు కావలసినవారముగూడఁ గామా? ఇదిగో! నీపుణ్య మాయని బ్రతికెదను. పెద్దవాడను. నీవు చెప్పినట్లు బుద్ధిలేక యీ కూలిపని చేయుచుంటిని. ఆలేఖ రాజుగారు క్రొత్తరాణికివ్రాసి నాచే తికిచ్చి యామెకుఁ జూపించి తిరుగఁ దనయొద్దకుఁ దెచ్చునినారు. నా కొంప కూలిపోవును. నామన్నము కడిపోవును. నాగొంతు తెగిపోవు ను. నన్ను రక్షింపుము. నీవేచెప్పిన నది చేసెదను,—

సుంద—మా రాణిగారియింటికి నీవు వెళ్లుచునేయుంటివికదా! రాజుగారి యభిప్రాయమేమో నీచామెతోఁ జెప్పనేచెప్పుదువుకదా— రాజుగా రీయత్తిరమేల వ్రాయవలయును?

మా.—నే నిదివఱకు నాలుగుదినములనుండి పడవలసిన యన్ని పాటులు వడుచునేయున్నాను. నీవు కూడఁ జూచుచునేయుందువు. నేను జెప్పినమాట లేవియు నామెవినదే! నే నటువచ్చుసరికి దానట పోవునే! నామాట వినినయెడల నేదో కొంతగ్రంథము చేతనై నీకు లోఁ బెంపఁగలను గాని వినికియే శూన్యమైనప్పుడు నేనేమి చేయవల యును? అందుపైఁ బ్రాణమువిసిగి రాజుతో నీసంగతి చెప్పఁగ, నా

యన యీ యుత్తరమిచ్చి యామెకుఁ జూపుమనినాఁడు. తొకికుఁడు
కావున నెందులకైన మంచిదని తేలుచు దిరుగఁదెచ్చునినాఁడు.

సుంద—తేలుమేల ? ఆయనయే మారాణిగారియొద్దకు విచ్చే
సి తన యభిప్రాయము నేల వెల్లడింపకపోయెను ?

మా—ఆమె యెవతెయో యుత్తమక్షత్రియకన్య కావున
నామె యంగీకారము మొనట నొందకుండ నామెయెనుటఁ బడుటకు
రాజు జడియుచున్నాఁడు.

సుంద—ఆమెను రాజాంతఃపురములో నుగడక వేటుగ నొక
యింటిలో నుంపనేల ?

మా—ఆమెను గూర్చి యన్నియు వేటువేటు నేర్పాటులను
రాజు చేయఁదలఁచినట్లు కనఁబడుచున్నది.

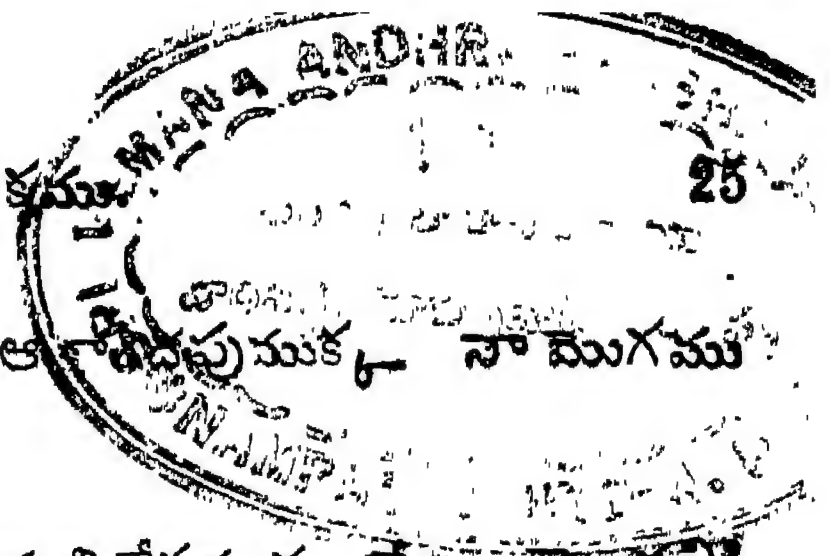
సుంద—నీవు భ్రమ పడుచుంటివి కాని—మారాణినిగూడ
నీమందలోనికిఁ దోలిపెట్టుననియే నానమ్మకము.

మా—అట్లనుకొనవలదు. మారాణియున్నచోట మఱియొక
కోట బయలుదేలుచు. మారాణిని విధ్యుక్తముగా మారాజు వినాహ
ముచేసికొనును. ముందు జరుగవలసిన విశేషము లెన్నోకలవు.

సుంద—సంతోషమే. మారాణిని గట్టుకొన్నతరువాత మి
రాజున కన్నియాటలు చల్లారును లే. కోటలో నిప్పునున్న వంకకొప్పుల
జారుపైటల దాడునకు వెంటనే విడుదలయగునులే. మారాణి మిగు
ల గడుసుది. అసాధ్యురాలు ! కాని మాఘుడా ! పస్తతరాజ్ఞి
యైతి ?

మా—ఇందుమతియేనా ? శ్వేవ్య-వట్టి పెనరపప్పు. సుద్ధ
పెయ్యమ్మ.

సుంద—ఆమె యట్టి లొడుగగుటయే మనకు మెఱుఁగుగాదా ?

మా—కాదామిటి? కాని—అది పురుషుల నా ముగము

మీదఁ బాటవేయనా ?

సుంద—రాజుగారియాజ్ఞకు వ్యతిరేకముగ నేను వెలువలికి
వచ్చితిని యాయనతోఁజెప్పి నాగొంతుఁ గోయింపవుగద ! ద్వారర
క్షకుల కొంపలు గూల్పువుగద !

మా—ఎంతమాట ! ఐనయింటికాసాబిడ్డఁ డట్లుచేయునా ?
తప్పుకాదా ? మాతాతనంగతి నీవుపినియుందువు. ఏదోచూచిరాజుగా
రిచ్చినదేదో తీసికొనుటయే కాని కనుచాటున స్వతంత్రించి యొకప్రాత
బట్టమీఁదఁగాని, యొకపండుమీఁదగాని యట్టెచేవైచియెఱుఁగడు.
మాజాతిలో నతఁడు స్యోహరిశ్చంద్రుఁడు. ఇకరులవంటి యల్లరిచిల్లరి
సంప్రదాయములలోనివారము కాము. మాతాతగారిపేరిటివాఁడనే
నేను. కాని—నీ పేరేడి ?

సుంద—సుందరి.

మా—సెబాస్. పేరికిఁదగినరూపమున్నది. రూపమునకుఁదగిన
తెలివియున్నది. తెలివికిఁదగిన తెగనీలుగున్నది. దానినిమించినదొంగ
తనమున్నది. అవతార స్వరూపమువలెనున్నావు. సుందరీ ! ఒక్కటే
మాట ! నీతోనాలోచింపకుండ నేపనియుఁజేయను. ఇదివఱకుఁ
జరకాలమునుండి యదేహిగఁ బరిశ్రమముచేయుచున్న విద్యయగుటచే
నంతకుఁదగినపాండిత్యమే లభించినది కాని కల్పనకుదరలేదు. నీసాహ
య్యము నాకున్నయెడల ద్విజునుచేయఁగలనను ధైర్యమున్నది.
చూడు. ఈకృత్యముచేయు నాకుదినదినముగండమే. ఏనిముసమెవతను
సమకూర్పలేకపోవుదునో యానిముసముననే గాజాగ్రహము. వెను
కఁగూర్చిన కూర్పులన్నియు గోదావరిలోఁ గలియవలసినవే. బ్ర
దుకు మిగులనస్థిరముగ నున్నది. సుందరీ ! కొత్తరాణినిగూర్చి నీవు
నడుపుమన్నరీతిగానడచెదను.

సుంద—ఉత్తరమిదిగో ! తీసికొందువా ?

మా—అ ! తీసికొనవలసినదే—కాని—ఏమో ! ఎందులకు ?
అదిమీరాణిగారికేకదా ! ఆమెకు నీవేచూపించి—అయిన నెందు
కులే ? నాచేతికేయిమ్ము.

సుంద—నీయివ్వుమెట్లోయట్లే కాని—రాజుగారికి మనమైతిని
గూర్చి చెప్పుటయెందులకు ?

మా—అబ్బే ! దానియగత్యమేమున్నది ? అయినను వీలు
వెంబడి నాలోచింతును—దాని కేమికాని—మణియొక—

సుంద—అదేది ?

మా—నాక సిగ్గువెచుచున్నది.

సుంద—ఏమియు సందేహింపక చెప్పుము.

మా—నీవు పడుచుదాననైపోయితివి కాని—నాయీడుదాన
వేయై యుండినయెడల రాజవినాహపురాణములోనేదో కొంతయు
సాఖ్యానధోరణితో, గొంతగ్రంథము నడిపించియుండను.

సుంద—అలాగా ? మాయంటిలో నీకుఁదగిన వయసుగలదాని
యున్నది. దానినిగట్టుకో.

మా—ఔను. నేను మీయింటను తెవతెనో చూచినట్లు జ్ఞప్తి
యున్నది. అదియెవతె ?

సుంద—సరే. పెండ్లికూతురు నీకంటఁబడినదా ? ఎక్కడ ?

మా—గాబుప్రాయియియెద్ద.

సుంద—ఎంతవయసుదివలె గానఁబడినది ?

మా—నిడివిమీఁదగాని దృష్టిబాగుగానానదు. ఎట్లుచెప్పు
గలను ?

సుంద—నీవెప్పుడును దానిదగ్గఁబడుటోయి గ్రుడ్లుకడలుచున్న
నో లేదోచూడలేదా ?

మా — అటులడుగుచున్నావేమి ?

సుంద — నీవు నిజముగా దానినిగూర్చి యెఱుంగనేయెఱుగవా?

మా — అబ్బే !

సుంద — నాతోడే !

మా — నీతోడే.

సుంద — మొదటిరోజున మాయింటికొఱుకొంటు మీరుంచిన ముసలిదనుకొంటిమి.

మా — అది మీతో వచ్చినదికాదా ?

సుంద — చెప్పనదివిను. గాబుప్రాయ్యయొద్ద నదికాళ్లుకాచు కొనుచుండెను. నూయమ్మగారి దంతధావనమునిమిత్తము వేడినీళ్లును దెచ్చుటకై యటకుబోయిదానిమొగము పరీక్షించిచూచితిని. గుడ్లు తిరిగినట్లు కనబడలేదు. అదిగాకదేహము గాజవలెనుండెను. లోని కోశములు కనబడికనబడనట్లు కానబడెను. నాకొడలప్పుడు జలవ రించెను. నాయొద్ద నెవ్వరునులేదు. చేతిలోనిచెయిదానిపైఁ బడవైచి తిని. గప్పునుని యదిమాయమయ్యెను. కప్పునుని నేనుకొక్కేకవైచి కొయ్యయైతినట !

మా — అమ్మయ్యా ! నిజముగానే?

సుంద — దయ్యాలకొంపయని నీతో మొదటనే చెప్పలేదా ?

మా — ఇకఁజాలు. ఇకమియింటి కొక్కపేసమస్కారము. ఇదిగో! ఈయత్తరము నీవేలీసికొనుము. (ఇచ్చును)

సుంద — అమ్మయ్యా ! నీవురాకుండిననెట్లు? ఈదిక్కుమాలిన భయమువలన నీవు రా మానివైచినయెడల మాబ్రతుకు లడుగనక్కఱలేదు.

మా — నేనువచ్చుట యెందులకు ? రాజుగారియాజ్ఞయో లేఖయో నీయొద్దకుఁ జేర్చెదను. అది నీవు మీరాణిగారియొద్దకు

జేర్చుము. భూతమనఁగ మాత్రము నాకావైపుబుద్ధియెక్కదు. నామే
సమామ నొక కామినిపట్టి పీల్చిపిప్పి చేసినది. ఆతఁడాలాగే యెగిరిపోయి
నాఁడు. పెద్దవాఁడను. నీపుణ్యమాయని బ్రదికియంగును. నేనురాజు
నకు వేడుకచెలికాఁడనైనట్లు నీవునాకు వేడుకచెలికఁడవు.

సుంద—అటులైన మాయమ్మకీలేఖయేదో కనబడింది యామె
యభిప్రాయమేదో చెప్పుచుందువా? నీవెప్పుడు నాయొద్దకువచ్చెదను?

మా—మీయింటివల్లకైననికరాదలంచుకొనలేదే! నాలుగు
బారలప్రొద్దుండఁగ నేనివేషచెట్టుకిందికివచ్చెదను. మల్లకిచెట్టుకింద
గొతమునకు బుద్ధత్యమువచ్చినట్లు వేషచెట్టుకింద మాఘునకు నీతో
మిత్రత్వమువచ్చినది. ఇదే మనసంకేతము.

సుంద—సరే. పొమ్ము. (ఇద్దఱుఁ యక్కరిమింతురు.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

శ్రీరామా.

మృత్రిక.

తృతీయాంకము.

ప్రదేశము—వీధి.

ప్రదేశము—సుందరి.

సుంద — (చప్పటలు జఱచుచు) మాఘుడా! ఇటు; ఇటు.

మా — (ప్రవేశించి) ఇంత సీపటినుండియు నీవేపచ్చెట్టుకిందనే కనిపెట్టుకొనియుంటిని. ఊరకే గూరుచుంటినిగాదా? ఒక్కడనే గూరుచుంటినిగాదా? అందుచే రవంత కుకిపాటులురాగ నిప్పుడే పొడుముపట్టుకొని కటు పోయితిని.

సుంద — నిద్రనాపుటలోఁ బొడుమ పట్టుకంటె నెత్తిపై మొట్టు మంచి పరమహంసక్రియ. (మొట్టును.)

మా — అమ్మ! నీసిగఁదఱఁగ! సహస్రారకమలము విచ్చనట్లు కొట్టినావు.

సుంద — సాయంసంధ్యవేళఁ గూరుచుండి కునికిపాటులేమి? దర్శిదస్వరూపమువలె నున్నావు.

మా — ఇక న కు దర్శిదతయేమి? ఇదిగో! నాలక్ష్మీదేవిపరక!

సుంద — ఇదిగో! నీమహారాజపత్రము. (లేఖ మీదఁబడవై చూను.)

మా — మీయమ్మగారికి దీనిని గానఁబఱచితివా?

సుంద—చెప్పనదొకటి—చేయనదొకటియునా ?

మా—ఏమైనది ?

సుంద—కాదగిన దేదో యదే.

మా—ఒప్పుకొనినవా ?

సుంద—రాశిచిత్తము దాని చేతిలోనిది కావా ?

మా—ఆమాట కేమిగాని—నాజుట్టు రాజుగారిచేతఁ బడకుండఁ నిప్పటికి రక్షించితివి.

సుంద—ఎట్లు ?

మా—నిన్నుఁజూచి పోయినతరువాత రాజు నాకొఱకు నాలుగువార్త లంపినాఁడు. వెళ్లితినన్నయెడల నేమైనదనియు, లేఖ యేదనియు నడుగునా. వెళ్ల లేదనినయెడల నింత యలక్ష్యమేల యని తలపగులఁగొట్టును.

సుంద—అప్పు డెట్లు దాటుకొంటిని ?

మా—సన్నిహితబంధువున కెవరికో ప్రాణముమీఁదికి వచ్చుటచే నేమియుఁ దోషక యేదో మూలికకొఱకై పోయినాఁడనియు, సాయంకాలమున రాజదర్శనమునకు వచ్చుననియు భార్యామూలకముగఁ దెలియఁబఱచి కడకుటింటి యటుకనుఁదఁ గూరుచుంటిని. ఈదినము గొడముగడచినది. నీవు నాసహసంధానచారిణివైయుందువు గాన నిక నాకు భయములేదు. తుద కొప్పుకొనఁజేసితివా ? ఎంత గట్టిదానవు !

సుంద—ఒప్పుకొనఁజేయుటయే కాదు. ఈరాత్రి యుద్యానవనములోనికి వచ్చునట్లు కూడ నేర్పాటుచేసితిని.

మా—ఆఁ ! నిజముగానే ! నిజముగానే !

సుంద—నిన్నుఁ జంపుకొని తినినట్లే.

మా—ఈరాత్రియే.

సుంద—ఆ !

మా—ఎన్నిగంటలకు ?

సుంద—రెండుయామముల నొబత్తు వేయునమయమాన.

మా—సె బాన్ పిషుగా ! ఎంతపని జేసితివి !

సుంద—ఇదివఱకేమైనది ? ఇక ముందున్నది.

మా—నీ వేమి చేసినఁ జేయఁగలదానవే. చూడు. సుందరీ !
రిక్తుఁడను. పెద్దవాఁడను. కుటుంబికుఁడను. అంతనారమగునెడల-ఆ
మూఁడుముళ్లకాలమందు ఏదో యొక్క భూమి-ఏది !—ఈనాముగా—
మారాజుగారు నన్ను లక్ష్యపెట్టరు లే-మీయమ్మగారితోఁ జెప్పి—
ఈవృత్తితోఁ దిరుగుచున్నానని-ఏది-శ్రవహారజ్ఞానము లేనివాఁడను
గానుసుమా ! రాచయోగుగులు దిద్దఁగలవాఁడను. ఇంతేకాక పంచ
కావ్యపరిచయము కొంచెముగాఁ గలవాఁడను. దానిమీఁదటఁ దెలుఁ
గులలోఁ గొంత సాహిత్యము కుదరినది. ఆపైన మాతాతగారిపద్ధతిగా
జననీకటాక్షమువలనఁ జల్లని కవనధోరణి కొంత పట్టుపడినది. ఇదిగో !
నీవు చేయు నాపకారమునకు నీయుణము, మీఁద నుంచుకొనువాఁడను
గాను. సుందరమాఘమను శృంగారప్రబంధమును జెప్పి నీకాచంద్రా
ర్కమగు కృతి నిశ్చేదను

సుంద—ఇదివఱకున్న మాఘ కావ్యముమీఁద నది పైపెట్టు
కాఁబోలునేమి ?

మా—అబ్బో! నీకుఁ గావ్యపరిచయము బాగుగానేయున్నదే!

సుంద—నామాట కేమికాని-నిజముగా నీవు కవిత్వముకట్టఁ
గలవా ?

మా—ఎన్నియేడుపు లేకువని. యిందులో దిగితివా? సన్యా
సయ్యగాఁగిష్యుఁడనై మొదటఁ గొంతకాలము యోగాభ్యాసము చేసి
తిని. అది బెడిసికొట్టుటచేఁ దరువాతఁ బొగచుట్టలవర్తక మారంభించి
తిని. దానిలోఁ బెట్టుబడి కిట్టకపోవుటచే నింతకంటె సుఖమైన జీవనము
లేదని కవిత్వములోఁ బడినాను. కాని, గణసంధానబాధపడలేక రసి
కాహ్లాదకత్వమున సమీపవృత్తియగుటచేత గణికాసంధానములోనికిఁ
జప్పునఁ దప్పుకొన్నాను. కాని—చప్పున నేను గోటలోనికిఁ బోకుండు
నెడల నామానప్రాణములు తక్కువు. పోదునా?

సుంద—మఱియొక్కమాట. మొదటిరాత్రికాపున మిగుల
లజ్జచే మారాణిగారు రాజుగారితో నేమియు మాటలాడరు, ఆమె
పక్షమునఁ జెప్పవలసినమాటలన్నియు నేనే చెప్పుదును. ఈరాత్రిమ
ట్టునకే యానియమము. ఈసంగతి రాజుగారితో—

మా—ప్రతిరాత్రు మీనియమమున్నను నాతనికి బాధలేదు
ఆతఁ డట్టే మాటలసరిసుండుగాఁడు.

సుంద—ఇక నీవు పోవచ్చును. రెండుయామములవేళ రాజు
నుద్యానవనములోనికిఁ దీసికొనిరావలయును.

మా—ఉద్యానములో నెచ్చటఁగనపెట్టుకొనియుండవలయును?

సుంద—తెలివిమాలినప్రశ్న మడిగెదవేమి? నేనావనము చూ
చితివా? నాకెట్లు తెలియును? మీరెచ్చటనుండుఁడన్న నచ్చట నుం
దుము.

మా—సరే. కొలనిప్రక్కను వేదిక యున్నది. చూచుకొని
యటకురండు వనబహిర్వారమును దెలిసి యుంచెదను.

సుంద—సరే.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్కంభము.

తృతీయాశ్వాసము.

ప్రవేశము—ఉద్యానవనము.

ప్రవేశము—మేలుముసుగుతో నుండు మతి; సుందరి.

ఇందు—సుందరీ ! నీకిది నూతన ప్రవేశము. నిమ్మళముగరము.

సుంద—అమ్మా—మీ కీచర్యతో నూతన ప్రవేశము. భద్ర

ముగఁ బ్రవర్తింపవలయును.

ఇందు—నిజమే. నీబుద్ధివిభవమునుజూచి నేనిందు దిగితిని. నీ ధైర్యములేప్పు నాకిక కేమియులేదు. ఇదివఱకు సమర్థకమగు సంభావణమే యెఱుంగని నీను జిమ్మచీకటితో కర్ణరాత్రమున నుద్యానవనములో—మేలుముసుగువైచికొని దుర్మాద్గురాలినలెఁ జేటికాసహాయనై మాటువేసచుంధరించి యల్లలాడు పుట్టిని. ఇక రాజునుగూడ నెక రుకొసవలయునుగాఁబోలు ! హా ! ఎంతగతిపట్టినది. ఎంతసేపటితోఁ జుక్కవలెరాలిపడిపోయితిని ! నాకు గుండెలుకొట్టుకొనుచున్నవి. కాళ్లు వడకుచున్నవి.

సుంద—అమ్మా ! వెళి దీని నెంచుచున్నారా ?

ఇందు—నాద్గతియుట్టులున్నదని నీతోఁజెప్పితినికాని యింత వఱకువచ్చినపిదప వెనుకాడెదనా ? నేను దొంగచూపెప్పుడైనఁ జూచితినా ? ముఖప్రసన్నత నెప్పుడైన మేలుముసుగుచే మాటుపఱచితినా ? మగితితో మాటుమొగమున నెన్నడైనమాటాడితినా ? మనసుకు మొగమవిధేయమగుదునల్లెప్పుడైనఁ జేసితినా ! హూ ! ఇట్లు

నాతనునాపాదమస్తకము మాయాపూర్ణమైయున్నది. ఇదిగాక, సాని
వలెఁ దెగిపడి యపాత్రపాత్రాభినయారంభమును జేయునుంటినిగాదా?
ఇతరులు నాయెడఁదప్పుచేసిరని విచారించితినిగాని నేనితరులయెడఁ
దప్పుచేసితినిఁ విచారించితినా? శీలమొత్తలో ధ్వస్తమైనది! శిష్టతయెంత
లో భ్రష్టమైనది!

సుంద—మీరట్లువిచారింపఁబనిలేదు. నేను ప్రోత్సహించి
మిమ్మిందు దింపితినిని మీరు తేశమైనఁ దలఁపవలసినపనిలేదు.

ఇందు—నీవుప్రోత్సహించితివని నే నంటినా? నే నం
తక్కువమనసుకలదాననా? నేనునిన్నఁ బిలిపింపలేదా? నీయొ
నాసోదెవెడలఁబోసికొనలేదా? నాకష్టనివారణమునకు గతికనఁబఱు
పుమని నిన్నఁ బ్రార్థింపలేదా? నేనిందులకు మనస్ఫూర్తిగ నొప్పు
కొనలేదా? ఇక వెనుక దిరుగననిశ్చయించుకొనలేదా? ఇందు
నీప్రోత్సాహమేమున్నది? నీవంతప్రోత్సహించుటకు నేనేమిఁజేసినదా
ననా? అజ్ఞురాలనా?

సుంద—అమ్మా! బాగుగ మఱియొక మాత్రాలోచించుకొన
వచ్చును. ఇప్పుడైననుమించినదేదియులేదు.

ఇందు—నాయభిప్రాయమేమో నీవెఱుఁగకుండ మాటలాడు
చున్నావు. నాప్రస్తుత బాధయేదో గ్రహింపకుండ నన్నన్యథాయోచు
చున్నావు. సుందరీ! నిజముగా నాబాధయేదో యెంతయోనీకుఁ దె
యదు. నీవు తెలిసికొనఁజాలవు.

సుంద—ఎందుచేత?

ఇందు—భర్తాకర్షణప్రయత్నములు, పరకాంతానిందలు, నక్క
టక్కులు, బొల్లిమాటలు, కల్లవేసములు, పొండిపట్టుకొనుటలు,
మొదలగునవి నీకుజన్మసిద్ధములు. నాకట్లుకాదే. నేనొక్కసారిసీయావ
రణములోనికి దిగిపోవఁగ నామనస్సున కెట్టులున్నదనఁగ నగరునూనె

నమ్ముకొనునది పిడుకలుచేయు పనిలోదిగినయెడల దానికదియెంత
యసహ్యముగనుండునో, నున్నాతయై పరిశుద్ధవననభారిణియగు వనిత
ప్రమాదమునఁ బడిగుంటలోఁబడిన నామెకెటులుండునో, యంత
కంటెమిగులరోతగణున్నది. సుందరీ ! వచ్చికోలుదుర్వాసనావిశేషము
బ్రాహ్మణికిఁ దెలియుచుగాని పంచమకన్యకుఁ దెలియునా ? నేనిట్లు
లాటినని యన్యథామొంచకుము. నీవునామనస్సునుగఁగపట్టలేక మాట
లాడుచుంటివని యంతదూరముగ—నింతకఠినముగఁ జెప్పితిని. నానిశ్చి
తమునుగూర్చి సందేహింపకుము. చంచలచిత్తముగాను. ఎటుపోయి
యెటువచ్చినను గణించుదాననుగాను.

సుంద—ఎటుపోయి యెటువచ్చినను సీరాశతోఁగూడినమాట
లేల ? ఆతనికిఁబరకాంతాలోలత యటుపోవును; స్వకాంతాసక్తియిటు
వచ్చును.

ఇందు—ఏమోచూచెదముగాక !

సుంద—ఎంతయుకాంత లిట్లురహస్యజేషముల భర్తలకు బుద్ధి
చెప్పి సుసారముల బాగుచేసికొనినారుకారు ! వారందఱి తవగచి
యిట్లులాందోళనమందిరా ? మీగౌరవమున కిప్పుడేమిలోపము కలి
గెను ? మీమనశ్శుద్ధి కిప్పుడేమిభంగము కలిగెను ? మనము చక్కఁ
బఱచుకొనవలసిన మనుష్యులను నయమునఁ జక్కఁబఱచుకొందుము;
భయమునఁ జక్కఁబఱచుకొందుము. ప్రత్యక్షముగ దిద్దుకొందుము;
కనుబొమిదిద్దుకొందుము. బట్టబయలు, చాటుమాటు, నెల్లపనులలో
వలె దీనిలోఁగూడ నున్నవి. శృంగారశాస్త్రములోనివి యన్నియు,
వగలు—వద్దికలు—గమనికలు, విసరులు, తళుకులు, చమత్కార
ములు. రాగమనకివియేప్రాణములు; గడ్డముపట్టుకొనియో, జుట్టు
పట్టుకొనియో, మణిదీపముల వెలుతురనో, కనుగ్రంథలచీకటినో,
మగ్గణానిని పశపఱచుకొన్నదియే యాఁడుది. అదియే ముమాటికి

నాచుడి. అనుకూలముగ రాజ్యమేలు రాజు భూమిలోల కారము. అనా
యాసముగ రాజు నేలు రానిధరణి! ధరినాథుడు గూడ నల కారము.

ఇందు—అబ్బ! ఎండులక్ష్మీదీర్ఘోపన్యాసము? నీ ప్రవాకితనచ్చు
జెప్పనక్క అలేదు. నాకిదిక అకేనచ్చినది. నాభర్త చేష్టలవలన నేనచ్చినది.
సపత్నుల చాటుమాటు దెష్టలవలన నేనచ్చినది. ఊరివారి కాలుమాట
లవలన నేనచ్చినది. వారిమాటలను నేనంతగ గణించను. తానెవడు?
నాసొమ్ము—నాసొమ్మేమి? రాజుగారిసొమ్మేమి? ఇదనబేండ్లనుండి
తీనినవాడుకాడా? నావలన ననేకపర్యాయములు బహుశ్రేష్ఠుల
నందినవాడుకాడా? నాభృషత్యుడుకాడా?

సుంద—మాఘుడేనా?

ఇందు—బేను. ఆ బానిసీకు—ఆపలుగాకి—సన్నేమనెను?
నేను బెయ్యమ్మనా? ఊ! పెసరపప్పునా? నాకు గలకుదనము లేదా?
కాంతునకు లోకువైనంతమాత్రమున నీ గానానానికి గూడ లోకువైతి
నా? నాకు గలకుదనమున్నదో లేదో చూడదగిన కాలము వచ్చి
నది. ఆహ! లోక మెంతవిధ్వస్తమైనదో ఓరిమిపిఱికితనమా? సత్యము
శక్తిహీనతయా? శాంతి చచ్చుదనమా?

సుంద—కాకేమి? చావగుట్టలేని పురికొన సాలెపురుగు.
తీవ్రతలేని రాజు దిప్తిపడత. కాంతుని మొట్టలేని శాంత గడ్డిబొమ్మ.

ఇందు—కానీ! కానీ! ఊ! రాజుగారు—ఏది?—కొత్తరా
ణికి వ్రాసిపంపిన లేఖలోని యశములు నీకు జ్ఞప్తియున్నవికావా?

సుంద—మీరు చూచితిరి కాదా?

ఇందు—అంశములంటినా? కాదు. మాటలేమైన జ్ఞప్తియు
న్నవా?

సుంద—నిమ్మలముగ జ్ఞప్తి చేసికొనినయెడల—అమ్మా!—
అమాటలు మీకు బాగుగా జ్ఞప్తిలో నుండదగినవే.

ఇందు—జ్ఞప్తి లేకేమి? తిరుగ నొకసారి విని కసిదీఱఁ దిట్టవలయునని—వారు వచ్చువేళ కాలేమకాదా?

సుంద—అట్లులైన వినుఁడు. “జగదేకసుందరికి—”

ఇందు—ఇతని కవిత్యమా యిది—లేక యది యట్టిదా?

సుంద—దాని చాసియే సుందరియగునప్పు డది యెంతటిదో చెప్పవలయునా?

ఇందు—అంతేనా? అయిన నేమాత్రపుఁ జక్కనిదో నిమ్మశముగ మాఘునిఁ గన్నఁగొనలేకపోయితివా?

సుంద—అనుమానమున కాస్పదమగుననియాప్రశంసయేయెత్తలేదు.

ఇందు—పోనీ! కన్నులున్నవానికి—నీతియున్నవానికి—ధర్మారణమఁ దాసక్తియున్నవానికి—గ్రామ్యసుఖవిరక్తియున్నవానికి—యమదండసభీతియున్నవానికి—దన ధర్మదారకంటె జగదేకసుందరి కలదా? అవి లేనివాని కందఱు సుందరులే. జగదేకసుందరులే. ఇష్టదైవమిచ్చువానితో సత్కుష్టిగనక యాచించు కృపణున కందఱు మహారాజులే. తరువాత దానేమి వ్రాసెను? ‘నీరణపద్మదాసుఁడు మ్రొక్కి చేసికొను విజ్ఞాపన’ మనియూ?

సుంద—అవును.

ఇందు—ఆహా! ఎంత నీచత! భార్యకు భర్తయే పరమదైవము. భర్తకు భార్యయు నటులే. అట్టి పవిత్రవిశ్వాసములేని మగ నిర్భాగ్యున కాఁడుజంతువులెల్ల నర్థశరీరములే. ఆమమ్మికప్రదములే. అద్వితీయామగు పరబ్రహ్మము ననుసరింప బుద్ధిస్థైర్యములేని పురుషునకుఁ గోడియు దైవమే—కక్కయు దైవమే—బల్లియు దైవమే. తరువాత నీశ్వంగార శేఖరుఁ డేమి వ్రాసెను?

సుంద—“నీతో నున్నది నాబ్రతుకు.”

ఇందు—హూః. మొట్టనే యమంగళవాక్యమా ? ఆహా !
ఎంతయొడలు తెలియని మాట నడిసాడు. నాబ్రదుకాతనిలోనున్నది.
ఆతనిబ్రదుకు నాలోనున్నది. ఐహికపుబ్రదుకులోనేకాదు—ఆము
ష్మికపుబ్రదుకులోగూడ మాకట్టి యవినాభావసంబంధమున్నది.
తరువాతనేమని—

సుంద—“ అత్యంతశీఘ్రసమావేశమున కాత్రపడుచుంటిని. ”

ఇందు—ఇదిగో ! అది యీతరునఁ గానున్నదికాదా ? రాజా !
ఆయవశిష్ట మిప్పుడే తీర్చుకొందువుగాక ! క్రొత్తరాణిని జూచుటకుఁ
గొండంత యపేక్షతోవచ్చిన నీకు—పాపము—పరమనిర్భాగ్యదేవత
యగు ప్రాతరాణియే దాఁపురించినది. విందారగింపఁబోయినను మిరి
యాలచేరుమెదుకులే సిద్ధించినవా ? హూః ! రాజా ! యెంత దుర్మా
ర్గుడవు. ఎంత విశ్వాసహీనుడవైతివి ! శాస్త్రముల ననుసరించి—శప
థముల ననుసరించి—జగత్కర్తశాసనము ననుసరించి జన్మమున్నంత
కాలము నీకు జగదేశసుందరిగాఁ గనఁబడవలసిన నేను—ఒక్కరాత్రి—
ఒక్కగడియ సేపైనను—జీకటిని—భ్రమాచ్ఛాదితమగు నీకంటికి “ జగ
దేశసుందరి ” గ నుండవలయునను ముచ్చటతో నిట మహాందోళనమున
నుంటిని. రా ! చేతితో సర్వదేహమును, సర్వచిత్తమును, సర్వాత్మ
యును నీయధీనముచేసిన యిల్లాలి యీమాత్రపు మనోరథమును,
దీర్ప నీకు న్యాయముకాదా ? రా !

సుంద—అమ్మా ! నీవు తొందరచే నాతని నేమియు నన గూ
డదునుమా ! ఈరాత్రి యాతనిహృదయమును బూర్ణముగ విమర్శింప
ము. తరువాతఁ దగినప్రతిక్రియచేయుదమని యనుకొంటిమికాదా ?

ఇందు—క పువులో నున్నపుబట్టి యుడుకుచున్నది. కానీ—

తరువాత నేమని ప్రాసెను ?

సుంద—ఇదిగో! జ్వప్తికిఁ దెచ్చుకొనుచున్నాను. “నన్ను నా రాష్ట్రమును—రాణిని నిరంకుశముగ నేలుకొనవలయును.” అని.

ఇందు—హా! విశుట కోపిక లేకున్నది. అట్లుపైన “చిత్తగింప వలయు”నే కాజ్ఞా?

సుంద—అదే. “ఆంతరమునకుఁ దేవలెను.”

ఇందు—చరణదాసానుదాసుఁడైనప్పుడు చిత్తగింపవలయుననుట మాత్రము దోషమగునా? ఎట్లు? “నన్ను—నా రాష్ట్రమును—రాణిని నిరంకుశముగ నేలుకొనవలయును” అనియా? “నన్ను” సరే. అతనికర్మము. “నా రాష్ట్రమును” సరే. అది యతనివంశములోని రాజులందఱకర్మము. రాణినిగూడ నేల యేలుకొనవలయును? నన్నే లిశఁగాని యాజగచ్ఛక్రవర్తికి నిరంకుశాధికారము చెల్లుబడికాదా? నన్నుగూడ నేలినఁగాని యీతని “చరణదాసత్వము” నకు సంపూర్ణ త సిద్ధింపదా? సుందరీ! నన్నుగూడ నేలుకొనుమని యాతఁడు దీనిని బ్రార్థింపనేల? వ్రాతరూపమున శాసింపనేల? లోకమున నెచ్చట నైనఁ బట్టపుదేవియే దేవి. మిగిలినవారందఱు ప్రక్కయంగుబొమ్మలే కాదా? ఈలోకనీతి తుడిచిపెట్టుకొనిపోయెనా? పోనీ! పెద్దరాణి చిన్నరాణియును తారతమ్య మక్కఱలేదా? కుడి యెడమభేదమే కూలిపోయెనా? ముందు నెచుకలతోఁ బనిలేదా? ప్రస్తావన తరువాత నాందీపూజసేయు నటకుఁడుండునా? ప్రభుపత్రమున నుండవలసిన శ్రీకారము రెండవపత్రమున నుంచిన గ్రంథకర్త నేమనవలయును?

సుంద—అమ్మా! మోహంధులకు ముందేమి? వెనుకయేమి?

నేపథ్యమున

ముందుంటివా? వెనుకనుంటివా? ఈగంధాంధకారమున నా భేదమేమియుఁ దెలియటలేదు. (వ్రాతీయైకకంఠరవముతో)

ఆభేదమే కాదు. హెచ్చుతగ్గుభేదము కూడ నశించినది.

ఇందు—పరకాంతల వేటకాడు బయలుదేరినాడు.

సుంద—కుక్కతోగూడ.. అమ్మా! వారు కొలనిప్రక్క వేడిక పైః గూర్చుందురు. కావున వారటకుఁ జేరకుండనే మనమచ్చటికిఁ బోయిన మంచిదికాదా?

ఇందు—వా రేమనుకొందురో వినవచ్చుననియూ? నడు.

(ఇద్దఱును వేడికను సమీపింతురు.)

(రాజు సేతుమాధవుఁడు, మాఘుఁడు ప్రవేశింతురు.)

మా—బాబూ! నేను ముందేయుంటినిబాబూ! ఇదిగో! నాకరము గ్రహింపుఁడు.

సుంద—(తనలో) అయ్య కిఁక బురుషపాణిగ్రహణమే తగు వాయి.

ఇందు—(తనలో) ఆహా! రాజా! విచ్చేసితివా? నీవిక చర్య భార్యకుఁగనఁబఱుచుట కింతశ్రమపడి, గాంధాంధకారము వేంచేసితివా? సెబాస్. నీకుభార్యయందెంతదయ!

సేతు—ఓరిమాఘా! చేయివట్టుకొననేల? విడువుము. మాకి దేశము నూతనమా? మాక్లివచ్చుట నూతనమా? మాకివ్యాఘరము నూతనమా? కాలచక్రము దేవునిచేతితోఁ దిరుగునట్లు శాంత చక్రము మాకంటితోఁ దిరుగుచున్నది. హే. హే. హే. (నవ్వును)

మా—బాబూ! ఈరాత్రి వెనకటిరాత్రులవంటిది కా బాబూ!

సేతు—ఎందుచేతరా?

సుంద—(తనలో) మేమిచ్చటనుండుటచేత.

మా—మబ్బుదట్టముగఁ బట్టుటచేత గాంధాంధకారము నున్నదికాదా బాబూ!

తే—మబ్బుపట్టనీ నర్నముకుటియనీ—పిగుగులుపడనీ—
మబ్బునకుఁబట్టువిడుపున్నదికాని మాకాపట్టువిడుపులేదు. పట్టినయెడల
నొక్కటేపట్టు—ఎంతపట్టులేనియెడల నేడుకోర్కముల కొప్పులనొక్క
పిడికిటిలోఁ బట్టగలమా ! ఆడుదానినివశపఱచుకొను తెలివియేయన్ని
తెలుపులలోను బింకమైనది. అదియున్నవానికిఁ బ్రపంచమంతయుఁ గర
తలామలకము.

మా—మాబాబు భూలోకబృహస్పతి ! ఏమిబాబూ !

ఇందు—(తనలో) చీ చీ !

మా—నిజమేకాని బాబూ ! ఈకొత్తరాణి బాబూ ! అట్టె
యిట్టె లొంగునని తోఁపదుబాబూ !

సేతు—పెంకితనము మామొద్దనా ? అంతతెగనీలిగినయెడల
మేము వెచుకముందుఁ జూతుమా ? ఆడుదానిపెంకితనముచేతఁగాని
పందమొద్ద—దయాదాక్షిణ్యము లేడ్చినపిజ్జకివానియొద్ద—మంచిచెడ్డ
యని మడిగట్టుకొన్న శుభ్రయొద్ద—శూదయుమనునది యేడ్చిననిర్భా
గ్యునొద్ద—ఒకతెపోయినను దాస్థానమునఁ బడునలుపురఁ జేర్పలేని
సప్తంససునియొద్ద—అంతేకాని మనయొద్దనే ! హే హే హే ! (నవ్వును)

ఇందు—(అపచారించి) ఈయవకతవక యహంభావములో
సిగ్గుమాలిన యీనస్వేమి ?

సుద—(అపచారించి) అమ్మా ! రుచికి లొట్టయెట్టిదో వా
చాటతకు వెట్టినస్వేటిది.

మా—బాబూ ! ఈరాత్రి యామె మీతోమాటలాడదట.
కారణము సిగ్గుట బాబూ !

సేతు—చూడుమనకుమాటలతోనిమిత్తము లేదు. నేనింతకాలము
నుండి చూచుచుంటినిగాని మాటలోఁ బసనాకెక్కడను గనఁబడలేదు.

పిండివంటకుఁ బైవాసనయెట్టిదో మాటయట్టిది. వాసనతోఁ గడుపు నిండునా ? నోటఁ బెట్టవలయును; నమలవలయును; మ్రింగవలయును. అప్పుడుదానిహాయి. ధ్వనిరసజ్ఞతయని, వచోరసజ్ఞతయని, గాయకులు కవులేమో తెగనీలైదరుగాని రసగ్రహణమునవారు కేవలముషండులు. అందుకొకటే వారినెవ్వరిని మనముచేరనీయలేదు. మాటయనునది శృంగారగ్రంథమునకుఁ బైనట్టవంటిది. దానినిజింపిపాఱవైచినను గ్రంథమునకుఁ బ్రమాదములేదు. అదిగాక గ్రంథోపయోగమున ముప్పాతిక బరువుతగ్గును.

మా—బాబూ ! మీరొనర్చిన నిర్వచనశృంగారప్రబంధము మిగుల రసపుష్టిగలిగియున్నది బాబూ !

సుంద—(తనలో) రాజా ! రసికోత్తమశిఖామణివి ! చచ్చిన సంగ్రహార్థముచేత పెయ్యగఁజేసి డాచియుంపవలసినవ్యక్తివి.

ఇందు—(తనలో) ఆహా ! పశుత్వమింతకన్న నయముగదా ! పశువులలోనైనననురాగలక్షణము లాలోకములలోనెఱుపులలోఁ గానఁబడునే ! ఆహా ! ఈతఁడువట్టినిర్మనస్కమైన యంత్రమువలె నున్నాఁడే !

మా—బాబూ ! ఇదియే వేదిక; సంకేతస్థలమునఁ గూర్చుండుడు. ఇచటఁ జెట్లనీడలేకుంటచే మిగులఁ జీకటిలేదు బాబూ !

సేతు—వారురాకపోవుటకుఁ గారణమేమి ?

మా—ఇంకను రెండుయామముల ఘంకామోగింపఁబడలేదు. బాబూ !

సేతు—ఈరాత్రి యొకగంటముందుగనే దానివాయిఁపవలసినదని నగార్చీలతోఁ జెప్పలేకపోయితివా ? నీకుబుద్ధిలేదు. నాతోడఁ యెట్టిదో గ్రహింపఁగలవ్యక్తి నీకులేదు. ఇట్టిరాజకార్యములలో రాయబారి కెంతచాకచక్య ముండవలయును ? కాలికి మెఱపు వేగముం

వలయును. నోటికిఁబడి గుఱాటి యుండవలయును. అస్థానవ్యాపారము లలో ఇంతజాడ్యమా ? ఇంతసాగుడా ?

.మా—బాబ్—బాబు, నేనుమిగులఁ గష్టపడి సేవఁజేసికొనుచున్నాను. నాలోపములేదు. బాబు ! వచ్చుకాలమింక రాకుంటుచే వారురాలేదు బాబూ !

సేతు—వచ్చుకాలము రాలేదేమి ? నీవుశుంతవైనప్పుడు కాలము వచ్చునా ? జుట్టుపట్టుకొని దానినిముందునకు లాగఁగలనేర్చునీకేదీ ? నీవు పనికిరావు. నీవు తెలివిగలవాఁడవేయగునెడల మేమింక మఱి నూర్గురనైనఁ జేరఁదీసియుందుము. నీతెలివిలేమివలన మాకెంతనష్టము నుత్సాహభంగమునుగలుగుచున్నావో నీవెఱుఁగుదువా ? నీవుపనికిరావు.

మా—బాబ్ ! బాబ్ ! బాబ్ ! ఏలినవారివంటి నిరంకుశుల యొద్ద—బాబూ !—నేనుగాకపోయిన బాబూ!—మంత్రి యగఁధరుఁడైన నావశ్యకమున్నదా ? బాబూ ! ఎల్లకార్యములు నిస్సహాయులై మీరేనిర్వహించుకొనుచున్నారు బాబూ ! సర్వకాంతాదిగ్విజయము సహస్రబాహువులతోఁ జేయుచున్నారు బాబూ ! చూపు పాటిన చెప్పుడైన దూసిపోయెనా ? బాబూ ! తలఁపెట్టినదెప్పుడైన దాఁటిపోయెనా ? బాబూ ! మీదాడికెప్పుడైన మాటువడియున్నదా ! బాబూ ! మీజన్మకాలవిశేషమదిబాబూ ! మీగ్రహబలమదిబాబూ ! మీపిండపుష్టియదిబాబూ ! నేనురక నిమిత్తమాత్రమని నే నెఱుఁగనా ? బాబూ !

(లోన నొబత్తుధ్వనియగును.)

సేతు—నింటివా ? వాద్యావశిష్టము తీరినది. ఇంకవారురాలేదేమి ?

మా—బాబూ ! నే నొకసారి నిమ్మళముగఁబోయి తీసికొని రమ్మని నెలవా ? బాబూ !

సేతు—పొమ్మనిసెల వాయనియందువా ? పో. ఎగురు. త్వరగ
రమ్మనిచెప్పు. తలుకుమనుసంతతోరా ! పరుగెత్తు. చూడు తెప్పవేటు
కాలములో—వెళ్లుట—తెచ్చుట. అప్పుజెప్పుట. అంతే.

మా—చిత్తముబాబూ ! చిత్తముబాబూ !

(మాఘముడు పరిక్రమించును.)

ఇందు—(అపచారించి) సుందరీ ! ఆతడుమనలంగనిపట్టునేమో ?

సుంద—(అప) అమ్మా ! నేనాతనినదుర్మోక్షుడనులే. ఇంకను
దొందరలేదు.

సేతు—

గీ. మొగమెగువఁబెట్టి చెవులుని క్కఁగనుబెట్టి

యూర్పువిగఁబట్టి గుండెల యులుకుఁగట్టి

యొకనిరాకనుగనిపెట్టి యుంటకంటె

జండతరమైన బాధ వేఱొండులేదు.

అందుపైనాఁడుదానికై యందుమీఁదఁ

క్రాంతగడిక్రాంత సరిక్రాంత కోమలికయి

తేరితెగటారనట్టి సందిగ్ధదశను

బడుచువేఁచియుండుట యమబాధకాదె ?

అందుపైనట్టనడురేయి నడవిలోన

నేకతమ నిల్వగ్రుడ్డుల నిరులగిరులఁ

దూటువడితూలునట్లుగదూర్చివైచి

యుంటకంటెనునరకమిం కొండులేదు.

మా—(తనలో) ఇప్పుడెక్కడకుఁబోదును? వారుబయలుదేరి
యేయుందురేమో ! వారిదొకదారి నాదొకదారియగునేమో ! వారి
టకువచ్చుసరికి నే నిక్కడలేకపోయినయెడల మఱియెంత చెప్పుదెబ్బలు.

సుందరి పుణ్యమామని బ్రదికితివనుకొంటిని. కాని తోటగుమ్మము నెద్దఁ గనిపెట్టుకొనియుండును. ఈమూఢున కొక్కటేతొందర. నోటి మాటయొక నోటనుండఁగనే కార్యముగట్టెక్కవలయును. రాచపుండు వలెఁ బ్రాణసంకటముగానున్నది.

ఇందు — (అప) సుందరీ! ఆతఁడీవైపునకు వచ్చుచున్నఁడేమో కొంచెము ముందునకుఁబోయి కనిపెట్టుము. ఏమియునగపడుటలేదు.

సుంద — (అప) మనల నాతఁడు కనిపట్టలేడు. మీరీ చెట్టు మొదటనే యుండుఁడు. నే నాతని గలిసెదను. (పరిక్రమించును.)

సేతు — (తనలో) ఇకను రాలేదు. కారణమేమో? రారేమో! వారికొకరు వెడలిన మాఘుఁడకూడ మాయమైనాఁడు.

సుంద — ఏమియుఁ గనఁబడుటలేదు. ఎవఁడవు నీవు? మా యుండా!

మా — సుందరీ!

సుంద — నీవు తోటగుమ్మమునెద్దఁ గనిపెట్టుకొని యుందునని చెప్పితివికాదా? నీ గొంతుగోయ!

మా — నాకేయి మతియా? వల్లకాడా? రాజుగారు నాగొంతుగోయుచున్నారు; ఆమె యేది?

సుంద — ఇకఁ జాలించు. కొత్తస్థలములో గాఢాంధకారములో దారిగానలేక గిజగిజ కొట్టుకొనుచుండ —

మా — మా రాజుగా రింతకంటె నెక్కువ గిజగిజ కొట్టుకొనుచున్నారు. ఆమె వచ్చినదా?

సుంద — ప్రాణము విసుగుటచేఁ బోవుటకు సిద్ధముగనున్నది. ఇది మర్యాదదేనా? ఇదేనా మీకాంతాగౌరవము. ఈమాత్రపుదానకే మీరాజిత లేఖనువాసినా.డా? చాలులే. నడు నడు! మీ రాజువలదు. రాష్ట్రమువలదు.

మా—సుందరమ్మా ! తుమ్మిపురు. ఈసంగతి తెలిసిన
డల రాజు నన్ను జూపును. ఆతనియొద్దకు బోవుదము రండు. ఆమె
కనబడదేమి ?

సుంద—మా రాణిగారు మాటలాడరని స్పష్టముగా రాజుతో
జెప్పితివా ?

మా—ఆ.

సుంద—అటులైన నడు. అమ్మా ! ఇటురమ్ము. (ఇందుమతి
వారిఁ జేరును.)

మా—రండు

ఇందు—(అప) సుందరీ ! నాకు దడయెత్తుచున్నది. నన్ను
గంబట్టుకొనుము.

సుంద—(అప) నీవిప్పుడు మనసును దొడ్డుపాటు కడనీ,
కుము. ధైర్యమును విడువకు. లేనియెడలఁ బ్రమాదమున్నది.

ఇందు—(అప) నేను మాటలాడను గాదా ? ప్రమాదమేమి?

సుంద—(అప) క్రొత్త దెవతెయో, పాత దెవతెయో యొ
తచీకటిలోనైన స్పర్శముచేఁ దెలిసికొనుట కష్టముకాదు. అందులో
భార్యనట్లు తెలిసికొనుట బొత్తిగాఁ గష్టముకాదు. రాజు వట్టి మూ
ర్ఖుడు. నమ్మదగినవాఁడు కాఁడు. తొందరతోఁ గొంగిలించుకొనిన
యెడల నీవని గ్రహింపఁగలఁడు.

ఇందు—(అప) అందుకొఱకు నీ మిచేయుమంటివి ?

సుంద—(అప) నేను రాజుచేష్టలు గాఢపరిశీలనముతోఁ గ
పట్టెదను. నీవు నాచాటుననే యుండుము. నీయెడమచేతి చూపుడు
వ్రేలు గట్టిగ నొక్కినవెంటనే పాటిపొమ్ము. నీకే స్థలమంతయు
కాలపరిచితముకదా ?

ఇందు—(అప) అబ్బ ! సుందరీ ! ఎన్నిచిక్కులలోఁ బడితిమి.

సుంద—ఇంతమాత్రమునకే చిక్కా ? రాజును సమీపించు చున్నాము. భద్రము.

సేతు.—(వినట నభీషయించి) బలే ! వచ్చుచున్నట్లున్నారు.

గీ. గొంతుబిగియింపు గలగున గునలపసలు

దొంగముంగాళ్లటంగ నా కంగుకంగు

లులుకు మ్రోగంటిపిట్టల కలకలములు

చెవులఁబడి మదిఁబడి యాత్మఁ జెనకెనహహ !

ఇలనుబడిన యాకులగల గలయు గంజి

బిగువుగాగ రాకుచ్చిల్ల పెళపెళయును

నందెల ఝళఁఝళయుఁగూడి యహహ ! మదికి

విలవిలనుబాపి కడుకల కలనుగూర్చు;

కిటినిగని హుంకరించు జా గిలముపలెకు

బికిలిఁగని బావురను మాను బిల్లివలెను

గప్పఁగని బుస్సుమను త్రొంచు కరణినట్టె

యెగిరి గుటుకున దాని మ్రొంగఁగఁదలంతు.

(ఇందుచు, సుందరి, మాఘుఁడు రాజుసమీపమునకుఁ

బోవుచున్నారు.)

సేతు—రే మాఘా ! రావోయి ! రష్టింపవోయి ! పీట పే
యింపవోయి ! పల్లెర మెదుటఁ బెట్టింపవోయి ! చిత్రగుప్తానోటికి
బెడ్డఁగొట్టింపవోయి ! పాముసకలశము నోటి కందీయవోయి.

మా—ఇక మీయిష్టముబాబూ ! రచియించిననాటికను బ్ర
భువువారికిఁ గృతినిచ్చితిని, మీ రాడించుకొన్న సరే, పాడించు
కొన్నసరే.

సేతు—హాహాహా! (నవ్వును.)

ఇందు—(అప) సుందరీ! ఈతఁడు చార్జన్యమొనర్చు నేమో? మనము బయటఁబడుదుమేమో?

సుంద—(అప) నేనుంటినిగాదా? ఏమియు జడునకుము.

సేతు—ఈమేలుమనుగు పెండ్లికూతురుగారా! ఇది దాసి యా? అబ్బా! ఇదికూడ మనకన్నుల బాడుచుచున్నట్లున్నదే! కన్య తో నిది మనము దక్షిణగా గ్రహింపఁదగినట్లున్నది. వహవ్వా! మా ఘా! బుద్ధిమంతుడవు. కల్పనయనఁగ నీచాగుననుండవలయును. సెబాన్! ఒకరిని దెమ్మనఁగ నిద్దఱనుదెచ్చితివి!

మా—ఈవృత్తి నాటిక. అది నాంది.

సేతు—హాహాహా! (నవ్వును) నాందికూడ సుందరముగ యున్నట్లున్నది. సెబాన్! మాఘాడా! నాటికతోఁబాటు నాం కూడ మాకే కృతినిచ్చితివి కాదా? హాహాహా! (నవ్వును) మాఘాడా! మాకు భీష్టమును నెఱవేర్చితివి. సంతసించితిమి.

మా—నెర వేల్పువాడను నేనా? బాబూ! మాబాబు వేదపురుషులవలె సంకల్పసిద్ధులు! ఏమి బాబూ!

సేతు—ఇప్పుడు వేదములొందుకోయి! అవి నపుంసకులనెత్తిని గట్టు. చందనములోనికి గోమయమొందులకు? కాపలసినది చంద్రరేఖ కాదా? ఇదిగో! నాచంద్రరేఖ. ఇది కావలయును.

గీ. మొదలె చీకటి యందుపైఱిమొయిలుదాని
పైన మేల్కుంసుగును గూడఁ జూనితేల?
తొలతునా? చూతునా? కనఁబడకయున్న
నేమితే! ముద్దుఁగొందునా? యోగిరియిట్లు.

(ఇందువృత్తిపైకి బోవును.)

సుంద—రాజా ! అక్కడనే, ఆగు. ముందడుగు పెట్టినయెడల బాగుగా జరుగదు. చేయిచాపి తెంపుకొనుటకు నీతోటలోని ఫల మనుకొంటినా ? గోళ్లతోఁ గ్రుగిపి ముక్కు నెద్ద బెట్టుకొనుటకు నీయుద్యానమందలి పుష్పమునుకొంటినా ? ఏమీ ! ఎంత లఘువుగఁ జూచుచుంటివి ! జాగ్రత్త ! ఈమె యెవ్వరో యెఱుఁగుదువా ? ఉత్తమక్షత్రియురాలు; పరమాభిమాన సంపన్నురాలు. అభిమానముకొఱకుఁ బ్రాణము విడుచు నాభిజాత్యసంపన్నురాలు. మీయాట లిటు సాగుననుకొంటిరా ?

సేతు—(అప) మాఘా ! ఇదిమనకు సంధానమున నెక్కుడుగఁ దోడుపడునని నీవుచెప్పియుంటివి కాదా ?

సూ—(అప) ఈసుందరి వర్జముప్పేటనారి కేశపుముండబాబూ! పైపెంకుఁజూచి జుక్కదగదుబాబూ !

సేతు—సుందరీ ! అట్టులైన నేమందువు ?

సుంద—ముందునకువైసిన యడుగు వెనుకఁబెట్టుమందును. చేయిచాపవలదందును. పెట్టివెట్టి తొందరపడవలదందును. సమయమును గుర్రెఱిగి దూరమాలోచించుకొనుమందును.

సేతు—సుందరీ ! ఆలోచింపకుండ—మంచిచెడ్డలెఱుఁగకుండ నంతతొందరతో మాటలాడెదవేల ?

సుంద—ఆలోచించుటా ! అదియెవరికున్నది ? మంచిచెడ్డలెఱుఁగుటా ! అదియెవరికున్నది ? శాంతియా ! అదియెవరికున్నది ? ఇదిగో ! ప్రభువులకు మీరు చెప్పినవిద్యయే మీశ్రావణోనిట్లుఫలించి ప్రకాశించుచున్నది. నేకుబానిసను గావున నావ్యాపారము వట్టిమాటలతోనే తేలిపోవుచున్నది. మీరు ప్రభువులుగావున మీవ్యాపారము గట్టిఘోషలతోఁ బ్రజలనుముంచుచున్నది. గురువుగారు సానిగూడి

సప్పుడు శిష్యుడు జావళి బాడిన దప్పు? ప్రభుడు త్రాగుబోయినప్పుడు బానిస వదలుబోతగుట తగదా?

సేతు—అట్లుకాదు. బానిస నోటిచురుకుగలది యగునెడల ప్రభుడు చేయికలకు గలవాడగుట తగదాయని పలుకును. బోగత్తు.

సుంద—అదియొక్కటి యేమియోగ్యతకు మాసహనశక్తికి దరువాయిగనున్నది. ఉ. కానిండు వలదన్నవారెవరు? ఏమిప్రభుడవు? ఏమిసంసుడవు? ఏమియంగిరెజ్జుడవు? ఏమిలలితుడవు! లోకముననుడు పురుషులు ప్రేమచే బాధపముచే మాపముచే ధనముచే గాంతల నాకర్షించుకొనుచుండ మీరాసాధనముల నర్జించి చేతికట్టుచే గాలిముచ్చెచే గాంతలకు బోగుచేయుచున్నారు. మహమ్మదుగారు కత్తిమొనను మతవృద్ధిచేసినట్లు. కట్టప్రాన్నున మీరు సతివృద్ధిచేయుచున్నారు. ఓ! జెబ్బపుష్టిసరసమా—జబ్బుదస్తి విటస్వము. మార్జా మదనవిలాసము!

సేతు—(ఆప) మా ఘా! ఈమండనన్న మించినట్లున్నదోయి! ఇదియింత చెడనాగినను నాకు దీనమగు కోపమేరాకున్నదేల?

మా—(అప) బాబూ! అంతయే గాదు. సాగదీసినన్న దాడ పైగొట్టినను నాకు దీనిపైగోపమురా లేదు. బాబూ!

సేతు—(తనలో) కోపము నభినయింతును. (ప్రకాశముగ) నీవెక్కడ? నేనెక్కడ? వదలుబోత! నేనురాజునని మహాగౌరవస్థానమనని కాసంతయైన నాలోచింపకుండ నోటికివచ్చినట్లు వదలదవా?

సుంద—గౌరవస్థానమా? జీలుగుబెండునకున్న గౌరము కాకి యీకెకున్న గౌరవము పరకాంతను జూచి పండ్లిగిలింపిన ప్రభువున కెక్కడిది? బానిసక్రింది బానిసయైన నాతనినెత్తిపైవారు. చవలత లేని యుప్పురివానినెత్తిపై మట్టితట్ట చవలుడగు చక్రవర్తి నెత్తిపైగిరి

టముకంటె నెక్కువది. వెకిలిరాజుచేతిఖడ్గము వెట్టిగొల్లని పంగలకట్ట కంటె నెక్కువదికాదు. కావున గౌరవలాఘవప్రశంస మీరునేయఁ దగదు. నావంటిదాఁకొఱకు మీరు చేయించాచినప్పుడిక మీకుఁనుత యేలోకముననున్నది? యాదృచ్ఛికముగ నిప్పుడు మీరీయుత్తమ కాంతను హరించితిరికాని, యిదివఱకు బుద్ధిపూర్వకముగ మీరు చేరఁ దీసినదంతయుఁ జేతపెయ్యల విడారమేకాదా! ఎట్టులైనను బర కాంత ను జపలతతోఁ జూచుటయొకటి, పరువునర్వాగకముగ జచ్చుట యొకటియనా? ఈవృత్తి చేసికొను నాకంటె మీరు వ్యాపారబాహుళ్యమున నెక్కువయేకాని గౌరవమున నెట్లెక్కువ? దాసినైన నేనే మిమ్ములక్ష్యపెట్టనప్పుడు మారాణియైన యీమెనిన్ను గణించునా? మేమొదలకైనఁ దెగించియున్నాము. కావున దూరమూలోచించుకొని మఱిమాటలాడుము.

మా—(అప) బాబూ! మదనకళామహామహాపథ్యాయులైన మీకు నేను జెప్పఁగలవాఁడను గాను. బాబూ! ఎదురెత్తుగ వచ్చు చున్నదని సందేహింపకుఁడు బాబూ!

నేను—(అప)

గీ॥ లలితశృంగారరసనదిఁ జెలఁగుమారు

వశ్యుదొంగయూబులు బలుసుశృంగేను

టీతనెఱజాణ గణించునే తుపాకి

పిక్కకెరుగలి విసరు లెక్కగలదె?

(ప్ర)కాశయాగ) సుందరీ! ఆలోచించుకొని మఱిమాటాడుమని చెప్పి నావు. ఆలోచించుకొనునంశ మిదికాదు. ఇది బుద్ధితోఁజేరిన వ్యవహారమేకాదు. అట్టేయట్టే యడ్డులేకుండ నాశుకవిత్వమువలెఁ బోనీయ వలసినదే! అంతేకాని యీమాత్రపురాజు కార్యమునకు పెనుకముండు

తొక్కులాటయే? పిల్లి యొక్క బట్టుటకు శకునమేల? దుప్పి
త్రాచుపామును నమలివేయుటకుఁ ద్యాజ్యప్రశంసయేల? ఇది జన
సామాన్యము. సహజము. ప్రపంచచర్యాగానమునఁ బల్ల నదియే పల్లవి.
మా—(అప) మాబాబు కంతుసూత్ర కారకులు. కలియుగ
వ్యాసులు! ఏమిబాబూ!

సుంద—అహ! మచజత్వము పశు స్వపుమట్టమునకుఁ దిగలా
గుటలో నీమిట్టవేదాంతము తొట్టివైద్యముకంటెఁ బ్రబలతరముగ ను
న్నది. నాయనా! అవతారపురుషుడవు! ఇకజాలు! మేము నీ
మతములోనికి దిగిపోజాలము. కావున మాకు సెలనొసఁగుడు.

ఇందు—(అప) ఈసంభాషణము నాకుమిగుల రోతగనున్నది.
త్వరగఁ బోవుదము రమ్మ.

సుంద—(అప) అమ్మా! తొందరపడకుము.

సేతు—సెలప్రతీసికొనుటకే వచ్చితిరా? పోనిచ్చుటకే వెచ్చి
తినా? అది నట్టికల్ల. కాని నామాటలనలన మీకాంత బెదరవలసిన
పనిలేదు. మాప్రభావమట్టిదని మాటవరుస కంటిరి. పనివచ్చినప్పుడు
పర్వతశిఖాగ్రమును లాగఁగలయేయఁగు విలాసముతోఁ బద్మినిని ని
పాయముగ నెత్త లేదా? మనకదియున్న దిదియున్నది. ఒకకంట జ్వా
—ఒకకంట లీ. ఈచేతఁ జిగిలిబాకు—ఈచేత మొగలిరేకు. అం.
ఇటో! ఆటో! మీరు కావున నింతసేపు మాటలాడుచున్నాను. మా
టలలోసొన్న గణించువాఁడు వట్టిపనికిమాలినవాఁడు.

మా—(అప) ఎంతసేపు మాబాబు శుద్ధకర్మయోగి. ఏమి
బాబు!

సేతు—ఒక్క టిక్కన నేను జెప్పుచున్నాను. మీకాంతను
వీధ్యుక్తముగా వివాహమాచటకు సిద్ధముచుకొంటిని. కావున నా
మె కంగీకరింపజేయుము.

సుంద—అమ్మా! రాజుగారనుమాటలను వింటిరా? మీయ భిషాయ మేమి?

ఇంక—(తల యూపుచు.)

సుంద—మాయమ్మ శిరశ్చాలనమున నంగీకృతి తెలిపినది.

సేతు—సెబాస్! ఇకనేమి? ఇక మేము భార్యాభర్తల మైతిమి. వివాహమనునది వట్టివేడబడు. నిరుపయోగమైన తంతుసు మా! ముడిపడనలసినది మనసుగోగానిఁ మెడగోగాదు. అది టక్కునఁ బడినది. ఇకఁ జప్పునఁ గొగిలించుకొనుట కభ్యంతర మేమున్నది? (చేతులు చాపుచు.)

సుంద—(చేతులు త్రోచివైచి) ఆగు. ఆగు. వివాహమే య భ్యంతరము.

సేతు—అది యగునంతవఱకఁ కాగఁదరమగునా? ఆకలి చు అచుటలాడుచున్నది. ఎవట బుగారుపశ్చేరములోఁ బంచభక్ష్యపర మాన్నములతో వడ్డనయై యున్నా. నోరూరుచున్నది. వెంటనే భక్షిం పక వెట్టివాడైన నూరకుండునా?

మా—మాబాబుని యెంతసేపు మాండవ్యమతము. ఏమి బాబూ!

సుంద—రాజా! ఆకుదానిమొగ మెటు గనివాడువలె నంత తహతహ పడెదవేల?

సేతు—శిన్నసాగసే యది. ఉత్తమపురుషుల కుండఁదగినగు ణసంపత్తియే యది. వారిప్రకృతు లతిగంఠములు. దిగినకొలఁది లోతు. తిన్నకొలఁది యాకలి! పూడినకొలది గోయి! మందెపు గుట్టమునకువలె బరుగెత్తినకొలఁదిఁ బొరుషము. ధారాకవితవలె విడిన కొలది వేగము. అప్పుల శ్మశానమువలె మాది తాటాకు

మంటకాదు. ఇది నగశవహాసము. అంటుకొన్నకొలది మంట. త
వైనకొలది దాహము. ఉత్తమపురుషశృంగారములో నున్న పెద్దపుట్టి
ముసుకయే యిది. లేకుండిన నింతతహతహా పడుదునా ?

మా—శృంగారరసములో మాత్రము మా బాబు పెట్టినది
భిక్ష. ఏమి బాబూ !

నేను—కట్టులైన—వివాహమగువఱకు మొక్కమూర్తయిన
బెట్టుకొనకుండ శుష్కోపవాసము చేయవలసినదేనా ? సరే. ఊపి
బిగబట్టెదము. ఇంక నేమైనా జెప్పవలసినదన్నదా ?

సుంద—మీకిదివఱ కొకరాణి యున్నదికాదా ?

నేను—పేకలో నాల్గురాణులు లేవా ?

ఇందు—(తనలో) నేను నట్టి చచ్చబొమ్మరాణినా ? ఇష్టా
సారముగాఁ జేతఁ దీర్చుకొనుటకుగాని, నేల నడఁగఁగొట్టుటకుఁగా
యచువగు దిక్కు. మాచిన నోరుచూలిం రాణినా ? ఆహా ! రాజు.
ఇదివఱకు నాయుంటియర్థాదకు నీయింటిమర్యాదకు గట్టుపడియుంటి
నీతికిఁ జచ్చిపడియుంటిని. నిర్భాగ్యురాలని లోకముచే ననిపించుకొ
టిని. చేతవారఁగాని దెలివిలేటలులేని పేడబొమ్మ యనిపించుకొంటి
ఈగుడిసెవేటతార్పును కానివలఁగ గూడ “పెయ్యమ్మ” యనిపిం
కొంటిని. నీన్నల్లరిచేయుట కిష్టముకాక—నీచూట కడుగుదాటవ
దని మాయమ్మ బోధించిననీతిని మీఱుటకు సాహసములేక—
ఏమీ ! ఇస్పేటురాణినా ? కాగితపుజీట్లరాణియో కత్తివేటులరా
యో చూచెదవుగాక !

సుంద—పేకలో నల్గురు రాజులకు నల్గురు రాణు లున్నా
ఒకని కిద్దఱురాణు లేరి ?

నేను—పేకలో నేమి ? లోకములో నేమి ? ఒకర బాసకు రాణిబా
త్వములేకపోవుట యెవరిలోపము ? ఆర. జుగోపము. అది వానియ

అశక్తత—అసౌఖ్యము—ఏమి ? తన కాలేకి సంకలయా? చేతికి సంకలయా? చిత్తవృత్తికి సంకలయా? ఇక మన జబుద్ధి కుఁదయో? మేమున్నది? రసమునకు దీపనమేమున్నది? దుచికి వివిధత్వమేమున్నది? మనసునకు స్వాతంత్ర్యమేమున్నది? బ్రహ్మకునకు సార్థకతయెక్కడిది? చచ్చినదాక నెక్కమొగమే కన్నులు లొట్టపడిపోవునట్లు చూచుటా? చేతులకు స్పర్శము చచ్చిపోవునట్లు పట్టిన చేతనేట్టుటా? ఇకఁ జేతినిండబయ్యేదీ? ఉన్నరములకు తాహమేది? వేలువేలుదృష్టుల కవకాశమేది? మనస్సునకుఁ దీగయల్లికనంటి కల్పనయేది? అన్నియునటుంచుము. కాలము గడచు వెఱవేది? ఒక గోడమీఁదిబొమ్మ వఱియొక గోడమీఁదబొమ్మను జూచినట్లే. అంతటితో సంతఃపుర సౌఖ్యమున కాశ్వాసాంతమే. అట్లుంటకంటె నదియు లేకుండనుండరాదా? తినవలవచ్చినప్పుడు చేయియఁటుమాత్రమెందులకు? ఓ! ముప్పదిరెండు కూరలతో, నలువదినాల్గుపచ్చడిలతో, నూటపదునాఱుపులుసులతో దినదినచిత్రవిచిత్రాతివిచిత్రులుచులతో విందారగింపవలయును. అంతే కాని యుభయభ్రష్టత్వపుటొగిలిఁంఘనము లెందులకు?

మా—మా బాబులక్షణము చదువుకొనలేదుకాని కాళిదాసుఁ కంటె గండ్రిజైన కవియైయుండును. ఆతఁడు మేఘసందేశ మొనర్చి లోకఖ్యాతీ నె దెచుగాని మా బాబు మాఘసందేశము నొనర్చి త్రిలోకఖ్యాతీనఁదియుండును. ఏమి బాబూ!

సేతు—కవిత్వము లోకఖ్యాతికొకసాధనమని యనుకొను నిర్భాగ్యుడవు నీవైక్కడవున్నావా? ఓరిబుద్ధిహీనుడా! కవిత్వము పలననిదివఱకు లోకమునకుఁగలిగినమేలేమి? వాల్మీకి భారతము వ్రాయకపోయినయెడలఁ బ్రపంచమునకుఁ గలుగునష్టమేమి? డశరథునకుఁ బదునాగుగుండల భార్యలుంటచేతఁ బదునెన్నిదికొటయేండ్లు పరిపా

లించుటకుఁ గారణమైనది. కృష్ణుఁడొక్క గీతపద్యమైనఁ జెప్పినాఁడా? ఆతఁడుఁ ఖ్యాతీకి మూలకారణమేదో యెఱుఁగును. అంతవెట్టిముంధ కొడుకై డెబ్బదిమూఁడువేల గోపికలను బెట్టికోలేడు.

మా—మా బాబు కవిత్వతత్వవిచారమునగఁడ్ర. ఏమిబాబూ!

ఇందు—(అప) ఈదిక్కుమాలిన సంభాషణమున కంతమున దా ? లేదా ?

సుంద—(అప) ఇదిగో ! (ప) కా) రాజా ! రసశాస్త్రమున మీమతమేదియో మాకుఁ చెలినదికాని, మీమతములో మేమేకీ వింఛువారముగాము.

సేతు—మీకు మాకు నేతముపెట్టెక్కడోచెప్పు.

సుంద—రాజున కెల్లప్పుడు రాణియనునదొక్కయే యుం వలెను. మీరుప్రతిపాదించిన బహుత్వము మాకసమ్మతము. ఈమె మీ మీరువిధ్యుక్తముగా వివాహమాడునెడల నిద్దఱురాణులుందురు. అ పనికిరాదు. ఆమెయైననుండవలయు నీమెయైననుండవలయును.

ఇందు—(తనలో) సుందరి కష్టజీవనమో సుఖమరణమోతే? గల యంశము నడిగినది. గుండెలలో నగ్నిపర్వతము పగులుటకు నీ ముగ్ధాన్నది.

సుంద—ఈమాత్రపు టంశమునకు మీరింతయాలోచిం చున్నారెందులకోయని మారాణి మీయచురాగమునందు విశ్వాస లేక తహతహ పడుచున్నది.

సేతు—మనకాలోచన మె తమాత్రములేదు. ఆవేశప్రధా మగునంశ మాలోచనీయము కానేరదు. మొదటికిఁ హృదయ బానిస కానేరదు. కారణబద్ధమిది—కౌతుకబద్ధమిది. క్రొత్తయా కాయ వచ్చినప్పుడు ప్రాతదాని నెవఁడు మూర్ఖుఁడనుచు ? పలు వాలుగ వచ్చినప్పుడుప్పుడేను నెవఁడాదరించును ?

ఇందు—(తనలో) హా ! భగవంతుడా !

సుంద—ప్రాతదాని నాదరింపక పోవుటయే కాదు. దానిని బూర్ణముగ విడిచిపెట్టవలయును.

సేతు—దానిపేరేయది. అంతవూర్వాచారపరాక్షణ నిర్భాగ్యులముకాము. కౌమారమువిడిచిపోయినప్పుడుకదా యశావనము రావలసినది. అట్లు కాలవైఖరిననుసరింపలేని యప్రయోజకులముగాము

ఘోషా—మాబాబు గొప్పవివాహసంస్కర్త. ఏమిబాబూ !

సుంద—(అప)అమ్మా ! తూలిపోవుచున్నావేమో నన్ను గట్టిగఁ బట్టుకొనుము.

ఇందు—(అప) తూలిపోవుటకు నేనేమి పిటికిదాననా ? అనుకొనినంతయేవింటిని. ఆకస్మికోపద్రవమేదియులేదే. ఇకవింధ్యాద్రివలె లువబడెదను. దావాసలమంటుకొననీ—పిడుగులుపడనీ—చెక్కుచెదరుదనా ? ఇక్కడకు మంగళసూత్రవిచ్చితియైనది. నేనికఁ రాణినిగాను. ఆడుదాననుగాను. నరజన్మనుగూడఁగాను. పూలదండత్రాఁచుపామైనది. కంచిమేక శార్దూలియైనది. పంటికాటో, పంజావేటో యింకనవశిష్టము. సుందరీ ! నీయన్నజ్జలేకుండ నేనుస్వతంత్రించి యేమియుఁ దొందరపడనని ప్రమాణముచేసియుంటిని? ఆముడి సడల్పుము.

సుంద—(అప) ఆముడి విడువది కాదు. అదివిశ్వాసహీనుఁడైచిన కల్యాణపుముడి కాదు. విశ్వాసినియగు దానివైచిన వశ్యతంత్రపుముడి. నీవుతొందరపడుదువనియే నిన్నట్లుబిగింపవలసినచ్చెను. పగమన ముఖ్యోద్దేశము కాదు. తంత్రము ఫలముచేదనప్పుడది యుండనే యున్నది.

సేతు—సుందరీ ! మీరాణి కింకసందేహమేమి ?

సుంద—మీరకు దగినమాట— యామెవినదగినమాట మీ నోటివెంట గఁతోక్తిగరాజేదని.

సేతు—చుక్క పొడుచుటయేమి ? రాత్రియంతమగుటేమి ? క్రొత్త రాణికొఁగిలింతలేమి ! ప్రాతరాణి యప్పగింతలేమి ? ఇంక సరేనా ? కాని తేపో యెల్లుండియోకాని వివాహము జరుగదుగదా యీలోకల నీవు నాయొద్దనుండి యీశపథము తీసికొనవచ్చునా ?

సుంద—నూయేర్పాటు జరుగకున్నయెడల మాప్రాణములు మీకిచ్చెదము. మీరేతీసికొందరు. మీశపథము జరుగకున్నయెడల మీరు మాకేమియిచ్చెదరు ?

సేతు—ఓ ! రాజ్యమునే యిచ్చెదము.

సుంద—మీరు బలవంతులు. ఈమె మీయాధీనయైయున్న మీయేర్పాటుజరుపుటకు మాకిష్టము కాకున్నయెడల మీరు జరిగి చుకొనఁగలరు ; మీశపథమును గూర్చియేగట్టిచిక్కు. మిమ్మునకు క యిట్లుచెప్పుచుంటిమని యనుకొనవలదు. మీశపథమునకు దృష్టాంత ముగ మీరు మాకేమైన నెసఁగుఁడు.

సేతు—ఏమి కావలయును ?

సుంద—మీశపథము తీర్చుకొనకున్న రాజ్యమిచ్చెదనని మీరు బాసచేసితిరి కావున నెటుపోయి యెటువచ్చినను శపథమును గూర్చియైన మీకు జ్ఞప్తితెచ్చుటకేదైన మాకుండవలయును గా రాజచిహ్నమగు ముద్రాంగుళీయక మీమెకోరుచున్నది.

సేతు—అభ్యంతరమేమి ? ఇదిగో !—కాని—యొక్క ముద్దు—

సుంద—అప్రశంసయిప్పుడువలదు.

మా—ముద్దున కొక్కరాజ్యము—ముద్దున కొక్కరాజ్యము మాబాబు కలియుగకర్ణావతారము ! ఏమిబాబూ !

సేతు—హా హా హా ! వివాహమైనతరువాతనే మనకు సంపూర్ణమైన సావాటా ? సరే.

సుంద—ఉంగగమిచ్చెదరా ?

సేతు—ఇదిగో ! (ఇచ్చును.)

సుంద—(ఇందుమతి కిచ్చును) అయ్యా ! మాకింక సెలవా ?

సేతు—చూశ్వంగారరసమునకుఁ బొంగే కాని శాంతితేక పోయినది. నాలుగుచూరు లంటించినారు. ఆర్పకుండ నడచుచున్నారు.

సుంద—శాంతికాల మాసన్నమైనది. తొందరయేల? అయ్యా! మా గాణి మీయొద్ద సెల ప్రతీసికొందునని చెప్పుచున్నది.

సేతు—సరే. ఓరీ గా ఘా ! దారిజూపుము.

మా—బిత్తము బొమ్మా! ఇటు—ఇటు—

(ఇరువురునిష్క్రమింతురు.)

ఇందు—వారు పోయినట్లేకద !

సుంద—ఆ.

ఇందు—ఈ ముద్రయుంగరము మనకేల ? తేపుకాని యెల్లుండి కాని వివాహమును నిశ్చయపఱచితిమి. ఏమిచేయఁదలచితివో నా కేమియు బోధపడదు. నాకునము మండిపోవుచున్నది. కసిదీరునట్లేమి యేని జేయవలయును. కాని యిక్కడఁజేయునదేమున్నది !

సుంద—ఏమియులేదు. అంతఃపురమునకుఁ బోవలయును.

ఇందు—అచ్చటికేల ?

సుంద—నీభర్త యటకు నిన్నుఁజూచి మాటలాడవచ్చునేమో?

ఇందు—నాకిక భర్త యేడి ?

సుంద—అట్లనరాదు. వేగమరమ్ము.

ఇందు—ఏల ?

సుంద—తేపురాత్రి మనమిద్దఱము చేయదగినపనివిశేషము
గానున్నది. యోజించిపండుకొందము రమ్ము.

ఇందు—నీవు నీబసకుఁబోవా ?

సుంద—ఇప్పు డర్థరాత్రమునఁ గోటలో నన్నుఁ జూచువా
రెవ్వరు ? కాని, తేపురాత్రిమాత్రము మనము కొత్తరా.శియింటికిఁ
బోవలయును. మఱికొన్నిసంగతు లీలోపల జరుగవలసియున్నవి.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది తృతీయాంకము.

శ్రీ మృత్రిక.

చతుర్థాంకము.

ప్రదేశము—క్రొత్త రాణి యింటిసందు.

ప్రవేశము—రాజువేషమున నిందుమఱి—దాసి సుందరి.

సుంద—అమ్మా ! ఇటు. ఇటు.

ఇందు—ఇకనిటే, అటు దేహమునకు మనస్సునకుఁ గూడ వదలిపోయినది కాదా.

సుంద—ఎక్కడ వదలిపోవును ? మఱింత బిగియుటకేవచ్చిన దనఁగూడ నా ?

ఇందు—ఔను—గొంతు.

సుంద—అంతవఱకు వచ్చునరి కెన్నిగొంతులు తెగవలయునో!

ఇందు—కానీ ! తెగఁదలఁచినవి మానునా ? మర్యాద పోయినదికదా ! రాష్ట్రీత్వము వదలినదికదా ! స్త్రీత్వము నశించినదికదా ?

సుంద—దానిని మించిన పురుషత్వము వచ్చినది. దానిలో శ్రేష్ఠమగు రాజత్వము వచ్చినదికదా ! విచారమేల ?

ఇందు—విచారమెవతెకు ? సంకోచమెవతెకు ? అంటుకొన్న యగ్ని యవిచ్ఛన్నముగ మండనీ ! రాష్ట్రము దగ్ధముకానీ ! తల్లిదండ్రులచే మగనికొఱకు విడువఁబడితిని. మగఁడనువానిచే మఱియొక దానికొఱకు విడువఁబడితిని. ఇంక నే నెవ్వరిదాసను? ఎవ్వరికిని నేను లేను. నాకున్న దొక్క పగ. అది తీర్చుకొని—

సుంద—అమ్మా ! మీరింత మహాబ్రహ్మకమున నుండినయెడల, దంత్ర మెట్లుకొనసాగును ? కొంచెము శాంతింది కార్య మాలోచింప వలయును.

ఇందు — వెట్టిచానా ! నిండు దేవులవలన దూటుకుడినది. నీ రావుట నీతరమగునా ? కార్య మెట్లుకొన సాగునంటివి ? ఆతడు నన్ను విడువనే విడిచినాడు. ఇంక సాగవలసిన దేమున్నది ?

సుంద—ఆ కార్యము నీతోడ బ్రత్యక్షముగఁ జెప్పలేదు కాదా ! ఈతోపల నాతనికి బుద్ధివచ్చినయెడల, గ్రాంత రాజునే విడుచునేమో ?

ఇందు—ఆ ? ప్రత్యక్షముగ నాతోడనే చెప్పలేదా ?

సుంద—అదేమిమాట ? నీవని యెఱిగి చెప్పినాడో యేమి ? పైయాట తురిగిన మగముండకొడుకులలో పెరియాలి మొగములో నిక్షేపమును, పిల్లలి మొగములో నిష్పస్పృహమును జూడలేనివాఁ డెవ్వఁడు ? పొల్లుకవిత్వపుటిచ్చకములతోడ బ్రేమగీతములు పాడలేనివాఁ డెవ్వఁడు ? గుడిసెసభలోఁ గోళ్ళగంపలనడుచు మంచెపీఠమున స్వభార్యాసంగపరిత్యాగోపన్యాసములు పఠచానన ఘోషమున నుపసంహరింపలేనివాఁ డెవ్వఁడు ? ఇవి యన్నియుఁ గర్ణాకర్ణిగ విని, సునారి జులు భర్తలపైఁ బగ తీర్చుకొనునెడల, మగవాండ్రో రూపాయకు మూడు పావులాలవం తీసరికి పరచుపదిందియే యుండును.

ఇందు—అంకుకొఱకే నాకీపాము మెలికలదారి వలవంటిని. ఈమాటు కాపులు పనికిరావంటివి.

సుంద—వీనిలోఁ దప్పేమియు లేదు కాని, యిప్పుడా పేళము తెచ్చుకొనుటమాత్రము తప్పు. అట్లు మీరాచరించుచున్నారు. అందు వలన నామనసునూడఁ జెరుచున్నది. ముందాలోచనము తోఁపకుండ నున్నది.

ఇందు—సీవశ్యధా యెంచవలదు. నీవు చెప్పినట్లు విందునని నే నెప్పుకొంటిని. రెండుమాటలదానను గాను కాని నీకున్న శాంతి నాకు రమ్మన్న రాదు. నే నిప్పుడంత తొందరపడినదియు లేదనుకొందును. ఐనను నీవు చెప్పినట్లేమాత్రమైన తొందరకూడ నిశ్చయముండు బడకుండ నుండెదను. ముందు జరుగవలసినదేదియో కానియు.

సుంద—జరుపవలసినదంతయు మీరే. ఈనాటకమునఁ బ్రధానపాత్రము మీరే కారా ?

ఇందు—కాని సూత్రధారోద్యోగము నీయందు నిలిచియున్నది కాదా ?

సుంద—అది నిజమే. ఇంతవఱకు మనహనుకొనిన మాటలనే నీహమెను బ్రమాదములేకుండ నడుగవలయును.

ఇందు—తప్పునప్పుడు మొదలందించుటకు నీవు సిద్ధముగనే యుండువు కాదా ? ఇక సందేహమేమి ?

సుంద—అటులైన రమ్మ ఇటు. ఇటు. మిగులఁ జీకటిగా నున్నది.

ఇందు—చూడు. రాజుగారి కాయుత్తర మందఁజేసితివికాదా?

సుంద—మాఘున కిచ్చి రాజుగారికిఁ బంపితిని నీకిదివఱకే చెప్పియుండలేదా ?

ఇందు—నామనస్సునందు మిక్కిలి భ్రమించు చక్రమునందు వలె నేలనైన నది తూలి పడిపోవుచున్నది. రాజుగారిసరికి సంకేత స్థలికి వచ్చియుండునా ?

సుంద—రచ్చటయు నైనది. అంత డున్నగదికి బీగమువేయుటయు నైనది.

ఇందు—ఇంతవఱకు రవంతమంచిపనియే జరిగినది. కల్యాణావేశము కారాగృహప్రవేశములోనికిఁ బరిణమించినదా. కానీ !

సుంద—ఆతడట్లు బద్ధుడై యుండనియెడల మనమీమి నెట్లు చూచి మాటాడవచ్చును? అందుకొక కాపనియే దీనికంటె ముందు చేయవలసి వచ్చెను.

(నేపథ్యమున)

ఎవరా మాటలాడువారు?

సుంద—ద్వారరక్షకా! చప్పునఁ దలుపు దెలుపుము.

(నేపథ్యమున) వీలులేదు పో.

సుంద—నీగొంతుగోయ! రాజుగారు వచ్చినారరా!

(తెరయెత్తగఁ గొత్తరాణి మాంగిలిద్వారరక్షకుఁ డగ పడును.)

సుంద—అన్నిద్వారములు బాగుగ రక్షింపఁబడుచున్నవా

ద్వార—దండము దండము బాబూ! తమింపవలెను. గు లేకపోయినది. ఈగైకైన సపకాశమియకుండఁ గాచుచున్నాము.

సుంద—ద్వారరక్షకా! నీవు ముందు నడచుచు బాబుగారి దారి చూపుము.

ద్వార—చిత్తము బాబూ! దయచేయుఁడు; లేరా! రా గారు దయచేసినారరా! నీసిగఁగోయ! బాబూ! ఇటు ఇటు. ద్వారముదాటి మేము లోపలికిరా వీలులేదు బాబూ!

సుంద—సరే! నీవు సీతాపునకుఁ బొమ్ము.

(ద్వారరక్షకుఁడు నిష్క్రమించును)

ఇందు—సుందరీ! ఈయింటిలో దాసి యెవతెయో యెఱుగుదువా?

సుంద—ద్వారరక్షకుఁడు చెప్పినమాట యసత్యము కాద పైగాలి లోనికి లోనిగాలి పైకిఁ బోకుండునట్టి నిర్భంధమిట జరుగు

చున్నది. దాని యున్నదో లేదో. ఉండక తప్పదు లేండు. అదియెట్టి
స్వభావము? గలదియో నేమియుఁ దెలియుట కవకాశములేదు. ఇది
గో తలుపు వైచియన్నది. ఈ ముతక యెత్తెను (అట్లు చేసి) అమ్మా!
లోనికి రమ్మ.

(లోపలి తెర యెత్తగ నొక పెద్దగదియు దానిలో నొక యరయు
గనఁబడును.)

మహారాజచంద్రమా! మీరీపీఠముపైఁ గూరుచుండుఁడు.

(రాణి కూరుచుండును.)

(అప) అమ్మా! అదిగో యొకదాని అటచాఁపపైఁ బాడుకొని
నిద్రించుచున్నది. దానిలేపనా?

ఇందు—ఆవ్యక్తి దానియేనా?

సుంద—(చూచి) అమ్మా ఇదిదానియే ఇదిగో! కొంచెము
మోటుపనులచేత నగచేతులలోఁ జిన్నకాయలు కాదియున్నవి. ఇవిగో
గోల్లుకొంచెమరిగినవి. అరక్కాల్లుకూడఁ గొంచెముగఱుసుదేరియున్నవి—
కన్నజీకప్పుఁబెట్టి కొడుకుకట్టితాళి యిదిగో! అదిగాకవైఖరిచూడఁ
గఁ బిల్లలతల్లివలెఁ గనుపట్టుచున్నది. అక్కా! అక్కా! పలుకవేల?
చావతే కుకడ!

ఇందు—అట్లుగుట్టుతీయుచుండగనే.

సుంద—చూచితివా? ఒడలిపైఁబైటయైన నెఱుంగకుండ
నెట్లు నిద్రించుచున్నదో.

ఇందు—పాపము. కొంచెము సవరింపుము.

సుంద—(అట్లుచేయుచు) అంతఃపురరక్షకై యిట్టిదానులుండిన
వినియోగమే మున్నది? ఒడలిగుడ్డయైన నెఱుంగకుండ నిద్రించు

చున్నది. నేననఁగూడను కాని యొక్కమానియంటఁబుట్టినది త
రెండవది దాసివృత్తి కర్షురాలు కాదు.

ఇందు—విశ్వాసమనునది తన వుత్తర బుట్టచలయును గా
తలయెత్తు వరాలు దిమ్మరించిన నైనఁ గలుగునా ?

సుంద—నాతెక్కలు చల్లగానున్నయెడల నేను లోక
మీఁదఁబడి నెత్తి వాయఁగొట్టి యిల్లునించుకొనవలయునుగాని మీఁద
న నాకెంత ? ఈయకపోయిన నాకెంత ? అది కాక యంతఃపు
దాసుల జీతాలసాభాగ్యమెవరెఱుఁగనిది ? కాని, కావలసినంత స్వత
త్రత, కావలసినంత రాఁబడికల శల్పవృత్తునువంటివృత్తి నిట్టిదౌరా
గ్యలుచేరి ధ్వస్తముచేసినారు. లే ! పెద్దమ్మ లే. (చేయి కట్టిలాగున

సంపంగి—(ఒడలు విఱచుకొనుచు) డొంకికట్టిపెట్టి లాగినప్పు
డే రాలినది. (సంపంగి లేచును.)

ఇంకు—(పలవరించుచున్నది.)

సుంద—ఈలాగునఁ గొప్పుపట్టి యిచ్చినప్పుడే లేవఁలసిన
(లాగును.)

సంపంగి—(లేచును.)

సుంద—మహా రాజగారు ! లేచి నిలువఁబడు.

సంప—(నిలువఁబడి) అమ్మయ్యా ! (పాఱిసోపును)

సుంద—(సంపంగి నోరుమూసి రాణికత్తిని జూపించును.)

సంప—(గడగడ వడఁకుచు) అమ్మ ! అమ్మ ! (నమస్క
చును.)

సుంద—నిన్నుఁగాని నీరాణినిగాని బాధించుటకువీరు ఈలే
నీవలనఁ గొన్నిసంగతులు తెలియవలసియున్నవి.

ఇందు—సుందరీ ! దీనివలనఁ దెలియవలసిన యంతఃపు లేము
న్నవి ?

సుంద—(అప) ఈ క్రొత్త రాణిని రాజెక్కడ గ్రహించెనో, యెట్లు గ్రహించెనో, వీరి దేయూరో, వారచ్చటి కేలవచ్చిరో యీ మొదలగు సంగతులు మనకుఁ దెలియవు. మాఘుఁ డాస సుయమున రాజుతో లేకపోవుటవలన నాతనికిఁ దెలియవు. ఈయంశము లామె నడిగినట్లుకాకుండఁ దెలిసికొనవలయును.

ఇందు—(అప) ఆసంగతు లిప్పుడు మనకంత యావశ్యకములా ?

సుంద—(అప) మీరు క్రొత్త రాణితో మాటలాడునప్పుడు మాటలధోరణితోఁ బూర్వాంశములకు విరుద్ధముగ నేమైన మీరు పలుకునెడల మీరు రాజుగారు కారని యామె గ్రహింపవచ్చును.

ఇందు—సరే. అడుగుము.

సుంద—నీపేరేది ?

సంప—తేపా ? తేపేమో నాకెట్లు తెలియును ? ఈరాత్రి బ్రదుకు నిజమైనయెడల తేపటిమాట చూచుకొనవచ్చును. అమ్మా ! బాబూ ! రక్షించుడు.

సుంద—తేపుకాదు. నీపేరు ? (ఒడలిమీఁద వ్రేలితోఁ బొడుచును.)

సంప—మిరియాలపేరు. ఇది మాముసలమ్మగారి కష్టార్జితము. మాసంపాదన లిప్పుడు సంతభిర్చునకైన సరిపోకుండనున్నది. అమ్మ ! అమ్మ ! ఇది పోయినయెడల మాకు మతేమియులేదు. రక్షించు. రక్షించు.

ఇందు—చెవిటిముండ కాబోలు !

సుంద—నీకుఁ జెప్తదామేమి ? (చెవులు చూపించును.)

సంప—ఈనుద్దులు తీర్థాని కెరుపు తెచ్చుకొంటినమ్మా ! ఏది ఎక్కడనుండి యిదిక్కుమాలిన యూరబడితిమి.

సుంద—అమ్మా ! వింటిరా ! వీరేదో తీర్థయాత్రకు బయలుదేరగ మనరాజుగారు తెచ్చినారని తెలియుచున్నది.

ఇందు—సరే.

సుంద—మీరేయూరకుండి వచ్చినాను ?

సంప—ఏకూరలు వండించుకొన్నామా ? పండించుకొనుట మొక్కడివి ? మామేరమామ నిత్యేపములాగున వంటచేయునతని నీ మహారాజుగారు కడ తేర్చినారు కాదా ? ఆడే మారాణిగారిని బెంచి నాడు. అప్పటినుండియు నామె యన్నముతినుటయే మా ప్రియైనది. మంచితీర్థమునుమాత్రము త్రొవ్వును. ఇంక నాకొక్కతకుఁ గూరలెంబులకు ? ఏదో ! మఁస్సుతిన్నఁగ లేనప్పుడు—ఇంకఁదినతతప్పుదుకదా యని—

సుంద—ఉస్సు ! ఉరకుండుము. ఉరకుండుము.

సంప—కూరవంటమాటయేనా ? రొయ్యపప్పుచేరు—మామిడి కాయపచ్చడి.

సుంద—ఉరకుండవేమి ? నీవు ముండమోయ !

సంప—కూరకుండయేది యనియడిగెదవా ? అమ్మగారే దానిలో నేమియు మిగులలేదు.

ఇందు—వట్టిచెవిటిది.

సుంద—అక్కడక్కడఁ గొంచెము వినఁబడుచునేయున్న నేను నిమ్మళముగ నడుగుచున్నాను గావునఁ బూర్తిగ వినఁబడకు నున్నదేమో ?

ఇందు—నిమ్మళముగ మాటలాడుచున్నావు కావుననే. వుల కదలికనుబట్టియు సంజ్ఞలనుబట్టియు నీమాత్రమైన గ్రహించుచున్నది. గోగనడుగునెడలఁ జెవిపొర యదరుటచే ముఖిత వినఁకుండును.

సుంద—నిననునా వెట్టితీర్చుకొందును. (గట్టిగ) మీరాణిమేది?

సంప—ఏమి ? ఏమి ?

సుంద—మీరాణి ?

సంప—గంటలా ? మాకేమిగడియారమా ? మన్నా ?

(నే పథ్యమున) నన్నుగుగువారెవ్వరు ?

సుంద—అమ్మా ! మీదాసు కలను. ఇట్లు లొక్క సారిసిద్రా
భంగమునకొద్దీ దయచేయుడు.

(మానవతి ప్రవేశించును)

మాన—నన్నుఁ గూర్చి చుడిగినవారెవ్వరు ?

సంప—అమ్మా ! అమ్మా ! ఎవ్వరో వచ్చినారు.

సుంద—అమ్మా ! నేనే. ఇట్లు దయచేయుడు. (తనలో) తిరుగ
లోనికిఁబోకుండ నీమెవచ్చినద్వారపుఁదలుపునకుఁ దాళమువైచెదను.

(అట్లు చేయును)

మాన—(రాజవేషముననున్న యిందుమతినిజూచి యదరిపడి
సుందరితో) లే. దారిలో లే. (వెళ్లిపోవుచు) ఆతలుపువైచెదవేమి ?

సుంద—అమ్మా ! తొందరయే ? కోపపడకుము. అదిగో !
మహారాజుగారు. ఆయనచు బ్రసన్నదృష్టినిజూచి యీరాజ్యము మమ్ము
నాతనినేలుకొనుము.

సంప—(అప) అమ్మా ! రవంతసేపు మిరియాలపేరని, రవంత
సేపు కూరకుండయని పలుకుచున్నారు.

మాన—(సంపగిచాటునకుఁబోయి మేలుముసుగు వైచుకొని
నిలువఁబడుచు.)

(తనలో) ఎట్టిగతి కలుగిందనినది ! హాభగవానుడా ! నేనేమి
పాప మొద్దితినని నన్నిట్టికష్టములఁ బెట్టుచున్నావు ! నీదయతక్కు

నన్యమగు నేదియు పేక్షింపలేదని యెఱుంగవా ? అట్టిచో దయ
చూపకపోవుట సరికదా మీ. మిమ్మిక్కిలీ భోధ పెట్టుచుంటివా ? కానీ !
నీయిష్టము ! నీవిచ్చు శాధకూడ మహాప్రసాదము గనే భావితును.

సుంద—(అప) అమ్మా ! ఉరకుందువేల ? నీరవతెచ్చుకొని
రాజపాత్రము నభినయింపుము. కొంత రాణిని జూడతివా ? ఎంత తేజ
స్సంపన్నయైయున్నదో ?

ఇందు—(అప) సుందరీ ! నీనధిక్షేపిం మచుంటివేమో కాని
నాకంటి కామె బుగారుబొమ్మవలె గానఁబడుచున్నది. ఈ సొమ్ముగము
చూడఁగన నాకేమో విశ్వాసభాజనముగనున్నదినుమా !

సుంద—(అప) భర్తృపాత్రమవు కావున నీకట్టులాఁమ కనఁబడ
వలసినదే. కానీ, యాలసింపకు.

ఇందు—కాంతాలలామా ! ఓసుందరీతిలకమా ! (కొంత రాణిని
గొంచెము సమీపించును)

సంప—అమ్మా ! ఈ రాజు గారు నన్ను పిలుచును నాకొఱకుఁ
గాఁబోయి దగ్గఱగ వచ్చుచున్నట్లున్నారు.

సుంద—(తనకొ) నీమొగమిట్ట ! మాదేకులసాహేబులొ
కాని నీదొడ్డికాళ్లబ్రదుకునకు దొరగారు కూడరా ?

ఇందు—ఓరసితారత్నమా ! నీవు నాతోమాటలాడుకుండ
నున్నావు. నీకుఁ గోపమురాదగింపకయే నేను జేసియుంటిని. తమింప
వలయును.

సుంద—అమ్మా ! దయయుంచి మా రాజుగారితో మాట
లాడవలయును. ఇక్కడ నాయనయొక్కఁడుతక్క. మిగులువారందఱు
స్త్రీలేకదా ! అందులో మేమిద్దఱును దాసులమే. అందుచే నా
మాత్రము నరమర యుండవలసినవారమే కాము. ఇక సజ్జేహ మేల

మాన—అట్లులేన నీపేరేది ?

చతుర్థాంకము.

సుంద — సుందరి.

మాన — సుందరీ ! నీతో మాటలాడను. నేను మీరతో

గాడిపో మాటలాడను. ఈతఁడు మాయెడల మహాదాహమును పొందెను. పరిజల మానప్రాణములు రక్షింపకలసిన పరిభుఁడే యిట్లు ప్రజాపకారము చేసినయెడలఁ బ్రజలు బ్రదుకుదురా ? ఉపాధ్యాయుఁడే శిష్యులకు దుర్మతిని గఱపునెడలఁ బల్లెకూటమిక గల్లుపాకయే కాదా ? గొల్లఁడే గొల్లలకు హింసింపఁజూచ్చినచో మందస్థితియిక మాంసపుదు కాణమే కాదా ?

ఇందు — గతించినదానికి వగచిన విషయోగములేదు. ఇదివఱకు నావలన జరిగిన యపకారమును మించిన యపకారమును నేను జేయు సొకల్పించుకొనియుంటిని. విధ్యుక్తముగాఁ బెండ్లాడి యీదేశమునకు నిన్ను రాజ్ఞిగాఁ జేసెదను.

మాన — సుందరీ ! నాకు రాజ్ఞీత్వ మక్కఱలేదు. భాగ్యభోగ్యము లపేక్షించుదానను గనని నిశ్చయముగా నమ్మవలయును.

ఇందు — నీవిట నాకు స్వాధీనవైయున్నావు. నీవు నన్నఁ దప్పించుకొని పోఁజాలవు. లేనిపోని బింకపుమాటలతోఁ బ్రయోజనము లేదు నన్నంగీకరించి సుఖపడుము.

సుంద — (అప) అమ్మా ! జీర్ణుఁడై యలాగున వట్టి చప్పని నిస్సారమైన మాటలాడుచున్నావు. మనమాలోచించుకొనిన రసవంతమైన బూర్వప్రణాళిక మొదటినుండియుఁ దప్ప గొట్టితివేమి ?

ఇందు — (అప) నాకింతకంటె రసవంతములైన మాటలు లేవు. నన్ను చేయునుంటివి ? మొదట నాకు నుగతనము లేదయ్యెను. రాజ్ఞికి నాపై వలపు లేదయ్యెను. రాజును దలఁచుకొనఁ గడుపు దహించుకొనిపోవుచున్నదయ్యెను. ఇత నాహృదయములో రస మె

చ్చటనుండి వచ్చును ? మాటలలో సారమెక్కడనుండి వచ్చును
ఇదేదో చప్పునఁ దెలుపుకోవలయును. (ప్రకాశముగా) రాజీమణి!
నీపేరేది ?

మాన—సుందరీ ! మొదలే పెద్దపేరులేదు. ఉన్నదేదో నా
మూలమున మాసిపోయినది. ఇంక నట్టిప్రశ్నము వలదు.

ఇందు—పోనీ! నీతలిదండ్రు లెవ్వరో యదియైనఁ జెప్పుదువా?

మాన—సుందరీ ! త్మత్రియకాంతనైన నేను—పరరాజుచే హ
రింపఁబడి—పరదేశమున బుదెలో నుంపఁబడి—బాసవలెఁ బరరాజుచే
బహిరంగముగఁ జూడఁబడి—పరిణయమునకై వాంఛింపఁబడి—యథమా
ధమనై యొకను బ్రదికియున్న నేను—పరమపనిత్రులు, నైవసములు
నైన తల్లిదండ్రుల నామ ఓలందలి తేజోమయాక్షరముల నుచ్చరించు
టకంటె మహాపాతకమున్న నా? అంతకంటె రాజహత్య ముంచిదికాదా?

ఇందు—ఆ? ఏమి? రాజహత్యయే ముంచిదనుచుంటివా ?

మాన—సుందరీ! కాదా మఱి? ఇదివఱకే యది జరిగియు
డినయెడల నెన్నిప్రాణులు సుఖించునో ?

ఇందు—సరే. వధమొతసేపు ? నీవు నన్నంగీకరింపనియెడ
నాలాగుననే కావచ్చును.

సుంద—(అప) ఉక్తిప్రత్యుక్తిసందర్భమెఱుంగనివాఁడు నాట
కమును వ్రాయునట్లు లేదో పట్టుగా—తెచ్చిపెట్టినట్లుగా గ్రంథము
నడిపించుచున్నావు.

మాన—సుందరీ ! ఎటులు ? వధమొతసేపా? నన్నంగీకరింప
యెడల నటులే కావచ్చువా ! సెబాస్! నీయేలిక యింతసేకటిక మ
వాఁడు మాటలాడినట్లు మాటలాడినాఁడు.

ఇందు—(అప) సుందరీ ! ఈకాంత నాయసమర్థును గ్రహిం
నదాయేమి ?

సుంద—(అప) విటుని ప్రయోజకత్వము నొక్క- తెప్పపాటు లో దాసి కనిపట్టఁగలదు. పృథునిసామర్థ్య మొక్కమాటలో బంటు కనిపట్టఁగలఁడు. పెండ్లికొడుకు తెట్టముగము పెండ్లికూతురు కనిపట్ట లేకపోవుట యేమి ?

ఇందు—(అప) నే నాడుదాననని కూడ గ్రహింపలేదుకదా?

సుంద—(అప) అది యొక్కటే తరువాయి.

ఇందు—(అప) నేను దిన్నఁగమాటలాడలేననియేగాజువేసము నిన్ను వేయుమంటేని.

సుంద—(అప) చాలా-అడుగనక్కఱ లేదు-నియంతరమేమి? నాయంతరమేమి? నేను రాజువేసము వేసి మిమ్ము నాయొద్ద దాసిగాఁ గూడఁ జేయవలయునా?

మాన—సుందరీ ! ఊకుండుటయేమి? అంగీకరింపనియెడల వధమే కావచ్చునని మీరాజు పలికినాడు. ‘అంగీకరింపనియెడల’ నను మాటయేమి? అంగీకరింపలేదు, అంగీకరింపను. వధమున కింక నవ శిష్ట మేమున్నది? ఏమదినములనుండి కాబోలు నుపవాసము చేయు చున్నాను, ప్రాణము పోకుండనన్నది. వేగఁదెమలుపుచుని చెప్పుము.

సుంద—అమ్మా ! సుఖదీపమున కవకాశమున్నప్పుడు ప్రాణ పరిత్యాగము చేయఁబూనుట తగునా? ఈరాష్ట్రమున కంతకు మహా రాజ్యవై మారాజున, రాజ్యం ను బ్రజలను బంపాలించుచు నుండవల సినదాన విట్లాడుట తగునా?

మాన—సుందరీ ! నీవు దాసివనుసంగతి మఱచిపోయి తలకుఁ దగనీబోధనములు చేయుచున్నావు. తప్పు.

ఇందు—(అప) సుందరీ ! చూచితివా? యీకాంతయోగ్యత. ఇది శాభర్తను వివాహమాడుట కంగీకరించినయెడల దీని నొక్కడికై

నఁ బంపి రాజున కింకఁ గనఁబడకుండఁ జేయవలయునను కొరికతో
రాజవేషమును ధరించివచ్చిన నాకీ యాశాభంగము మిగుల సంతో
షకరముగా నున్నదిసుమా !

సుంద—(అప) అమ్మా ! ఏలాగుననో నీకు సంతోషముగా
నుండట కావలసినది.

మాన—సుందరీ ! ఎందులకీ సందేహమో కనుఁగొనుము,
నడుమున వ్రేలాడు బాకెఁడుకత్తితోఁ బిడికెడు గొంతుక తొగదని
సందేహమా ? నాలాగుననే తానుగూడ నాఁకదియగునప్పుడేకదా
సందేహ ముండఁదగినది !

ఇంద—(అప) సుందరీ ! ఈమె తిరస్కారము గూడ నా కల
కారముగనున్నది. (ప్రకాశముగ) కాంతామణి ! నిన్న నేను జూబ
లేకపోవునంతమాత్రమున నేను స్త్రీనని యనఁదగదు. చంపఁగలిగినం
మాత్రమున నేను బురుషుఁడనని కూడ ననఁదగదు. నీయనిష్టతతో
మనకు స్త్రీపురుషప్రసక్తి పోనేపోయినదికాదా ? నేను నిన్నపేక్షి
నట్లే నీవు నన్నపేక్షింతువని నిన్నుఁ దెచ్చితిని. నావలనఁ దప్పువచ్చిన
నిన్ను నీయింటికి సగౌరవముగాఁ బంపుదును. నీయురేగో, తల్లిద
డ్రిలెవరో, నాకుఁ దెలుపవక్కఱలేదు. నేనిచ్చు పరివారమును నీ
కొని నీవు నీయింటికి యథేష్టముగా నిప్పుడే పోవచ్చును.

మాన—సుందరీ ! నేను బోవునది మింటికిఁగాని యింటికిఁగాద
లక్ష్మీదేవి మ్రొక్కుచెల్లించుకొనిననే నీసరి కిల్లుచేరి కొన్నిదినము
యూడవలసినది. “అమ్మా ! యిన్నిదినము లాలసించితివేల” . య
యదుగు మాతల్లిదండ్రులతో నేనేమిచెప్పవలసినది ? నన్ను వరిం
యొకఁడపహరించుకొనిపోయినాడని చెప్పవలసినదా ? నాలుకఁ గో
కొండునుగాని నేనట్లు చెప్పుదునా ? అమ్మా ! నన్నుఁ బెంచిన వ.

భృత్యుడే' డని యడుగ నన్న పేక్షించినమిండనిచే జచ్చెనని బ్రదికి యున్న నేను జెప్పవలసినదా ? సకారణముగనో నిష్కారణముగనో మాతల్లిదండ్రులమనస్సులందు నన్నుఁగూర్చిన సందేహము కలుగు పిమ్మట నీక నిల్లెందులకు ?

ఇందూ—ఇక్కడనుండిన యెడలమాత్ర మసందేహము కలుగ కుండునా ?

మాన — ఇక్కడ నుండుట కాదు. (మింటివైపునఁజూచి) అక్కడ. అక్కడ.

ఇందూ—అటులైన నిదివఱకే మరణింప లేకపోయితివా? నిన్నెవ రభ్యంతర పెట్టియుండు లేజే?

మాన—సుందరీ ! ఆప్రయత్నమునోనేకదా యున్నది? దర్భశయ్యపై నాల్గుదినములనుండి ప్రియోపవేశము చేసియుండఁగాఁ బ్రధానపురుషులకైకదా మీరు వేంచేసిరి. కాని యీపద్ధతిగా ముప్పది దినములకుఁగాని మరణింపనని భయపడుచున్నాను. అగ్ని జలాయుధాదులవలన నాశ్మహత్యచేసికొనుట నాకిష్టముకాదు. అందువలననే యీ రవంతపుణ్యము గట్టుకొమ్మని మిమ్ముఁ బ్రార్థింపవలసివచ్చినది.

ఇందూ—వనితారత్నమా ! మఱియొక్కసారి ప్రార్థించుచున్నాను. వినుము. ఈరాజ్యము నాకక్కఱలేదు అది నీది. నారాణిని నేను వదలుకొంటిని. నీవేనా—

మాన—(చెవులు మూసికొని) పాపము శాంతించునుగాక ! సుందరీ ! మీరాజును బొమ్మని చెప్పుము. భార్యను వదలుకొనినవాని మోమును జూడరాదు. (వెరుకకుఁదిరిగి కనులు మూసికొనును.)

ఇందూ—(అప) సుందరీ ! ఆహా ! ఈమె యెంతటికాంతయే. ఈమెయే నాభర్తకు భార్యయైయున్నవని నాతఁడెంత లోకకంట

కుడుగాకయుండునుగదా ! కాని యిక మనము చేయవలసినదేది ?

సుంద—(అప) ఈమె నిక్కడినుండి తీసికొనిపోయి చుట్టి యెక్కడనైనఁ దాపవలయును.

ఇందు—(అప) ఎందుచేత ?

సుంద—(అప) రాజీమెను జూచుటయే సిద్ధియగునదల నిట్టి యుత్తమక్షత్రియురాలిని హింసించును. అదిగాక ప్రసంగవశమున మనరహస్యము బయలైనఁ గాఁగలదు.

ఇందు—(అప) నేను నదియే యోచించుచున్నాను. కా యామెను మఱియొకయెడకుఁ దీసికొనిపోవుటెట్లు ? ఈమె మనకు లొంగునా ? నాకీమెను జూచినకొలది ననురాగమేమో కాని హెచ్చ గుచున్నది. ఈమెను బలాత్కరించి యెక్కడికైనఁ దీసికొనిపో నాకు మనసొప్పుకున్నది. తనయంత తానీమె యెక్కడికిని బోనను న్నది. ఈస్త్రీహత్య మనకుఁ జట్టుకొనునేమో ? ఆరజా !—అక్కడ బద్ధుడైయున్నాఁడు. ఈమెయా—ఇక్కడఁ బ్రాయోపవిష్టయై యున్నది. మనమా—నుహారణ్యమధ్యమున దారితప్పినట్లున్నాము. సుందరీ ! ఏ యీచిక్కులు. ఇప్పుడిమె నేమిచేయవలసియున్నది ?

సు. ద—(అప) అమ్మా ! అధైర్యపడఁదగునా ? బుద్ధిస్తభింపఁ దగిన సమయమేయిది. అయిననేమి ? తొందరపడక నివానింపజు యును. ముందామెకు మీయెడల సంపూర్ణవిశ్వాసముకలుగుమాటల గొన్ని యాశీన మందిదనుకొందును.

ఇందు—(అప) అయ్యయ్యో ! గుండె లదటిపోవుచున్న ఆహాహా ! పరమాభిమానవంతురాలు ! బుగారుబొమ్మ ! ప్రిణాప త్యాగము చేయునుగాఁబోలు ! మనమిక్కడకు రాకయుండినయెడల ఓక్షోభము తేకయుండునుగదా ! విశ్వాసజనకములగు వాక్యము

నాడుమరివా? సరే. ఆతరు నాయి కూడఁ దీర్చుకొందును. (ప్రకాశ)
ఓ అభిమానవతి! నన్ను తుమింపుము. నీవు నాకక్కఱలేదు. భగవంతుని
పాదములపైః బ్రమాణముచేసి చెప్పుచున్నాను. నీవునాకు సోదరివి.
నీకునావలన నెంతమాత్రము భయములేదు. అమ్మా! బతిమాలు
చున్నాను. ఈదయ్యాలకొంఁపలోనుండవలదు. నామోటఁ గోటలోనికి
రమ్ము. నిన్ను నారాణియంతఃపురముననుంచెదను. ఆమెనిన్ను గౌర
వించును. అనేకదాసీగణముచే నీకుపచారముచేయించును. నాభార్య
ను నేనువదలుకొందునని యాడినతప్పుమాటకిదిగో లెంపలువైచుకొను
చున్నాను. (లెంపలు వైచికొనును.)

సుంద—(అప) సెబాస్! నీభర్తనీయెమట నిట్లులెంపలుకొట్టు
కొను మహోత్సవమును శీఘ్రముగఁ జూతువుగాక! అమ్మా! ఇప్పు
డు కొంచెము బాగుగ నేమాటలాడినావు.

మాన—నాకెవ్వనియుపచారములువలదు. నేనెక్కడికినిరాను.
ప్రాణము విడుచుట కెక్కడనైననేమి? సుందరీ! మీరాజపుణ్యమా
యని బ్రదుకన్నివిధములఁజెకిపోయినది.

ఇందు—(మానవతి కాళ్లపైబడి) అమ్మా! నావలన మహాప
రాధము కలిగినది. నన్ను తుమింపుము. నీపరిశుద్ధికెన్నటికి లోపము
లేదు. మంచునలుపెక్కునా? అమృతము పులుసెక్కునా? సందే
హింపకుము. తల్లీ! నన్నుఁగటాక్షింపుము.

సుంద—(తనలో) పాపముచేసినవాఁడభర్త. ప్రాయశ్చిత్తము
పొందునదిభార్య. ప్రపంచచర్యయెట్టిలున్నదో!

ఇంద—అమ్మా! నామాటవినుము. చప్పునఁగోటలోనికిఁ
బోవువము రమ్ము. (చేతులుపట్టుకొనుచు.)

మాన—అ! అ! ముట్టుకొనకుము.

ఇందు—తల్లీ! సందేహింపకుము. నీకు నేను సోదరుడను.
“అన్నా!” యని నన్ను బిలువ్రము. అక్కాయనిపించిన నైన నేనన
ధాభావింపను. నీయోగ్యతవలననే కట్టిని ప్సేరువస్థితికిఁ దిగిపోయితిని.
సందేహింపకుము. రమ్ము.

సుంద—అమ్మా! రమ్ము. ఎంతనూత్రమును సందేహింపకుము
ఊఁ. ఊఁ.

మాన—అన్నా! నీవునన్ను మోసము చేయుట కిట్లు చేయు
చుంటివేమో నేనురాను.

ఇందు—(అప) రానుచున్నది. ఎట్లు?

సుంద—మహాప్రభూ! అంతసాహసమువలదు. వలదు. (మా
నవత్తితో) అమ్మా! నీవురానియెడల మా రాజుగారిక్కడనే కత్తితో,
బాడిచికొని (అప) అమ్మా! కత్తిపైకిఁ దీసి కొంత గడబిడచేయ
యూరకుందువేమి?

ఇందు—(కత్తి తీసి) సుందరీ! నీమూటను నేనువివను. నీవాగా
ణిని బతిమాలవలదు. ఆమె యెట్లులైనను గాదు. నేనుజేసిన మహాపా
మునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తముగాఁ బ్రాణములను విడువటమిదిగో సిద్ధము
నున్నాను.

సుంద—అయ్యయ్యో! వలదు. బాబూ! వలదు వలదు.
నన్నుముందు చంపి మీరన్యధాచేయుఁడు. అమ్మా! అమ్మా!
రాజును రక్షింపుము. ఈ రాష్ట్రమును గర్జింపుము. బాబూ! తొందర
పడవలదు. వలదు. (మానవతి కాళ్ళులపైఁబడి) అమ్మా! రక్షింతువా

మాన—సరే! సుందరీ! లేమ్ము. నీవాతముపుఁ దెచ్చుము.

సుంద—అమ్మా! ఎందుకు?

మాన—చావస్తువైకటి యటగన్నది. నేను దెచ్చుకొని మీ
తో వత్తును

సుంద—అదియేదో చెప్పినయెడల నేను మీవెంటనే తీసికొని వచ్చెదను. మీరు నడచుచుండఁడు.

మాన—అట్లుకాదు. తలుపుతీయుము.

సుంద—(అప) అమ్మా! లోపలికిఁబోయి తలుపువైచికొనిన యెడల నింతప్రయత్నము వృధయైపోవునేమో?

ఇందు—నీకింక నామెయెడల విశ్వాసము కలుగలేదేమో కాని నాకుఁ బూర్ణముగాఁ గలిగినది. తలుపుతీయుము. ఎంతమాత్రము ను సందేహింపకుము.

సుంద—(తలుపుతీయును)

మాన—(లోనికిఁబోయి తిరుగవచ్చి, తనలో) ఇదిగో! యా త్రలోఁ బ్రాణరక్షణార్థ మక్క అకువచ్చునని నాకు మాతండ్రిగారిచ్చి న్నకైజారు. ఇదిగో! ఇదిమొలలోఁ గానఁబడకుండ దాఁచెదను. రాజు మోసమే చేయునెడల దీనితో వానినిబాడుతును.

ఇందు—అమ్మా! పోవుదము. రమ్మ.

మాన—(సంపంగికి రమ్మని సంజ్ఞచేయును.)

సంప—అమ్మా! ఇదిగో వచ్చుచున్నాను. దాఁకలో రొయ్య లున్నవి. ఆదాఁకయు వంటకుండయుఁ దీసికొనివత్తును. (పోఁబోవును)

సుంద—(దానినిబట్టికొని) నీమొగముండఁగా మాకోటలోని క.టకుండ యెందులకు? (తనలో) తెలివితక్కు వనిర్భాగ్యురాలా! దానినిబట్టి దొరసానికడృప్తమని చెప్పినమాట వేదవాక్యముకంటె భిన్నమా? ఇదిగో! ఇట్టి—ఇట్టి చమరుకాళ్ల పెయ్య నాకుడుతుట్ట పెదవికొంకనక్క ముండలున్నచోట నమ్మచారియదృప్తమునకుఁ దీసి కట్టె.

ఇందు—సుందరీ ! రమ్మ.

సుంద—(అప) అమ్మా ! యాయమ్మమాట గుట్టియినది,
ఇక నాయయ్యమాటయేదో శీఘ్రముగాఁ జూడవలయును.

ఇందు—(అప) ఊ !

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

శ్రీ మంద్రిక.

పంచమాంకము.

ప్రదేశము — ఒక దొడ్డిలో వీధికి ధూరముననున్న యొక ధాన్యపుగొట్టున కెదుట.

ప్రవేశము — సుందరీ; ఇందుమతి.

ఇందు — సుందరీ ! నిమ్మళము. నిమ్మళము..

సుంద — అమ్మా ! నామాటకేమిగాని, యందెలు కడియములు గలసి చప్పుడగుచున్నవి. కడియములు పైకిలాగుకొనుము.

(కొట్టులోనుండి బిగ్గరిగా) ఎవరక్కడ ! ఎవరక్కడ ! మాటలాడరేమి ? (గట్టిగా) ఎవరయ్యాయి !

ఇందు — లోనుండి మనయలికిడి కనిపట్టినాడు కాబోలు !

సుంద — గదిలో బిగింపబడినవాడు కన్నలు లేనివాడవలె గడియగడియకు “నెవరక్కడ” యని యనుట సహజము. అంతేకాని మఱియొకటి కాదు.

(కొట్టులోనుండి) తలుపుతీయనియెడలఁ దలఁ బగులఁగొట్టెదను. చంపెదను. తొక్కచీల్చి రాలుకొట్టెదను. చిట్టినారకమ్మను జీల్చిపట్లుచీల్చెదను. జాగ్రత్త ! జాగ్రత్త ! (గట్టిగా) అక్కడ నెవరు ! మాటలాడరేమి ? ఎవరయ్యాయి !

సుంద — బాబయ్యా ! క్రొత్తరాణితోఁ గల్యాణసుఖము భాగుగా ననుభవించుచున్నావా ? ఇంక ననుభవించు.

(కొట్టులోనుండి తలుపు గట్టిగఁ దన్ను చున్నాఁడు.)

సుంద—లోనుండి తలుపు తన్నుచున్నాఁడు. నలువదిరానున్న తరువాత నెన్నిపాట్లుపడకుండఁ బదునాలుగేండ్లకొత్తపెండ్లికూతురు స్రక్కలోనికి వచ్చిననుకొంటిరి ? బాబూ ! తన్నుకొనుఁడు. ఇంక ను దన్నుకొనుఁడు.

(కొట్టులోనుండి) ఇంక నేనణవలేనురోయి ! గొంతుత్రాళ్లు తెగి పోవుచున్నవిరోయి ! తలుపుతీయరోయి ! తీసినవారి కళ్ళరాజ్యమిదను. ఓహోయి ! ఓహోయి !

సుంద—(తనలో) రాజా ! తలుపుతీసినవారికి రాజ్యమిదవా ? ఇచ్చినయెడల నికముందు రాణులసంపాదనమొలులు ? చెకుముకికాళ్లవారు—ఈచెంపవెండుకలవారు—నీమొఖాసానుజూపచ్చినవారనుకుంటివా ?—నీమొగమునుజూచివచ్చినవారనుకొంటివా

(కొట్టులోనుండి గట్టిగ) ఏమిరోయి ! ఎవరురోయి ! ఎక్కరోయి ! అయ్యయో ! అయ్యయ్యో ! రాజ్యమీయకపోయినయెడ జండాలుఁడనురోయి ! ఇదిగో ! వచ్చుచున్నాను.

సుంద—(తనలో) రాణినివదలుచునన్నప్పుడే యంతవావైతివి. ఇప్పుడు దిరుగననుట యెందులకు ?

ఇందు—సుందరీ ! పాపము. గట్టిగఁజిక్కుకొనినాఁడునుమా

సుంద—రాజా ! రాజ్యమిచ్చుచుంటివి. సంతోషమే ఊకొన్న యీపాపటపటాలమంతయు నెవరికీయఁదలఁచితినిోపనిలోఁబయదిగూడ నిప్పుడేతేలనీ. పూర్వార్జితమైన ప్రభుత్వముకయెత్తు—స్వార్జితమైనవీటల్వే మొకయెత్తుకాదా ?

(కొట్టులోనుండి) ఎవరురోయి ? నాగొంతాన్నుకొనిపోవుచుదోయి ! కనులు చీకటులుపడుచున్నవిరోయి ! ఇంకను ఇచ్చి

దును. బాబూ ! బాబూ ! ఎవరైనవచ్చి రక్షింపరోయిబాబూ
వా ! వా ! వా ! వా !

ఇందు—సుందరీ ! అదియేమి వా వా వా యచున్నాడు.

సుంద—అమ్మా ! నోటిపైజేవైచి వా వా వా యని కొట్టు
కొనుచున్నాడు.

ఇను—ఇక దలుపు దీయదగదా ? చచ్చిపోవుదునను
చున్నాడు—

సుంద—ఇంతటితో జచ్చుటయేనా ? ఇంక నెదలనేప్పింప
వలయునో ? ఎదలను జంపవలయునో ? చావుమాత్రము సకాల
మున వచ్చుటయెంతయదృష్టమమ్మా ! చత్తునని చావనివాడెప్పటి
కప్పుడే యుచుచుండును. కిమ్మనకుండు గ్రిందివారినిగడలేర్చుచుండును.
ఈతడు చూపినను జచ్చువాడుకాడమ్మా ! నీవసపుత్రాడుగట్టిడి.
సందేహింపకుము. చచ్చుటయే ! ఈగండమేదో గడచినయెడల నింత
కంటె ద్విగుణీకృతమగు తేజస్సుతో నేకచ్ఛత్రముగఁ బశువులపాక
లలో—గుట్టపులాయములలో—కుక్కలకొట్లలో గొత్తయంతఃపు
రముల గట్టించి వీరభోగవసంతరాయఁడై విశ్వమంతయుఁ బాలింప
వలయునని యీతనిమనసుగో నున్నదికాని యన్యథాలేదు.

ఇందు—ఇప్పటికైన బుద్ధిరాలేదనియే నీయభిప్రాయమా ?

(కొట్టులోనుండి) అయ్యయ్యో ! మహాపతివ్రతయై—పరమ
శాంతమూర్తియై—ప్రాణప్రియయైన పాత్రరాణిని గొంతుకోతల
మోసకతైయైన క్రొత్తరాణికై యపేక్షపడివిడిచితిని. అదే ! విడిచెద
నని యుంటిని. ఆపాపమేనన్న నేలనడచికొట్టినది. నాకుబుద్ధివచ్చినది.
బ్రదికి బయటబడి నారాణిని నేను జూచుటసిద్ధించునెడల నామె
పాదాకాంతుడనగుదును. ఆమెయే నాకు సహధర చారిణి. అట్టి

యిల్లాలినిబెట్టిన ఖోభమే నన్నింతనట్టునకుఁ బెచ్చినది. ఇకనంత
ములో నున్నపశువులమందను సంతకా, మన్నెమ నకోతతో వలసి.

ఇందు—వింటివా? బుద్ధివచ్చినదికద !

సుంద—అయ్యా ! రాజగారూ ! ఈకనువు కాలములో నూట
యేబదిగురు దాసిముండలకు జేరదీయఁగలసాక్షాతు లెవ్వరు?
ఎక్కడనోయద్ధాలు జరుగుచున్నవటే ! యన్యధాసాహాయ్యముగా
వీరినందఱనటకుఁ దోలిపెట్టుము. నీపీడదీఱును. వారిపీడదీఱును. దేశపు
బీకదీఱును.

(కొట్టులోనుండి) నన్నరక్షించుట మనష్యమాత్రుని చే
గాదు. ఓవేంకటేశ్వరుడా ! ఓయే శుకొండలభగవానుడా ! రక్షించు
రక్షించు ! ఉన్న నూటయేబదిగురుంపుమకత్తలమీదనున్న పెం
జాగారువస్తువులన్నియు లాగుకొని నీకు నిలువదోపుగా నిచ్చెద
బాబూ ! నాతండ్రి ! రక్షించు. రక్షించు. రక్షించు !

సుంద—అమ్మా ! వింటివా ? బుద్ధియెంతవఱకు వచ్చినదో
ప్రక్కనేవ చేసినపాడుముండల సరకులు లాగుకొని యేడుకొండ
యాయ నకిచ్చునట !

(కొట్టులోనుండి) ఓ ! ఊడుగులమ్మా తల్లీ ! రక్షించు.
రక్షించు ! రక్షించు ! నీకు వెండిఘటముచేయించి యర్పించుకొందును
మూడువేటపాతులు, నూలుకోళ్లు, నాల్గుబుడ్ల నైవేద్య మిచ్చుట
ప్రమోదకొందును. తల్లికిఁ దయయున్నఁగాని తండ్రికిరాదు. నీవై
వేంకటేశ్వరునితోఁజెప్పి రక్షించు. రక్షించు ! మాతల్లీ !

సుంద—అహా ! వింటివా ? పాండిత్యప్రకర్షము. ఊడుగుల
మ్మాకు వేంకటేశ్వరుడు మగఁడట. అంతటితో సరిపెట్టినాడు. వె
ంకటేశ్వరుఁ డూడుగులమ్మకు భార్యయనఁదగినవాడు. ఇదిపండితప్రభు

ఇట్టి భాషాభిమాని—ఇట్టి విద్యాసోపాధుడు—దేశీయుల మహాపుణ్యమున నవతరించివాడు, బాబయ్యకుఁ గవీశ్వరుని పేరు చెప్పుసరికొడలు మంట

ఇందు—సుందరీ ! అతని ప్రార్థనావైఖరి మనకు బాగుగా లేకున్నను, బలశ్చిత్తప్రతమాత్రమాతనికిఁ గలిగినట్లుగ పడుచున్నది. దైవమును సరిగాఁ బ్రార్థింపఁగలవాఁడెవ్వఁడు? మనుజప్రార్థనలకన్నిటికి వంకర టింకర ప్రారబ్ధము తప్ప నేతప్పదు. కాని కావలసినది పాపపశ్చాత్తాపము. అది యీతనికి బాగుగాఁ గలిగినట్లుతోచుచున్నది. సత్యమగునా కాదా ?

సుంద—అతని బాగుతో సంబంధమునీకు. కాన నీకుఁదోచుటయే ప్రధానము. సత్యమా కాదా యనుసందేహము క్కటలేదు.

(కొట్టులోనుండి) ఎవరయ్యోయి ! ఎవరయ్యోయి ! ఏ ఏ ఏ ఏ
(ఏప్పును)

ఇందు—అదేమి ? ఏప్పుచున్నాఁడాయేమి ?

సుంద—ఒక్కడు గాదిలోఁగూరుచుండి చేయవలసిన పని యంతకంటె నేమున్నది ? అంతఃపురములోఁ గూరుచుండిన యమ్మవారు లందఱేమి చేయుచున్నారు.

(కొట్టులోనుండి) ఇక నావని యింతే కాఁబోలునోయి బాబూ ! బాబూ ! ఎవ్వరును నా మొఱు వినరా ? ఏదేవుఁడు నడ్డుపడఁడా ! మొసలిపీకిన గాడిదెచుగాచిన మాతండ్రి ! రక్షింపవా ? నాయనా ! ఏ ఏ ఏ
(గట్టిగ నేడ్చుచు.)

సుంద—వింటివా ? బాబయ్య కలియుగవ్యాసుఁడు. ఖరేంద్ర మోక్షణగాధ ముపపాదించుచున్నాఁడు.

ఇందు—సుందరీ ! పాపము. గట్టిగా నేడ్చుచున్నాఁడే. ఇకఁ దల్లుపు తీసెనను. నీవు పొమ్ము.

సుంద — అమ్మా ! బహుభాగ త్తగాఁ బ్రవర్తింపవలయు
జామా ! ఆశనిమనస్సున కెంతమాత్రమును సందేహముగలుగున
మాటలాడకుమా !

ఇందు — ఇదివఱకు నీయొద్ద నెప్పుడొప్పిన పాఠమేకాదా ?

సుంద — నేనికఁ బోవుదును. (సమ్మతిమించును.)

(కొట్టులోనుండి) అయ్యయ్యా ! ఇకఁ జచ్చిపోవుట నిశ్చయ
ముబాబూ ! ఎంత స్వేచ్ఛగా బ్రదికినవాని కెంతయుఁకునావు వచ్చి
నదిబాబూ ! ఎంత వేడుకతో బ్రదికినవాని కెంతదుర్మరణము వచ్చిన
బాబూ ! కృష్ణమూర్తిలాగున దినములు వెడలఁబుచ్చిన చక్రవ
రావలసినచావిదేనా ? ఏవేవ (అట్టిగా నేప్పును.)

ఇందు — నాథా ! విచారించకుము. వచ్చుచున్నాను.

(కొట్టులోనుండి) ఎవరు ? క్రొత్తపెండ్లికూతురవే ! ఆ ! ఆ !
ఇంతయాయస్య మేలచేసితివి ? దయయుంచి త్వరగఁ దీయును.

(ఇందుమతి బీగముతీయఁగ సేతుమాధవుఁడు

కొట్టునుండి వైకివచ్చి)

సేతు — (తనలో) బ్రదికితినిబాబూ ! బ్రదికితిని. బాబూ
(ప్రకాశముగ) అయ్యా ! ఎవరు ? ఎవరు ? నారాణివే ! ఇందుమతి
జీవివే ! నీవిచ్చటి కేలవచ్చితివి ?

ఇందు — ఏలవచ్చితిని తేలియకున్నదా ? వచ్చి యేమి
తిని యంతకంటెఁ దేలియకున్నదా ? చెప్పిననైనఁ దేలియునా ?

సేతు — (రెండుచేతులు పట్టుకొని) నాప్రాణము రక్షింప
దానవు నీవేనా ? ఆహా ! ఎంతమహిమకాద మొరచ్చితివి ! నీ
డల దుర్మార్గుడనై ప్రవర్తించు నాయెడల నెంతదయగలదానవైతివి
ఈమహిమకొనినవి చేతులు కావు, నన్ను తమింపుము. నేనింతలో

యెడల నటచియటచి గొంతునరములు తెగి, మఱియింకఁ గొంతసేపటికి మరణింపవలసినవాడను. మృత్యుముఖమునుండి నన్ను వెలికిఁ దీసితివి. కాని నీవిక్కడి కెట్లు రాగల్గితివో చెప్పవా ?

ఇందు—నిన్ను వెలికిఁదీయవలదా ? నీప్రాణమువలన నాకు సుఖములేకున్నను, నీమరణ మాపత్తుగనెంచి ఖోభమొందవలసినదానను నేనొక్క తెనేగాదా? మిగిలిన చెంపకొప్పులవారికిఁ బండ్లకప్పులవారి కందఱకేమి ? అంతఃపురములలోఁ గోడిపలావులని కొక్కొక్కములని కిలకిలలాడుచు, గిచకిచలాడుచు నీవు చచ్చితివో బ్రదికియేయుంటివో యని యెంచకుండ నాడుచుఁ బాడుచుఁ గాలక్షేపము చేయుచున్నారే ! వీరందఱ నేమిచేయవలయునని తెచ్చితివి ? ఒక్కొక్కతె గాడుగేదెయింత స్వరూపముగలది యున్నదే ! నీవు చూడఁగ నామనస్వరూపుడవే ! దుర్బలశరీరుడవే ! మిగిలినవన్నియు నటుంచుము. ఒకదానితరువాత నెక్కతెగా నీనూటయేఁబదుగురు మచ్చటలో నిన్న ముద్దుఁబెట్టుకొనుట సిద్ధించునెడల నూఁపిరితిరుగక యరగంటలోఁ జత్తువే !

సేతు—ఇంకఁ జెప్పకుము. నాకు సిగ్గువచ్చినది. బుద్ధివచ్చినది.

ఇందు—సిగ్గువచ్చినవాడవుకదా ! బుద్ధివచ్చినవాడవుకదా ! క్రొత్తగా నెక్కపెండ్లికూతు నేల తెచ్చితివి ?

సేతు—దానిమూలముననే బుద్ధివచ్చినదని నాయభిప్రాయము. నేను దిన్నగఁ జెప్పలేకపోయినాను.

ఇందు—ఆమె యెవతె ? ఆమెదేయూరు ? ఆమె తలిదండ్రులెవ్వరు ?

సేతు—ఆసంగతులు నాకేమియుఁ దెలియవు. వారు—మేము గూడ—నదియేదో తేత్రము—పేరు నోట నాడుచున్నది. అక్కడనొక్క

నత్రమున బసచేసితిమి. ఆమె క్షత్రియకాంతయనిమాత్రము కర్ణా
గ వింటిని. ఆమె ప్రమాదవశమున నాకంటఁబడినది. తరువాత నే
పాట్లుపడి యామెనుదెచ్చి ప్రాతహవేలీలో నుంచితిని.

ఇందు—ఆమెయొద్ద వంటచేయు సేవకునొకనిని నీవు చూ
వఁటే !

సేతు—అయ్యయ్యో ! నీకెట్లు తెలిసెను ? మఱియెవ్వరియె
ననలేదుకదా ! చూడు. ఆబండిలోనున్నదాని నీవలిగి దీసికొనివ
టలో నేనో కొంతగడలిపడయ్యెనది. అతనిని బుద్ధిపూర్వముగా నె
రును జంపలేదు. అతనిమీఁదవైర మెవరికున్నది ? చూడు ! ప్రాత
మనఁగా నెంత ? కణతపై టప్పుమనుసరికి గనఁచితి ! ఆనందడిలో నె
రికా లెక్కడఁదగిలెనో, యెవరి చేయి యెక్కడఁదగిలెనో యెవరు
ప్పగలరు ? చిక్కుమాలినశరీరాలు ! నిత్యమహాపాయముతోఁ గూ
కొన్నవేకాదా ? నీవు వచ్చి రక్షించితివి కాని నేనెవరికి తాయనఁ జ
యుండవలసినది. అంతయే మనయాయస్సులు ! ఏమని చెప్పుదును
కాని, నీకీరహస్య మెట్లు తెలిసినది ?

ఇందు—ఏమియుఁ దెలియకుండనియెడల, నంతయుఁ దెలి
కుండనియెడల నేనిచ్చటి కెట్లురాగలిగితిని ?

సేతు—ఆప్రశ్నయు రెండుమారు లడిగినను జెప్పకపోతివే !

ఇందు—నేనేల చెప్పవలయును ? నీకు నేను ఘర్షపత్నినిగదా
నీకు నాయొద్ద నెంతమాత్రమును రహస్యములుండవలసినది కా
గదా ! నీయంత నీవే నాకు దాఁకఁజేకములేకుండ నంతయుఁ జెప్ప
సినదే—నాకుఁ దెలిసినతరువాత నైన నింక మూసిపెట్టుకొనుట యె
దులకు ? బుద్ధివచ్చినదంటివే ? ఇదేనా బుద్ధివచ్చుటకు లక్షణము ?

సేతు—నన్ను మింపుము. నే నంతయుఁ జెప్పెదను. క్రొత్త కాలత నిక్క డగుఁ దెచ్చినపిమ్మట మా సంధానకర్తయైన మాఘు నామె యొద్దకు రెండుమూఁడు పర్యాయములు పంపితిని. ఆమెయు, సుందరి యను పేరుగల నామెనాసియు మొన్నరాత్రికాఁబోయినను—మన యుద్యానవనములోనికివచ్చిరి. ఆమె నాతోమాటలాడలేదు. సుందరియే మధ్యస్థుగాలై మామెయభిప్రాయము తెలిపినది. ఒకటి రెండు దినములలో వివాహము జరిగించుటకు స్థిరపఱచితిమి. ఆమెను రాణిని జేయుట కొప్పుకొంటిని. బుద్ధితేక నిన్నువదలుటకుఁ గూడ సమ్మతించితిని. నీవు కోపపడవలదు.

ఇంగు—నేను శాంతిచెడినదాన నైనయెడల నీవింతవిధముచెడి యుండువా ? తరువాత,

సేతు—తరువాత, విశ్వాసార్థముగా రాజముద్రాకాంగులీయ కమును చారుకోరఁగనిచ్చితిని. ఆ రాత్రికివారువారిబసకుఁబోయిరి. మఱు నాఁడు సాయంకాలమున మాఘుఁడవచ్చి క్రొత్త రాణి సుందరిచేతి కిచ్చి పంపిఁదని యీలేఖకు నాకిచ్చెను. ఇదిగో ! చీకటియగుటచే నిది చదువుటకు వీలులేదు. కాని దీనిలోని యంశములివి.

“రాజుగారికి క్రొత్త రాణి యనేకసమస్యారములు. నిన్నరాత్రి మనము కలసిప్పుడు మీరాజముద్రాక నాకిచ్చితిని. రాజ్యమిచ్చినట్లు సంతసించితిని. తిరుగ మీవర్మనము నపేక్షించియుంటిని. మీతోట లోనికి నేనురాను. అక్కడనుజులసందడి యెక్కువగానుండును. మీరు మాయుంటికిని రావలకు. మాసందులో మాయుంటికిఁ గుడివై పున నైదవగుమ్మచుఁదాటఁగఁ బెద్దకొయ్యది. వీధిగుమ్మమునకు మిగుల దూరముగ నెక్కొట్టున్నది. ఆకొయ్యలోనికి మీరు రాత్రి పడు నొకండుగంటలకు రావలయును. మిమ్మక్కడఁ గలిసికొందును. నేవగు రాలు, క్రొత్త రాణి.”

ఇందు—(తనలో) ఈయుత్తరమే సుందరివాని మా ఘని-
కిచ్చినది. (ప్రకాశ) అది క్రొత్తరాణి వ్రాసినట్లు నీ కేరినమ్మకము
ఆమెవ్రాలు నీవెఱుంగుదావా ?

సేతు—వ్రాలు గీయ నే నెఱుంగను. నేనిచ్చిన ముద్ర య
యుత్తరముక్రింద వేయబడియున్నది.

ఇందు—(తనలో) అదియు సుందరి చేసిన పనియే. రాజమూఢ
క గ్రహణమునకు బోనునకుగట్టిన మినుపరొట్టెయదియే. (ప్రకాశ
తేపో యెల్లుడియో వివాహము స్థిరపడినదికదా ? గతించినరాతి,
నీతో నామెమాటలాడ లేదనియే చెప్పితివికదా ! ఇంతలో నింతతో
దరతో నిన్నేలరమ్మనవలయునను సందేహము నీమనస్సునకుఁ గలు
లేదా ? అది కాక యామె యిగ్రామమునకుఁ గ్రొత్త కదా—ఈ
యింటికిఁ గుడివెళున నైదవగుమ్మమనియునటఁ బెద్దదొడ్డియనియు,
దానిలో నెకకొట్టనియు, దానికి వీధిగుమ్మమునకు దూరమనియు
నిన్నిసంగతు లామెకెట్లు తెలిసినవని నీకుసందేహము కలుగ లేదా
ఇంత యోజన లేకుండ దుడుకునుడుకున గాదిలోనికిఁ గంకణాలముత్స
మునకై సిద్ధపడితివా ? ఎంత తెలివితక్కువపనిచేసితివి !

సేతు—సుందరి గండ్రముండలే. అదియెఱుగని చేసినను జేయ
గలదని నమ్మవలసినదేలే. అదియేదికనికట్టినను గనిపట్టగలదు. నీ
దానివంటిదానిని జూచియుండవు.

ఇందు—(తనలో) అమ్మయ్యో ! నిజముపలికినాఁడు. గుం
లదటిపోయినవి ! ఆహా ! ప్రమాదవశమునఁ బలికిననైనను నతము
కున్నతీక్షణత యవర్ణ్యముగదా !

సేతు—ఇందుమతీ తెలివితక్కువకనియని వేటచెప్పనేల
బుద్ధి శృంగారరసమునకు నేతముపెట్టన్నసంగతి మతకర్తలంద
నెక్కుకొనినమాటయే కాని మఱియొకటికాదులే. ఇది పొరువప్రధా

మైన తాకికవ్యాపారముగాని దైవచింతాప్రధానమైన తత్త్వమార్గము కాదని ధర్మశాస్త్రము ఘోషించుచునేయున్నది.

ఇందు—ఏమి ? ఇదిసౌరుషమా ? మగువలమందనడుమచు గూరుచుండుట మగతనమునకు లక్షణమా ? ఆపత్తులలోసహనము గలవాఁడు మగవాఁడు, ఆల్యుభిచూనమును గాపాడువాఁడు మగవాఁడు. అరిషడ్వర్గమును జంపువాఁడు మగవాఁడు. అంతయే కాని కంట బడినదాని నెల్లఁ గట్టుకొని పంచపాళిలో పరదాచాటునఁ బస్తుపెట్టించి యీలాగునఁ బదిపండ్రెండ్రో, పదిపదునాలుగుగోఁ గుంచములో గదుల్లుపోసినట్లు నగరులో బిగిపుగాదట్టించియే నిముసమున కెవరు లాగుదురోయని యెప్పటికప్పుడే మొగము చాటువేసి యందఱ నేడ్పించి తాను గాదిలోఁ గూర్చుండి వీరందఱకంటె గట్టిగానేడ్చు వాఁడు మగవాఁడా ?

సేతు—ఏదో జరిగినన్నివాళ్లత్యంతప్రతాపముతోననిర్వచనీయతేజస్సుతో జరుగనే జరిగినది. మగతనపుబ్రశంస యెందులకు ? అదియొక వదలుకొంటిమికాదా ? మాఘుఁడిచ్చిన యాయుత్తరమును నమ్మి నిన్న రాత్రి పదకొండుగంటల కిందునఁబ్రవేశించితిని. తెల్లవారి నది. తిరుగసాయుకాలమైనది. ఇప్పుడీపలకువచ్చితిని. ఇప్పుడేడుగంట లగునేమో ?

ఇందు—అయియుండును. క్రొత్తరాణి నిన్నుఁ గలియుటకు రాఁ దలఁచియే నిన్నీకొట్టుకోనికి రమ్మనెనని నీకునమ్మకమా ?

సేతు—క్రొత్తరాణి దొంగ. దానిదాసి సుందరి దానికన్న దొంగ. నిన్నరాత్రి వారుమేముకలిసినప్పుడే కొంతసందేహము మన స్సునకుఁ గలిగినది. కాని పెండ్లితొందర—ప్రబలముగా నుంటచేత,

ఇందు —అదిదొంగయని నీవెట్లు చెప్పగలవు ?

సేతు — నేను గదిలోఁ బ్రవేశించిన పదిసిముసములకు వాటి
టిలో గొంచె మలికిడియైనది. సరే; అదివచ్చి దిట్టదాయని సొబరపడి
పండుకొన్నవాడవులేచి కూరుకుంటిని. ఇంతలో గొట్టకు మన్నది.

ఇందు — అదేమి ?

సేతు — తలుపునకుఁ బై నెపు గొండ్లము పడినది. అంతలో
టక్కున బీగముపడినది. ఒక్కనిముసముగుసరికి వెక వెకమున నస్వవిను
బడినది. పరిహాసమున కిట్లా మెచేసినదేమోయని యనుకొని బతిమాలు
కొంటిని. పారితోషకము లానపెట్టితిని. భయపెట్టితిని. అటచితిని.
మొత్తుకొంటిని. ఒక్క రీతిగానప్పట్నుండి నీవువచ్చి తలుపుతీయువఱకు
నెత్తినోడు కొట్టుకొంటిని. ఇప్పుడుపోయి దానిని జత్రవధము చేయిం
పక యూరకుందునా ? రమ్మ.

ఇందు — ఉండును. ఇంకను వెలుపలసందడిగా నున్నది. ఈ
దినము స తకూడను. ఒక్కయరగడియ సేపుతాళుము. నీవు చెప్ప
వలసిన గాథయేదోయ్యెడి. ఇంకనేనుజెప్పునజేదో విను. మూడు
ముక్కలలోఁ జెప్పెదను. నిన్నరాత్రి నీతోమాటలాడఁ దలచి నీగడికి
వచ్చితిని. నీవులేవు పండ్లెండైనది. ఒంటిగంటయైనది. రెండయినది. నీ
వింకరా లేదు. మూడుగంటలుకూడవింటిని. నీవురా లేదు, నాప్రాణము
చెదరిపోయెను. ఏమైన మోసము జరిగియుండునేమోయని యెంచి
ముసుగువైచికొని నాల్గుగంటలసమయమున దాసిసిదోడుతీసికొని
క్రొత్తరాణి వావేలీకిఁ బోయితిని. ఆమె గాఢముగా నిద్రించుచుండెను.
తేపి నాభర్త రాజుగా రేరని బాకుదీసి పొడువబోయితిని. అప్పుడు
మీపూర్వరాత్రి సమావేశపుసంగతి నీకు వ్రాసినయుత్తరముసంగతి
యుత్తరమునకు నీవిచ్చిన రాజకుమారిక నమ్మకకొటకు వేసినసంగతి,
వదినమ్మ గాదిలోనికి వేంచేసినసంగతి, యామె సుడిరిచే దాళము
వేయించిన సంగతిచెప్పినది. తలుపుతాళము దానియొద్దఁ దీసికొంటిని.

అప్పటికి బల్లునఁదెల్లవాటిపోయెను. ఎటులోఁగోటలోఁబడితిని. అంతః పురరాణిని బగలు నే నిక్కడకువచ్చుటకు వీలులేదుకదా ! హరిదయోగ రిని బంపుట కెవ్వరికిఁ దెలియఁదగినయంశము కాదుకదా ! ఏమిరా భగవంతుడా యని సాయంకాల మగుపఱకు వేచియుండి యిప్పుడే వచ్చి తలుపుఠీసితిని.

సేతు—సీత నామర్యాద కాపాడితివి. నాప్రాణమును రక్షించితివి. నాశత్రువును శిక్షించితివి ! నీకు సాష్టాంగనమస్కృతికన్న నే నేమిచేయఁగలను ? (నమస్కరించును.) ఆహా ! ఎంతపుణ్యాత్ముగాలవు !

ఇందు—(తనలో) ఆహా ! మోస మెంతపనిచేసినది ! భర్తను వశపఱచుకొని కనుసన్నలఁ ద్రొప్పుకొనుచున్న యిల్లాడగ్రిందఁబడి మోసముచేతనే యట్లు చేయుచున్నారేమో ? శాంతివహించినంత కాలము నాభర్తకు నాపైఁ గోపము హెచ్చిపోవుచునేయుండెను. బ్రతిమాలుకొనినంత కాల మతనికి బిట్టబిగింపభిక్షముగ నేయుండెను. ఒదిగియడఁగి మడఁగియున్నంత కాల మాతఁడు నెత్తెక్కిత్రొక్కుట వదలనేవదలఁడయ్యెను. నీవే గతియని మ్రొక్కినంత కాలము కోటలోనుండి నన్ను గెంటివైచుటకే ప్రయత్నించెను. మోసమునఁ బడఁదీసి బంధించుట తోడనే భర్త స్వాధీరుడయ్యెను. నేనే ధర్మపత్నినైతిని. క్రొత్తపెండ్లి కూతురు శత్రువయ్యెను. ఆహా ! మోసమెంతమహిమఁగలదియో ! వగలాడియైన యాడుదిగాని భర్తను వశపఱచుకొనలేదు కాఁబోలు ! టక్కులాడియైనయిల్లాలుగాని మగనికి ముక్కుత్రాఁడు పోయలేదు కాఁబోలు ! ఈ కాలములో నాడుది యట్టి నైజనుకలదిగా నుండవలయును గాఁబోదు ! కాన యట్టిదానినేగాని మగవాడపేక్షింపఁ గు కాఁబోలు ! వాని నైజనుది కాఁబో. ! ప్రపంచజ్ఞానములేని నా కేమైనఁదెలియునా ? యేమి నా ?

సేతు—చూడు ! దాని నెత్తి వాయుగ్రోట్ల నాముద్రకను కొంటవా ?

ఇందు—తృణప్రాయముగ రాజముద్రకను నీసీయగలవుకా నేను దిరుగ దీసికొనకుండ నుండగలనా ?

సేతు—అహ ! ఈకార్యముపలన నారాష్ట్రమునుగూడ గా పాడితివి ! నీకు నేను సర్వధావిధేయుడను. త్రికరణశుద్ధిగా వైషము ఖమునుజూచి చెప్పుచున్నాను. కాని, ఇదిగో ! ఇంతికి బోయి దాని తల నటికివైచినగాని నాకు గుర్రతీటదు.

ఇందు—ఇదివఱకు దాని సేవకుని జంపితివి. అదియే తప్పుగా నుండ నిప్పు డంతకంటె దప్పినర్పుటెందులకు ?

సేతు—అది నన్ను మోసముచే నట్లు బంధించునా ?

ఇందు—(తనలో) బంధించినదానను నేనైయుండ దానికి శిక్ష తగునా ? (ప్రకాశ) నాధా ! దానిని నీవిటకుఁదెచ్చి నీహ వీటిలో భింపలేదా ? ఆమె నిన్ను దిరుగబంధించి పగదీర్చుకొనటతప్పని దీర్చుకొనుట కపకాశమున్నప్పుడు భార్యయే యూరకుండదుగదా వైదానిమాటలెక్కయేమి ?

సేతు—నన్నెంతహింస పెట్టినదో భగవంతున కెఱుక.

ఇందు—నీవారె నెంతహింసించితివో పరమాత్ముని కెఱుక. అదికాక మఱియొక్కయంశ మాలోచించుకొనుము. ఆమె నిన్ను భించుటచేతనేకదా నీకుఁ బూర్ణమైన పశ్చాత్తాపము కలిగినది ! వచ్చినది నేను భార్యగాఁ గానఁబడుచుంటిని. నీతియే యుత్తమమైన తెలిసినది. ఏకపత్నివ్రతముకంటె నుత్తమవ్రతము లేకని గోచరించున్నది. నీనడతలో నట్టి చుంచిచూర్పు కలుగుట కామెయే కాముకాదా ? మహిమ కారణియగు నామెను గౌరవింతురా ? బ్రాహ్మణురా ?

తు—అటులైన నన్నేమిచేయుమంటివి ? నాకిన్ని తెలియవు. నీవు నన్నిట్లు నడుపుమని చెప్పుము. అట్లు నడువనియెడల తుక్రియవంశ జాతుఁడనుగాను.

ఇందు—ఆమెయెడల గౌరవభావముతో నీవుండవలయును.

సేతు—అదే.

ఇందు—(తనలో) పదిపదునాలుగేండ్లపాటు బంగారుబొమ్మ-ఎవ్వరిదానవని యడిగిన నేమియుఁజెప్పదు. మాటలాడదు నుంచి యెన్నఁగొనదు. మీయింటికిఁ బొమ్మన్నబోదు. నాయంతఃపురములో బెట్టుకొంటిని. ఈతఁడు దానిని దెచ్చుటయేమి ? అది నన్ను వదలకుండుటయేమి ? ఈతఁకి దానిపీడవదలినది కాని నాకేఋణసంబంధమో కాని యింక బాధించుచున్నది.

సేతు—ఇప్పుడామె యెచ్చుటనున్నది ?

ఇందు—నాయంతఃపురములోనికిఁ దెచ్చి పెట్టికొంటిని.

తు—అట్లుచేసితివే ?

ఇందు—దానియింటికిఁ బొమ్మనఁ బోకుండునట్లు జేమిచేయవలసినది ?

సేతు—ఎందుచేతఁ బోదు ?

ఇందు—ఏమనిచెప్పును ? ఆమె యట్టి యభిమానవతి—ఆమె యట్టి యభిమానవతి—ఆమెదాని యభిమాననఁ దర్జుము మగనాఁకిఁ జెప్పఁదగదు. చెప్పిన నది యాతనికి బోధపడునుదికాదు. అది యామెదానికిఁ దెలియఁదగినదే. అది యాకాశమునకంటె నధిగమింపదు. సూదిమొకంటె సూక్ష్మమైనది.

సేతు—అట్టి మాహాభిమాననంపన్నురాలిని నేను దెచ్చినది ! ఆహా ! నాపాపము న కవధియున్నదా ?

ఇందు—ఇప్పటివఱ కవధియేయున్నది. ప్రాయోపవేశవ్రతముచే నామె ప్రాణత్యాగముచేయునెడలభూతము నీపాపమున కవధి యుండదు.

ఇది పంచమాంకము.

శ్రీ
మృత్రిక.

వస్త్రాంకము.

ప్రదేశము—అంతఃపురము.

ప్రవేశము—నూనవతి, ఇందుమతి.

ఇందు—అమ్మా! నీపేరైనఁ జెప్పఁగూడదా?

మాన—మొదటఁ జెప్పఁగినపేరే—మాపు మచ్చయు లేని

పేరే—కాని, ఇప్పు డట్లుకాదు. అమ్మా! అవిధేయతను తమింపుము.

ఇందు—తమింపక నేను జేయవలసినదేమున్నది? నామ
స్పృందఁబట్టక యేదో యపేక్షతో—నేను బైకిఁ జెప్పఁజూచి యా
ముతో—నానునస్సునకైన నేమో యర్థముకాని యాందోళనముతో
అమ్మా! అటులు కంటసీరు బెట్టుకొందువేమి? ఏమో నాకడుపులో
నున్న కష్టమును జెప్పుకొనుచుంటినిగాని నీనునస్సున కేమైన బాధ
నీరులేదుకదా!

మాన—నీకడుపులోఁ గష్టమే నామస్సులో బాధయైనది
(ఏడ్చును.)

ఇందు—అమ్మా! అమ్మా! ఎందుచేత? ఎందుచేత? చెప్ప
వా? చెప్పవా?

మాన—ఏమియులేదు, నేను జచ్చినవెరుకఁ దెలియునులే
(ఏడ్చును.)

ఇందు—అట్లేచ్చెదవేమి? నూలమ్మా! నాకు దడయెత్తుచున్నది. చెప్పవా? చెప్పవా? చెప్పకున్నయెడల నాతోడే.

మాన—నేను జెప్పఁదలఁచుకొనలేదు. చెప్పినయెడల నీతోడే.

ఇందు—ఎవరువారు!

(నేపథ్యమున)

అమ్మా! మీనాయనగారియొద్దనుండి మాధవుడనునాతఁడు వచ్చినాఁడు. మీతో మాటాడునట. లోనికి రమ్మనిసెలవా?

ఇందు—నన్నుబెంచి పెద్దదానిజేసిన మాధవుని గూర్చి యీ క్రొత్తయనుజ్ఞయేల?

(నేపథ్యమున) క్రొత్తరాణి గారున్నారని యట్లుచేయవలసి వచ్చినది.

ఇందు—అభ్యంతరములేదు. ఈప్రక్కనే యాతనితోమాటలాడుదును. వేగరమ్మనిచెప్పు.

(మాధవుఁడు ప్రవేశించును.)

ఇందు—మాధవా! అక్కడనేయాఁగుము. మిగులబెద్దవాఁడవైతివే! నీవంటిపెద్దవాని నిటకుఁబ. పవలసిన యావశ్యకత మాతండ్రిగారి కేమిఁలిగినది?

మాధ—మీతల్లిగారానకుమ మిగులరోగవడినారు. ఆమెకు నిమ్మళముగా నున్నయెడల. నెడలిమీఁది నగలన్నియు శ్రీపురమహాలక్ష్మికిచ్చెదనని మీ చెల్లెలు మొక్కుకొన్నారు. అమ్మకు నిమ్మళముగా నున్నతరువాత మ్రొక్కుచెల్లించుకొనుట కన్నూయిగారు కొలఁదివరికై రమ్మతో బయలుదేరినారు. ఇప్పుటికివఱకుఁ దిరుగనింటికిరాలేదు.

ఇందు—అయ్యో! అయ్యో! ఎందుచేత?

మాన—(గట్టిగా నేడ్చుచు) మాధవా ! మాఅమ్మగారు ని-
శముగా నున్నారగదా !

ఇందు—అయ్యో ! అయ్యో ! మాఅమ్మగారనుచున్నావేమి !

మాధ—(తొందరతో నెదుటకువచ్చి) అమ్మా ! మాన-
తమ్మా ! ఇచ్చట సురక్షితముగా నున్నావా ? తల్లీ !

ఇందు—అవును. ఇచ్చట సురక్షితముగా నున్నది. కాని,
మాధవా ! నీవుపోయి రాజుగారి మొకపదినిముసములలో నేనురమ-
టినని చెప్పుము.

మాధ—చిత్తము. (పోవును)

ఇందు—అమ్మా ! నీవునాచెల్లెలగు మానవతివేనా తల్లీ ! మా
అమ్మా ! ఎంతదానవైతివి ! నిన్నెన్నాళ్లకుఁ జూచితినిమ్మా ! తు
తుదకు నాభర్త నీకుఁగూడ నిట్లపకృతి కావించినాఁడా ? మాతల్లీ
నావంక నొకసారి కన్నులుతెరిచిచూడు.

మాన—(తలపైకెత్తును.)

ఇందు—(ముద్దుపెట్టుకొని) చెల్లెలా ! నిన్నుఁ జిన్నతనములో
ముద్దుపెట్టుకొననేలేదు. అయ్యయ్యో ! నేనంతపాపాత్మురాలను ! ఏ
అత్తవారింటికి వచ్చినతరువాతఁ దిరుగఁబుట్టినింటి మొగమేచూడ
యెను. ఏమిచేయును ? నీవుపుట్టితివని పెరుగుచుంటివని వినుట
కాని రాకలా పోకలా యేమున్నవి ? అమ్మ కంతరోగమువచ్చి
రావీలు లేకపోయెను. చెల్లెలా ! అమ్మకు విషముగా జబ్బుచేసి
కాబోలునేమి ?

మాన—అమ్మబ్రదుకునని యెవ్వరైననుకొనిరా ? పెద్దక
దానిని జూడనుగాబోలునని యెన్నిమాఱులోఁ గన్నల నీరుపె
కొన్నది. నేను జచ్చిపోయినతరువాతనైన మీతండ్రిగారిని జూచుట

మీయక్క-వచ్చునేమో దానిని నీవుచూడగానే క్రొత్తయని సందేహించి దూరదూరముననుండక దానిని నామారుగా గట్టిగాఁ గొని లించుకొనుమాయని నాకెన్నిమాటలలో బోధించినది.

ఇందు — పాపము ! నేనేమిచేయఁగలను ? నాకుమాత్రము వచ్చి చూడవలయుననిలేదా ? మాఅమ్మా ! ఇప్పటికైన నిన్నుఁ జూచితిని. ఏసాధారణుల కొంపలలోఁబడినప్పుడే యిట్టి యచ్చటకు ముచ్చటకు నవకాశమున్నది కాని రాజసంబంధములకెల్ల నీబాధ కొలఁదిగానో గొప్పగానో యుండనేయున్నదమ్మా ! కాని భాగ్యాలకు భోగ్యాలకు — గడబిడలకు దడబడలకు — రాజసంబంధములకొకటే క్షుపణుటకూడ సహజమేనమ్మా ! జమగునాకాదాఅమ్మా !

మాన — బేను. నిజమే.

ఇందు — (మానవతి మెడతడుముచు) అమ్మా ! నీమెడలో నేయాభరణములునులేవే ? పెండ్లియీదువచ్చిన కన్నెవు. ఇట్లుమొండి మెడతో నుండఁదగునా ? ఇదిగో ! నాయాభరణములన్నియుఁ దీసికొనుము.

మాన — నాకక్కటలేదు. నీనగలు నేనుదీసికొననేల ?

ఇందు — అమ్మా ! అమ్మ కారోగ్యముకలిగినతరువాత నీనగలు మహాలక్ష్మికిచ్చెదనని నీవుప్రతిజ్ఞచేసినట్లు చెల్లెలిని జూచినతోడనే దానికి నానగలన్నియు నిచ్చెదనని నేనొకనిర్ణయము నెన్నిసంవత్సరములక్రిందబనో చేసికొంటిని. నీమొక్కు నీవుచెల్లించుకొని నాయేర్పాటు నేనుజెల్లించుకొననీయకపోవుట నీకుఁదగునా ? ఇకమాటలాడకుము. (తనయాభరణము లామెమెడచువేయుచు.)

మాన — నీకాభరణములేవి ?

ఇందు — అమా ! ఇక నా కాభరణములతోఁ బనిలేదు.

మాన—ఎందు చేత ?

ఇందు—నీకుఁ జెప్పెదన గాదా ? అమ్మా ! నీ కెవరిని జేసికొన వలయుననియున్నది.

మాన—నాకిప్పుడు పెండ్లితోందరయేల ?

ఇందు—అమ్మా ! ఎంతసంగనాచివే. నీకుఁబదునాటు గొండ్లులేవా? ఏదీ ? నాపెండ్లి కేకాదా అప్పుడు నెలదప్పింది. పదునాలుగు గొండ్లుకుదిరు, జాలువచ్చినదని యమ్మలక్క లాశ్చర్యముగాఁ జెప్పుకొనిరి. అప్పుడు నీవు గర్భమునఁబడితివి. నేనుగాపురమునకువచ్చి పదునైదు సంవత్సరములు మొన్నటి క్షీరాబ్ధిద్వాదశికయినవి. పదునాలుగు గొండ్లుదాని మగఁడక్కఱలేదేమి ? ఓస్ ! ముద్దరాలవు ! నాకు నీయీమననేకాదా పెండ్లియైవది.

మాన—నా పెండ్లిమాట కేమికాని నీకునగలెందుకక్కఱలేదు?

ఇందు—నీతోఁ జెప్పెదను. ఇంకమఱిన్నిసంగతులలో నీతో సావకాశముగాఁ జెప్పవలసియున్నది. వానితోందరయిప్పుడేమియై లేదు. కాని చెల్లెలా ! నీవునన్నెఱుఁగవు కాని కనకపురరాజుభా నీయక్కయన్నసంగతి నీవెఱుఁగుదువుకాదా ? ఈగ్రామముల బ్రాతహావేలీలో నీరండియు నట్లుచేసితివేల ?

మాన—ఇది కనకపురమని నాకెట్లు తెలియును ? నాయొ నున్న దాసికిఁదగనిచెవుడు. అదిగాక చావదలచినదానికిదియే యురైననేమి యని నేను నిర్లక్ష్యముగానుఁటిని. అదిగాక మాకెట్టి బంధమో నీవెఱుఁగుదువా ?

ఇందు—ఔనమ్మా ! కాని యాయుదయమననుండియున జూచినప్పుడెల్లఁ బ్రక్కకుఁదిరిగి యేడ్పుచుంటివేల ?

మాన—ఈయుదయమే మిదికనకపురమని యెవ్వరో య నానగ వింటిని.

ఇందు—ఆ ! ఆ ! నేను నీయక్కనని యాయుదయమేకనిపెట్టి
ఓవా ?

మాన—ఆ. అదిగాక మీయక్కకు బుగ్గమీదఁ బుట్టుమచ్చ
యున్నదినుమా ? యని మనయమ్మ యెన్నిసారుగా పెట్టిధోరణిగాఁ
జెప్పుచుండెడిది. ఆదిచూచి మఱింత బాగుగా నానవాలుపట్టితిని.

ఇందు—ఆనవాలుపట్టియు నన్నఁ గౌఁగిలించుకొనక యింతనే
పెల్లూరకుంటివే ? నీవు కఠినురాలవమ్మా !

మాన—కఠినురాలనైనయెడలఁ గడుపుదముగఁకొనిపోవునట్లేల
యేడ్చియుందును ?

ఇందు—పోనీ ! అంత విచారింపినదానవు—గవలె చెప్పలేక
పోయితివా ?

మాన—అక్కా ! ఏమనిచెప్పఁగలను ? నీభర్త యింత ప్రయో
జకత్వము చేసినాడని నేను జెప్పనా ? నీమనస్సు తోభవవదా ?
కిక్కరుమనకుండఁ జావనైనఁ జచ్చెదనుగాని—

ఇందు—అమ్మా ! మానవతి యనుటకు నీవేతగుదువు.
అమ్మా ! చూడు. నిజముగా నాభర్తయట్లుచేయుటచేతనే మనకిట్టిమహా
నందము కలిగినది. ఆతనిలో నాకస్మికముగాఁ గలిగిన మార్పు నీవెఱు
గవు. ఎఱిగియుండిన యెడల నాతనిని నీవుకూడఁ బరిపూర్ణముగ గౌర
వింతువు.

మాన—ఆమా డ్బేమి ?

ఇందు—అతఁ డేకపత్నివ్రతుఁ డైనాఁడు. ఇదివఱకున్న యుంపుడుకత్తె
లందఱకు వారి వాఁకిఁ గొంత భరణమిచ్చి యాయుదయముననే పం
పివైచినాఁడు.

మాన—అక్కా ! నాకుమిగులసంతోషకరమగు వార్త చెప్పి
తివీ ! అమ్మకెప్పుడిదియేబెఱుగ. నీమిగిల సంపూర్ణముగా న్నా మనుభ

వింతువన్న సంగతియుమ్మచెవిని బడినయెడలఁ గొండయెక్కినట్లుసంతోషిండును.

ఇందు—అమ్మా! చిరకాలము కాపురము చేసితినిగదా! ఆసాఖ్యమేదో తెలిసినది. ఇకనాసాఖ్యయునకేరుకాని, నీకుసుఖపడవలసినదినములువచ్చినవి. నీపెట్టిమాట మేమాయని యోచించుచున్నాను. చూడు. చెల్లెలా! నీనెవ్వరినైనఁ బ్రభుశ్చ్యున్న వానినే చేసికొందువా?

మాన—నాకుఁ దెలియదు. నీయిష్టము. అమ్మయిష్టము.

ఇందు—నేనమ్మతోఁ జెప్పి యొప్పింతునులే. నీయిష్టానుసారముగానే జేయవచ్చునగదా!

మాన—అక్కా! నన్నడుగనక్కఱలేదు.

ఇందు—అడుగనక్కఱలేదనకుము! అడుగవలసినయక్కఱవచ్చినది. అందుకొఱకే యడుగుచున్నాను. వేఁకొనుచున్నాను. ఇదిగో! కాళ్లుపట్టుకొనిబతిమాలుకొనుచున్నాను.

మాన—నీవునాకంటెఁ బెద్దదానవైయుండియు నిట్లు చేయగునా? కాళ్లుపదలుము.

ఇందు—నేనువదలను. నేనుబెద్దదాననుగాను. నాపెద్దతనము పోయినది. నాబుద్ధినశించినది. నేనుబాపాత్మురాలను. నీవుయోగ్యురాలవు. మానవతివి. నేనునిన్నంటుటచే నీవెక్కడనపవిత్రనగుదువోయని భయపడుచున్నాను. నాకోరికచెల్లింతుననుము నీకాళ్లు వదలుదును.

మాన—కలాగే—వదలుము.

ఇందు—(వదలి) చెల్లెలా! నేనుబడునాలుగేండ్లనుండి భర్తతో నున్నాను. కడుపుఫలింపలేదు. ఇక ఫలింపవలయుననునాసయలేదు. ఫలింపనక్కఱములేదు. నీవుకూడ నావంటి గొడాలవేయగుదువా

నీవుపుత్రవతివి కాకూడదా? నాయాశీర్వచనమునగుదువు. అమ్మబ్రతికియుండఁగా దౌహిత్రదర సలాభమామెకుఁ గలిగింపుము. మావంశమునీర్వంశమయ్యెనను లోపములేకుండ మమ్మాఁ గటాక్షింపుము.

మాన—అక్కా! అన్నియు నెఱిగియుండియు నీవిట్లుచటన్యాయమా?

ఇందు—న్యాయము కావున నే చెప్పితిని. బుద్ధికలిగియో బుద్ధితేకయో నిన్ను నాభర్త తెచ్చినాఁడు. ఈయంశములోకమున నిదివఱకేవ్యాపించి యుండును. నీకొఱకు మరియొక సంబంధమిప్పుడు చూడఁదగలదు. లోకముమంచిది కాదు. ఈమాటవలననే నాయభిప్రాయమేదో బుద్ధిమంతురాలవగు నీవు తెలిసికొనఁగలవు. నాభర్త పూర్వవైఖరినే పాపియైనచో నేమైననగుఁగాక యనినిన్నిందులకుఁ బ్రోత్సహింపను. అతఁడిప్పుడుపరిపూర్ణముగామారినాడు. ఆసంగతి నామనస్సునకుఁ దెలియును

మాన—అక్కా! నాయిష్ట్యము చూడనక్కఱలేదా?

ఇందు—ఆతఁడు నీకంటికి బాగుగాలేదా? నీవాతనిని జూడకుండ నట్లుచెప్పుటన్యాయమా?

మాన—చూడకపోవుటయేమి? మొన్నరాత్రి యాతఁడు మాయింటికివచ్చి నన్నిక్కడకుఁ దేలేదా? నీకు నేను దోఁబుట్టినవాఁడను సుమా యని నాకాళ్లపైఁబడుటచేతనేకదా యిక్కడకువచ్చితిని. ఇప్పుడాతోఁబుట్టినవానితోడనాపెండ్లి? చాలు!

ఇందు—అయ్యో! వెట్టిదానా? సిగ్గులేక నటకునివలెఁ దేరమీసములు మూతకంటించుకొని నిన్నుఁ జూడవచ్చిన కొజ్జాదానను నేనే!

మాన—ఆ! ఆ! అటులేలచేసితివి?

ఇందు—నీవు నాపగదానవనుకొని నిన్ను నాభర్తను సాధించుట కెన్ని నీతిమూలినవేసములైన వేసితిని. వేయవలసివచ్చినది. నా

దుర్గతి. నేను బాపాత్మురాలనని యిదివఱకు నీతో చెప్పియుండలేదా అనుశంషు లన్నియు దరు నాతఁ డెప్పిదను. కావున నీవు నాభర్తను జూడలేదు. ఆతఁడు సుందరుఁడు కాదు—కురూపి కాఁడు కొంచెము పాట్రిగా మాత్రముండును. నీవుచూడవచ్చును. కాని యొకసంగతి చెప్పిదవినును భర్త యెప్పుడు బుద్ధిమంతుఁడై యుండవలయును కాని సుందరు యుండనక్కఱలేదు. అమ్మా ! సౌందర్యమేమిశాశ్వతమా ? శర్మము చాలక యొక్కవన్నాడినయెడల బోసిదాసరయ్య. తలవెండ్రుకలు పండినయెడిలఁ బుడుకోరితి. కత్తిఱ్ఱో నెగిరిపోవు వెండ్రుకలనుజూచి చెంపపెట్టుకో రాలుపండ్లనుజూచి, యెండతాఁగునుకో జేడుచు చ్చాయను జూచి భర్తనునిగ్గయించుకొనుట ప్రజ్ఞాహీనత కాదా ? స్థిరమైన బుద్ధియే భర్త కలంకారము. అట్టిది నాభర్తకుఁ గలిగినది. కావున దల్లి ! సందేహింపకుము.

మాన—నన్నాతఁడిట్లు పరాభవించినప్పుడు నేనాతనికి భాసగుట నాయభిమానమునకు లోపముకాదా ?

ఇందు—నిన్నాతఁడు చేసినదింకఁ బరాభవమే కాదు. మాలో నీవుంటివి. నీకొకదాసియుండెను. నీయజ్ఞులను దీర్పఁగ ద్వారకులుండిరి. నీకు జరిగినదింతయే కాని నాభర్తను నీమూలమున నేనె పరాభవించితి నో యెఱుఁగుదుమా ? గల్లాకొట్టులో నాతని నొక్క ద్రోయించితిని. కొట్టుతలుపు తాళము వేయించితిని. చచ్చితిని బాబయో రక్షించు భగవంతుడా ! నాకుబుద్ధివచ్చినదే యిందుమతీ ! యయానెగిరిపోవనటచునట్లు నెత్తినోరుకొట్టుకొని యిరువదిగంటలొక్కవరుసగా గొంతుక తడుపుకొనుటకు నీరైనను సంగకుండ నేడ్చితి పరాభవమనునప్పుడది. ఇంతచేసితిని గావుననే నాకాతఁడు స్వాధీ డయ్యెను. అయినను నాకు లేశమైన సంతోషములేదు. అమా

అలాగున వింతపడిచూడకుము. జరిగిన చిత్రకథయంతయుఁ గ్రమముగాఁ జెప్పినఁగాని నీకింతటబోధకకడదు. అదిగాక మఱియొకమాట; మగవానిని సాధించుటకు భార్యకంటఁ దగినదెవ్వతె? ప్రక్కలోఁ బోటుపిడుగుపాటుకంటఁ గట్టిది. తీట్టినయెడల జక్రివర్తిమీదనైనఁ నభియోగముతేవచ్చును. ఆలితన్నిన తన్నునకభియోగ మామెయ్యద్దనే. కాదా? భార్యశాసించిన తీర్మానమునకుఁ బైతీర్పింకఁబరలోకమునందే కదా? అక్కడ సాక్షులమూలుగులకు, న్యాయవాదుల నీలుగులకు నవకాశమేది? నేను నాభర్తకుఁ గష్టపడి తెప్పించిన మంచిబుద్ధిని నిలుపఁగల ప్రజ్ఞాశాలినివి కావున నాతనియందలి యభిమానముచేఁ గూడ నిన్నిట్లు ప్రార్థించుచున్నాను. ఏమంటివి?

మాన—ఇప్పుడేకదా! చెప్పితివి. ఆలోచించుకొందములే.

ఇందు—సరే మాత! ఆమాత్రపుమాటచాలు. నీవులోనికిఁ బోయి స్నానముచేసి యీపూటనైన భోజనముచేయుము. నేను మీ బావగారితో మాటలాడివచ్చెదను.

మాన—సరే. (నిష్క్రమించును.)

ఇందు—ఎవరక్కడ!

(నేపథ్యమున) అమ్మా!

ఇందు—మాపుట్టినింటనుండివచ్చిన మాధవు నిట్లొకసారిరమ్మని చెప్పుము.

(నేపథ్యమున) చిత్తము.

ఇందు—మానాయనగారికి లేఖవాయుదునా? కాక మాధవునిచే వార్తయేపంపుదునా? మానాయనగారుమాత్రము లేఖవాసి నారా? నేనేల వ్రాయవలయును?

(మాధవుడు ప్రవేశించును.)

ఇందు—మాధవా ! రాజుగారినిరమ్మని చెప్పుమని నీతో, జెప్పితినిగాదా ? చెప్పితివా ?

మాధ—చెప్పితినిమ్మా ! ఇప్పుడేవచ్చెదననినారు.

ఇందు—సరే. నీవు మాల్లిదండ్రులకు నానమస్కారములు చెప్పుము. మానవతమ్మ యిచ్చటకువచ్చి సురక్షితముగా నున్నదని చెప్పుము. దానికిదగిన చోటఁ బెండ్లికుదిరినదని చెప్పుము. మీరు వెంటనే యిక్కడకు బయలుదేరి రావలసినదని చెప్పుము. మీరు రాగానే చెల్లెలికల్యాణము జరుగునని చెప్పుము. నీవు పుచ్చుకొనఁదగిన బహుమానము తీసికొని వేగఁబొమ్ము.

మాధ—అమ్మా ! మానవతమ్మ యేమైనఁ దల్లిగారికిఁ జెప్పు నేమో ?

ఇందు—అది యిప్పుడు స్నానముచేయుచున్నది. తరువాత దానినడిగి తెలిసికొనియే పొమ్ము.

మాధ—అమ్మా ! మఱియొకమాట ! మానవతమ్మకు వంటఁజేయువాఁడు కనఁబడఁడేమి ?

ఇందు—ఆతఁడేమో చనిపోయినాఁడట.

మాధ—సావము. ఆతనికొడు కేమియుఁ దెలియక విచారించుచున్నాఁడని యడిగితిని.

(నేపథ్యమున) లోనికి రావచ్చునా ?

ఇందు—రావచ్చునాయని వేట యడుగనేల ? మాధవా ?
నీవు పొమ్ము (మాధవుడు పోవును.)

(సేతు మాధవుడు ప్రవేశించును.)

సేతు—రావచ్చునా యని యేలయడిగితినో చెప్పనా ? పుట్టి నింటినుండివచ్చిన సేవకునితోఁ బెట్టుకొను లొట్టబట్టియమున కంతు లేదులే.

ఇందు—ఇక్కడ మీయంతఃపురరహస్యము లన్నియుఁ గనుఁ గొనిరమ్మని మాయమ్మ వాని నిక్కడకుఁ బంపలేదు. కొంపమునిఁగి వారేడ్చుచుండుటచేత నేమియుఁ దోచక పంపినారు. తెలిసినదా ?

సేతు—అదేమి ? అదేమి ?

ఇందు—ఏమనిచెప్పుదును ? మాచెల్లెలెక్కడకో పోయిన దట ! కానఁబడకుండనున్నదట !

సేతు—అయ్యయ్యో ! అట్లేల జరిగినదిచెప్పమా !

ఇందు—ఏలజరిగినదా ? (మూతిపైఁ జొడిచి) అతొకికమైన నీయవకతవకమూలమున జరిగినది. నీవుతెచ్చిన కొత్తరాణియే మాచెల్లెలు.

సేతు—(చెవులుమూసికొని) హరి హరీ ! ఎంతసాప మొనర్చి తిని ! అత్తమామలయెడల నెంతయపచారముచేసితిని ! నన్ను తమింపుము. (కాళ్లపైఁ బడును.)

ఇందు—లే లే ! కనులుకాల్చి కాళ్లపైఁబడిన వినియోగ మేమునాది అయ్యయ్యో ! మాపుట్టినింటి పుట్టిముంచితివే ! ఇప్పుడేమి కావలసినది ? అయ్యయ్యో ! పెండ్లియాడుపిల్ల ! రతనాల గనిపర మా మానసంపన్న—అట్టివానిని—నక్క నెమిలిపిల్ల నైకొనిపోయినట్టు లెత్తుకొనివచ్చితివే. దానిబ్రదుకెల్ల వల్ల కాడుచేసితివే—ఆభిజాత్యసంపన్నుడైన తుత్రీయపుత్రుడెవఁడు దానిని బెండ్లాడును ? ఆభిజాతము

నిహించుమాత్ర మిట్టిస్థితిలో నెవఁడు వచ్చును ! అయ్యయ్యో !

అభిమానమే సర్వమైన వర్ణములోనివారమే—చూపిల్లను మీరు చే
కొందురా యని జిహ్వకోసిననైన ననువారముకామే—ఈదిక్కు మా
లినవార్త మాతల్లిదండ్రులకుఁ దలసినయెడల వారు కట్టగట్టుకొ
యగ్నిలోఁ బడుదురే. అదిగాక యాపిల్ల యెనిమిదిదినములనుండి యా
హారమును వర్జించి ప్రాణాళిత్వాగమును సంకల్పించుకొనియున్నదే!
మాపుట్టనిల్లిట్లు తుడిచిపెట్టుటకే దీక్షవహించితివా ? భర్తపైపోయితివి
కాని నిన్నేమిచేసిననైనను దోసమున్నదా ?

సేతు—దోసమున్నదాయని నీవు కొంతసందేహించు టెందు
లకు ? లేదనినేనుస్పష్టముగఁ జెప్పుచున్నాను లోకమెల్ల నాపత్నుస
సాక్షులు. నేను బాపత్ముడను. నేను జేయని తప్పులేదు. నాకురాడ
దగని శిక్షలేదు. సిగ్గువచ్చినది. బుద్ధికలిగినది. నీకంటె గతిలేదని నీ
కాళ్ళులపైఁబడితిని. నీయిష్టానుసారమాచరించుకొనుము.

ఇందు—అన్నియవశిష్టములు తీరినతరువాత నీకు బుద్ధివచ్చి
లాభమేమి ? నీవు సర్వవిధములఁ జెడితివి—మమ్ముఁ బాడుచేసితివి.

సేతు—నన్ను బాగుచేయవలయునను దీక్ష నీకిదివఱకే కలిగి
యుండినయెడల నేను నీచెల్లెలి నెత్తికొనివచ్చుట సిద్ధించియుండదు. కా
వునఁ గొంతలోపము నీదికూడ నుండిన నుండవచ్చును.

ఇందు—అయ్యయ్యో ! పంచదారచిలుకను గాకి యెత్తుకొ
పోయినట్లు చేసితివే. చూడు. అట్లు కాకియెత్తుకొనిపోయిన చిలుక
నేమిచేసెదము ?

సేతు—అది మనకుఁ దిరుగఁ బనికిరాదు. కావున నాకాకి దా
నిని వదలివైచెదము.

ఇందు—అట్లేమాటలాడక నీవు మాచెల్లెలిని జేసికొనుము.
ఏమి ? అట్లు సంహించుచు మొగ్గుఁ బట్టించుచున్నావేమి ?

సేతు — ఏమియు లేదు. అనేకత్వమువలనఁ గలిగిన కష్టములేవో తీటి గట్టునఁబడితినిగదా ! ఇంక నాకెందులకు ? అదిగాక మఱియొక యధిక్షేపణయున్నది. ఏకపత్నీవ్రతుఁడనైయుండెదనని ప్రమాణము చేసికొనియుంటిని.

ఇందు — ఆవ్రతము నీకుఁ దప్పకుండునట్లు నేను జేసిదనుగాదా ? అందునుగూర్చి నీకెంతమాత్రమును సందేహముక్కఱలేదు. ఏమి ? మాటలాడవు !

సేతు — ఏమున్నది ? ఇప్పుడు కాదు — ఇంకఁ బదియేడ్లకుఁ గాదు — ప్రాణము వారియని వదలువలకు నొక్కటేమాట.

ఇందు — ఏమిది ?

సేతు — నీయిష్టమెట్లొ యట్లే. నీయిష్టమెట్లొ యట్లే. చచ్చునంతపనియైనది కావున నీసప్తాక్షరీమంత్రమే పురశ్చరణము.

ఇందు — సరే. చూడు. మా చెల్లెలు మిగుల నభిమానశతి సుమా ? నావలె శాంతికలదిగాదు. మిగుల భద్రముగఁ బ్రవర్తించవలయును. జాగ్రత్త !

సేతు — ప్రక్కచూపు కట్టిపెట్టుకొన్నవానికి భద్రముగాక మఱియేమి ? కాని యిద్దఱుండియు నేకపత్నీవ్రతదీక్షయని పలికితిమే? ద్వైతములో నీయద్వైతమేమో నాకు బోధపడలేదు.

ఇందు — బోధపడునట్లిప్పుడే చెప్పెదను. చూడు. శుందరితో నేను న తంత్రమంతయు నీకామూలాగ్రముగాఁ జెలిపితినిగదా ? ఎందుకుఁ దెలిపినో గ్రహించితివా ?

సేతు — మనకు మనకు నేవిట్లమైన రహస్యములుండఁ గూడదని —

ఇందు — అదియే కాదు. నేను బరమశాంతచిత్తము. నీవు నొన్నెంతబాధపెట్టినను జీరకాలము సహించితిని. ధోషమున్నది నేనెఱుఁ

గను. మాయయన్నది నే నెఱుంగను. నాల్గుదినములక్రిందటిఁజూకు
నే నసత్యమాడియెఱుంగను. అట్టి పవిత్రచిత్తము. నీవు నాయోగ్యతను
గణించితివి కావు. నన్నుఁ గోటచుండి వెడలఁగొట్టఁబ్రతుత్నించితివి.
తుట్టతుదకుఁ బ్రాణము విసిగి నేను నిన్ను శిక్షించుటకు సంకల్పిం
కొంటిని. మాయలో దిగితిని. దొంగవేసములు వేసితిని. అనేకము
లగు నసత్యములాడితిని. నిన్ను గాడిలో బంధించితిని. మృత్యులోయ
యేడ్పించితిని. భార్యనైన నేనిట్టి దోహము నీయెడఁ జేయవలసివడి
కాదు. పరమపాపాత్మురాలనైతిని. వెన్నముద్దను ఫిరంగిగుండును నీ
చేసితివి. నేను జేసిన దుష్టవ్యాపారమునకై నాకిట్లు పశ్చాత్తాపము
కలిగినది. తప్పు బాహులునుగ నెప్పుకొనుటచే పశ్చాత్తాపమునకు
ముఖ్యలక్షణము. కావున నీతో నీవృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పి తమిషు
మని వేడుకొంటిని. ఈచరిత్రయు ప్రమాదవశమున సుఖపర్యవసన్న
మైనదిగాని సంఘమరణసహితమై కష్టాంతము కాదగినది. కష్టాంతమే
యగునెడలఁ బాపశాంతికిఁ బశ్చాత్తాపమైన లేకుండ దుర్గతులపాలు
గావలసియుందుము. దైవకటాక్షమున నిప్పటివఱకు ఘటములు మిగి
లినవి. నీయెడలఁజేసిన తప్పుప్పుకొనుటచేత నిన్నుఁగూర్చిమాత్రము
నాహృదయము నిష్కల్మషమైనది. కాని—

నేతు.—అయ్యయ్యో ! నీవిట్లుచుట తగునా? నీవు మహా-
కార్య మాచరించితివి.

“ గీ॥ ప్రభువుచే బాగుపడనట్టి పాపికలఁడు

వ్రజలచే బాగుపడనట్టి పాపికలఁడు

ఎట్టి పాపాత్ముడైనను గట్టుకొన్న

భార చే బాగుపడనట్టి భర్తలేఁడు. ”

అని మాకుంటిపంతురుగారు బాల్యములోఁ జెప్పిన పద్యము
సంపూర్ణనిదర్శనము నాయెడలనే కనిపట్టితిని.

ఇందు—నీవు నామాట కడ్డురాకుము. నీపద్యము లింక గట్టి
స్థిము. నీయెడలమాత్రమే నాహృదయము నిష్కల్మషమైనది. కాని
నముగూర్చిమాత్రము నాహృదయమింక సకల్మషముగనేయున్నది.
కాడిన యసత్యములకు—నేను జేయఁగూడనిచేష్టలకు—నేను దలఁప
ని తలఁపులకు—నన్నాపరమాత్ముఁ డింతట తుమింపఁడు. కష్టపడి,
ననాముము స్మరించి, వైరాగ్యవృత్తిఁబూని, సుసారపరిత్యాగ
నుజేసి—

సేతు—అయ్యయ్యో ! అట్లనుచుంటివేల ?

ఇందు—అ ! నామాట కడ్డురాకుము. ఆత్మపరిశుద్ధి నశిం
జేసికొని భర్తతో సుఖమొందిన యాఁడుదానికంటె నధమవస్తువు
పంచముననున్నదా ? నాకుఁ గావలసినది భర్తసుఖమా ? భక్తి
సుఖమా ? ఇంక నాకు నీవక్కఱలేదు. నేనిప్పుడే సన్యాసినినయ్యెదను.

సేతు—అయ్యయ్యో ! వలదు. వలదు.

ఇందు—నామాట కడ్డురావలదని చెప్పలేదా ?

సేతు—అటులనుచుండ నేనేమిచేయవలసినది ?

—నీయిష్టమెట్లో యట్లే యను సప్రాక్షరీమంత్రమును
ఠింపుము. ఇదిగో ! వెనుక నేను జాగ్రత్తపఱచుకొనిన కాషాయము.

(లుంగిని దొడిగికొనును.)

సేతు—అయ్యయ్యో ! అయ్యయ్యో ! మంచియో చెడ్డయో
యాఁడుదానికి బుద్ధి పూర్ణముగాఁ బునతరువాత నాఁపుట బ్రహ్మ
పరమగునా ? కానీ ! నాకర్మమిట్లున్నది.

ఇందు—విచారింపకుము. దివ్యమంగళవిగ్రహమైన భార్య సంపాదించుకొంటివి. ద్వైతములో నద్వైతమెట్లని యిప్పు డధిక్షేపితివే. నాయాశ్రమస్వీకారముతో ద్వైతము వదలినదికదా? నిలిచి యద్వైతమే కాదా? ఇక నీయేకకత్తివ్రతమునకు భంగమేదీ! కలిగి సుఖపడి వంశవృద్ధిచేసికొనుము. ఇక నీతోఁ జెప్పవలసినమాలివియే. ఓ షరాత్పరుడా! రక్షింపుము.

బిలహరి—సక.

పరమేశ ! ఈశ్వరా ! భవబంధనాశనా !
 వ్రణతార్తి హరభక్తపరిపోషణక్షణ !
 బహుదయా షరిపాక ! పాపవిధ్వంసనా ! “పర - శ”
 ఇక్కడన కకక్కడన కెక్కడనుగాంచినను
 అక్కజంబుగ నుందువనుచుఁ బెద్దలుపల్క-
 మ్రొక్కి మ్రొక్కి కనులు పొడుచుకొనిచూచినను
 ఎక్కడను గానఁబడవె నయ్యా ! “పరమేశ”

సేతు—అయ్యయ్యా ! ఈకొత్త పాట ల P

ఇందు—క్రొత్తపాటలు నీకిష్టముకానియెడల మనప్రాతపాదేదను.

ధరణి యీతి బా లులేక తనరుఁగాక
 ప్రజల యనో న వైరముల్పాయు
 కవితరాజపోషణమునఁ గ్రా గాక
 నీతిపాల మున రాజు నెగ గాక !

సే — శ్రీధాస్తు.

ఇది పూర్వము.